

2020
11.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

KORINEK LÁSZLÓ: Utószó a Rendészettudományi szaklexikonhoz

MERKL ZOLTÁN: A rendészeti igazgatás egyes aspektusai a különleges jogrendben

KOVÁCS GÁBOR: A rendészeti vezető mesterképzés múltja, jelene és fejlődése

METZGER MÁTÉ – ÚJVÁRI ZSOLT – GÁRDONYI GERGELY: A fotogrammetria kriminalisztikai célú alkalmazása: helyszínek, holttestek, tárgyak rekonstrukciója három dimenzióban

CSERNY ÁKOS – CHRISTIÁN LÁSZLÓ: Gondolatok a (sport)rendezvények biztonságának fokozásához

ERDEINÉ KÉSMÁRKI-GALLY SZILVIA – ERDEI ATTILA – GROTTÉ JUDIT: A biztonság szerepe a kötöttpályás közösségi közlekedésben Budapest agglomerációjában

ERDŐS ÁKOS: Az árnyelő adójogi intézkedések eredményessége a 13–15 éves fiatalok dohányzási szokásainak változása tükrében Magyarországon

KÖNYVISMERTETÉS: Noé galambja – megjavul-e az emberiség a járvány után?
(Merre repül a madár?)

INTERJÚ: Vezérőrnagy, tudós, professzor, pilóta

68.
évfolyam

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

68. ÉVFOLYAM

2020/11. SZÁM

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK	Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár, Belügyminisztérium
TITKÁR	Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
TAGOK	Prof. dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora
	Prof. dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Kerezi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, egyetemi tanár
	Prof. dr. Koltay András, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektora, egyetemi tanár
	Prof. dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Dr. Nyiri Sándor, ny. vezető ügyész, c. egyetemi docens
	Prof. dr. Patyi András, kúriai bíró, tanácselnök, egyetemi tanár
	Prof. dr. Polt Péter, legfőbb ügyész, egyetemi tanár
	Prof. dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrakadémia tagja, egyetemi tanár
	Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ
	Detlef Schröder igazgató, Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynökség
	Dr. Ciprian Maftci, belügyi attasé, Románia Magyarországi Nagykövetsége

SZAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

	Bakai Kristóf püör. ezredes, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vámszakmai szakfőigazgatója
	Dr. Balogh János r. altábornagy, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője
	Dr. Bolcsik Zoltán r. vezérőrnagy, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója
	Dr. Frech Ágnes, a Fővárosi Bíróság büntető kollégiumvezetője, az Országos Bírósági Hivatal szaktanácsadója
	Dr. Góra Zoltán t. vezérőrnagy, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság vezetője
	Hajdu János r. vezérőrnagy, a Terrorelhárítási Központ főigazgatója
	Dr. Hatala József ny. r. altábornagy, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács elnöke
	Dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, a Belügyminisztérium oktatási főszemlélője
	Dr. Kiss Attila r. dandártábornok, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság vezetője
	Láng István, az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetője

Prof. dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, a Nemzeti Közszerzői Egyetem,
Rendészettudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Sallai János r. ezredes, Nemzeti Közszerzői Egyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Szabó Hedvig nb. vezérőrnagy, a Nemzetbiztonsági Szakszerzői Főigazgatója
Dr. Szabó Marcel alkotmánybíró, nemzetközi jogász
Dr. Takács Tibor r. vezérőrnagy, a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ
főigazgatója
Dr. Tóth Tamás bv. vezérőrnagy, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága vezetője
Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szövetség elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy,
egyetemi magántanár
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES Dr. Hornyik Zsuzsanna
FELELŐS SZERKESZTŐ Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes
OLVASÓSZERKESZTŐ Végh Zsuzsanna
IDEGENNYELVISZAKLEKTOR Prof. dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy,
c. egyetemi tanár
MUNKATÁRSÁK Dr. Hertelendi Lajos r. alezredes
Luda Henrietta
Csala Károly r. ezredes
Kecskés Nikolett
Havasi József
Varga Anita
SZERKESZTŐSÉG 2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3.
Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600
szerkesztoseg@belugyiszemle.hu
www.belugyiszemle.hu
ISSN ISSN 2062-9494 (Nyomtatott)
ISSN 2677-1632 (Online)
LXVIII. évfolyam
FELELŐS KIADÓ Belügyminisztérium
www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium
1051 Budapest, József Attila utca 2-4.
KÉPSZERKESZTŐ Botlik László
NYOMDA Duna-Mix Kft.
FELELŐS VEZETŐ Szakolczai Lóránt bv. ezredes
Megjelenik havonta

TARTALOM

	Szerkesztőségi előszó	6
<hr/> TANULMÁNYOK <hr/>		
KORINEK LÁSZLÓ	Utószó a Rendészettudományi szaklexikonhoz	7
MERKL ZOLTÁN	A rendészeti igazgatás egyes aspektusai a különleges jogrendben	19
KOVÁCS GÁBOR	A rendészeti vezető mesterképzés múltja, jelene és fejlődése	39
METZGER MÁTÉ – ÚJVÁRI ZSOLT – GÁRDONYI GERGELY	A fotogrammetria kriminalisztikai célú alkalmazása: helyszínek, holttestek, tárgyak rekonstrukciója három dimenzióban	57
CSENYI ÁKOS – CHRISTIÁN LÁSZLÓ	Gondolatok a (sport)rendezvények biztonságának fokozásához	71
ERDEINÉ KÉSMÁRKI- GALLY SZILVIA – ERDEI ATTILA – GROTTÉ JUDIT	A biztonság szerepe a kötöttpályás közösségi közlekedésben Budapest agglomerációjában	89
ERDŐS ÁKOS	Az árnyékoló adójogi intézkedések eredményessége a 13–15 éves fiatalok dohányzási szokásainak változása tükrében Magyarországon	105
<hr/> KÖNYVISMERTETÉS <hr/>		
BÁRDOS ZOLTÁN	Noé galambja – megjavul-e az emberiség a járvány után? (Merre repül a madár?)	128
<hr/> INTERJÚ <hr/>		
SZABÓ CSABA	Vezérőrmagy, tudós, professzor, pilóta	133

KORINEK LÁSZLÓ	Professor emeritus, Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék
MERKL ZOLTÁN	Dr. mesteroktató, rendőr őrnagy, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar
KOVÁCS GÁBOR	Prof. Dr. c. rendőr dandártábornok, rendőrségi főtanácsos tanszékvezető, egyetemi tanár, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar
METZGER MÁTÉ	Dr. kiemelt főreferens, rendőr főhadnagy, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ, Bűnügyi Szolgáltatási Főosztály
ÚJVÁRI ZSOLT	szakügyintéző, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ, Bűnügyi Szolgáltatási Főosztály
GÁRDONYI GERGELY	Dr, PhD. főosztályvezető, rendőr ezredes, rendőrségi főtanácsos, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ, Bűnügyi Szolgáltatási Főosztály
CSERNY ÁKOS	Dr. PhD, igazgató, egyetemi docens, Testnevelési Egyetem, Továbbképző Központ
CHRISTIÁN LÁSZLÓ	Dr. habil, PhD, rendőr ezredes, rektorhelyettes, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Magyar Rendészet főszerkesztő
ERDEINÉ KÉSMÁRKI-GALLY SZILVIA	Dr. habil, PhD, főiskolai tanár, Budapesti Metropolitan Egyetem, Üzleti Tudományok Intézete
ERDEI ATTILA	PhD hallgató, Szent István Egyetem, Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskola
GROTTE JUDIT	Dr. PhD, egyetemi docens, Budapesti Metropolitan Egyetem, Turizmus és Marketing Intézet
ERDŐS ÁKOS	tanársegéd, pénzügyőr őrnagy, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar
BÁRDOS ZOLTÁN	Dr. PhD, mérnök, tűzoltó alezredes, titkár Fejér Megyei Védelmi Bizottság
SZABÓ CSABA	Dr. PhD, rendőr alezredes, felelős szerkesztő Belügyminisztérium, Belügyi Szemle

SZERKESZTŐSÉGI ELŐSZÓ

„Legyen a tudomány az iránytű mindenki számára!”

(Freund Tamás)

Kedves Olvasó!

Minden év november hónapja a Magyar Tudomány Ünnepe. A Magyar Tudományos Akadémia 1997 óta emlékezik meg e jeles eseményről. Hivatalosan 2003 óta kerül sor minden év november 3-án az ünneplésre, azon a napon, amelyen gróf Széchenyi István 1825-ben felajánlotta birtokainak egy évi jövedelmét a Magyar Tudós Társaság megalapítására. Ezzel járult hozzá a Magyar Tudományos Akadémia megalapításához. Az Országgyűlés a 2003. évi XCIII. törvénnyel ezt a napot a magyar tudomány ünnepévé nyilvánította kimondva, hogy a tudomány társadalomban betöltött szerepe kiemelkedően fontos, a tudomány művelése és fejlesztése érdekében végzett tevékenység elismerésre és kiemelkedő támogatásra méltó. Szerencsére nincs szégyenkezésre okunk, kiváló hazai tudósokban, tudóspalántákban bővelkedünk. Számos tudományterületen a világ élvonalához tartozunk. Nincs annál felemelőbb érzés, mint amikor a tudomány kutatási eredményeivel, igazolt kísérleteivel a gyakorlati életet szolgálja. Közelve a 2020-as esztendő végéhez elmondhatjuk, hogy ebben az évben megjelent kiadványainkkal a Belügyi Szemle is hozzájárult a fenti célok megvalósulásához a különböző tudományterületeken végzett kutatások eredményeit összegző tanulmányok közzétételével. Nemcsak a belügyi tudományterületekhez tartozó témák, hanem a határtudományok képviselőinek munkái is helyet kaptak lapszámainkban. Küldetésünkhöz híven novemberi lapszámunkat is hasonlóképpen állítottuk össze.

E havi cikkeink kezdő oldalán egy új ikon is elhelyezésre került, amely a Creative Commons nemzetközi licencrendszerhez történő csatlakozást jelzi. Ennek értelmében az Attribution-NonCommercial-NoDerivs (CC-BY-NC-ND) licenc alkalmazásával biztosítjuk, hogy a tanulmányok szövegét változatlan formában, kereskedelmi felhasználás mellőzésével az arra jogosultak felhasználják.

Tartsanak velünk novemberben is, hasznos időtöltést és jó olvasást kívánunk!

Szerkesztőség

Korinek László

Utószó a Rendészettudományi szaklexikonhoz

Postscript to the Specialist Lexicon of Police Science

Absztrakt

A szerző egy felkérésnek eleget téve, mint a Magyar Rendészettudomány Társaság elnöke, előszót írt a 2019-ben megjelent Rendészettudományi szaklexikonhoz. A mű megjelenése és tanulmányozása után úgy érezte, hogy újra tollat kell ragadnia, hogy kritikát mondjon, s fogalmazzon meg az általa vélt hiányosságok, illetve a követendő példák vonatkozásában.

Kulcsszavak: rendészettudományi szaklexikon, rendészet

Abstract

The author wrote on a summons, as president of the Hungarian Association of Police Science, a preface to the Specialist Lexicon of Police Science published in 2019. After the publication and after the survey of that he got the motivation to criticism and to formulation of opinion on meant incompleteness, resp. on examples to be followed.

Keywords: Specialist Lexicon of Police Science, policing

Bevezetés

A Rendészettudományi szaklexikon szerkesztői jó egy évvel ezelőtt felkértek, hogy mint a Magyar Rendészettudományi Társaság elnöke írjak előszót az akkor már befejezés előtt álló kötetükhöz. Tekintve, hogy a kötet létrejöttéhez vezető munkálatok legalább húsz évvel ezelőtt kezdődtek, ennek a felkérésnek nagy örömmel tettem eleget. Akkor is és most is őszinte szívvvel vallom, e mű

mérföldkő, mely sok jószándékú szakember közös erőfeszítéseként, hosszú évek munkája után született meg. Fontos lenyomata korunknak és még inkább a mögöttünk hagyott évtizedek tudományos teljesítményének. Így a megtisztelő felkérésnek eleget téve megírtam az előszót, amelyben ezt a nagy terjedelmű munkát palackpostának neveztem (Boda, 2019). Az alkotókban leltárkészítő szándékot véltem felfedezni, amivel a húszéves 21. század az elkövetkezendő évtizedek polgárai, rendészeti szakemberei és a rendészetet kutató utódok számára üzen. Mert ne feledjük, a lexikon a felvilágosodás találmánya, címzettje a művelt polgár, aki a mindenséggel szeretné mérni magát, a szakember, aki szakmájának fundamentumait az elmélyült tudásban keresi, és a kutató, aki az elődök tapasztalataira támaszkodva juthat új felismerésekre. A leltár mindhárom befogadó közeg számára hasznos lehet.

Annak, hogy mégis újra tollat ragadtam az az oka, amit Churchill nagyon szemléletesen fejez ki: „*ugródeszkaként és ne díványként*” tekintünk a múltunkra! Vagyis legyünk büszkéek az elkészült nagy műre, tekintünk rá úgy, hogy elkészült a földszint, de folyamatosan munkálkodni kell, hogy a mi nemzedékünk egy olyan épületet adjon át a következő generációnak, amiktől kötelességüknek érzik majd, hogy tovább magasítsák. Ugyanis a lexikont tanulmányozva egyre határozottabban azt érzem, hogy ez a palackposta nem a 21. század, hanem a 19. század üzenete. A történetiség nem felelhető, de az már igen, ha a nagy elődök gondolatairól nem jut eszünkbe semmi mindabból, ami az elmúlt több mint száz esztendőben a rendészetet jellemezte. Ez a felelősség korrekcióra szorul. A tudomány nem kinyilatkoztatás, hanem igazságkeresés; az elmélet nem feladatszabás, hanem próbatétel, ütköző nézetek, érvek és cáfolatok labirintusa. Ettől a rendészettudomány sem kímélheti meg magát. A Rendészettudományi szaklexikon szerkesztői jól érzékelhetően tartanak ettől a szellemi rendetlenségtől, s az óvatossággal egy fiatal tudományág jövőjét kockáztatják. Pedig lenne honnan tapasztalatokat gyűjteni az elméleti építkezéshez. A következőkben néhány példával kívánom alátámasztani ezt a diagnózist.

Idézem a lexikon meghatározását a bűnüldözési célú felderítésről:

„... az Alaptörvényben megjelölt bűnüldözési célok érdekében, a bűnüldözési ágazati törvényekben megjelölt feladatszabás alapján végrehajtott a magán- és családi élet, a magánlakás és levelezés tiszteletben tartásához és ehhez szorosan kapcsolódó információs önrendelkezéshez, az információáramlás szabadságához és a → személyes adatok védelméhez fűződő jogot is korlátozható, proaktív információszerző tevékenység. A ~ a → rendőrség és a → Nemzeti Adó- és Vámhivatal hatáskörébe utalt → bűncselekmények felderítésére, megakadályozására, a → közbiztonság és az → államhatár rendjének védelmére, a → terrorizmus elleni küzdelem, a pénzmosás és a terrorizmus

finanszírozásának megelőzésére és megakadályozására, belső bűnmegelőzési, bűnfelderítési célú ellenőrzésre, valamint a → bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzésére irányul.

<crime detection>”¹

Eltekintve most a fogalmazás szolgálati szabályzatokat idéző stílusától, az, amiről ebben a definícióban egyetlen szó sem esik, az éppen a tudomány – és bizony, a rendészettudomány – valódi feladata. A kincstári kifejezések mögött felsejlő igazi probléma a rendészeti és az igazságszolgáltatási tartalmak jogállami harmóniájának megteremtése. A lexikon minderről nem szól, annak ellenére, hogy a hazai szakirodalom bővelkedik gondolatokban. Lássunk az utóbbira egy mintát:

„A bűnüldözés is integráns része a rendészeti igazgatásnak, a munkamegosztás rendjén azonban szervezetileg is elkülönül egymástól a rendet óvó és az azonnali beavatkozásra felelős közbiztonsági rendőrség (la police bas), valamint a jogrend helyreállításában segédkező biztonsági rendőrség” (la haute police).” Amit Concha segédkezésnek nevez, azt az újabb irodalom az igazságszolgáltatás, a büntető per előkészítésének mondja. További elválasztó ismérv, hogy *„a bűnüldözés nem a társadalmi rendet biztosítja, hanem a büntetést”* (Concha, 1905, 314.). Hallatlanul fontos megállapítás, azt is mondhatjuk, hogy a jogállam egyik axiómája. Ha ez az elv nem érvényesül, végzetesen összekeveredik a két hatalmi ág, a végrehajtó hatalom és a bíraskodás társadalmi rendeltetése. A rendőr büntetni akar, mert az igazság birtokosának érzi magát (szakmai szerepéből adódóan időnként csakugyan az), úgy gondolja, hogy nincs szükség a független bíróságra. A bíró viszont – amennyiben az igazságszolgáltatásnak olyan társadalomvédelmi funkciót tulajdonít, amelyre az valójában nem alkalmas – a társadalom védelmezőjeként a rendőr szerepébe helyezi magát, úgy véelve, hogy a közösség érdeke esetenként még az igazság megállapítását is mellőzhetővé teszi. Concha figyelmeztet erre a veszélyre, de jelzi azt is, hogy *„a jog uralma, amelyet végső soron a bíróság tart fenn, adja az egyénnek valamint az államhatalomnak azt az érzést, amelyet biztonságnak nevezünk”* (Concha, 1905, 314.). Fontos hangsúlyozni, hogy ebben az esetben nem a kriminológiából ismert szubjektív biztonságról van szó, hanem arról a biztonságról, amelyben az állam nyugodt lehet afelől, hogy az általa megalakított büntetőtilalmaknak csakugyan érvényt fognak szerezni, az egyén pedig biztos lehet abban, hogy a bíróságok függetlensége az államhatalom önkényétől is képes lesz megvédelmezni őt (Finszter, 2018, 218–219.). Finszter Gézát nem csupán azért idéztem, mert példát szerettem volna nyújtani egy probléma

1 Rendészettudományi szaklexikon, 99.

tudományos igényű megközelítésére, hanem azért is, mert a rendészettörténetben járatos lexikonszerkesztők megfontolhatnák, hogyan lehetséges meríteni a klasszikusokból akként, hogy abban nyomatékot kapjanak a jelennek és a jövőnek szóló tanulságok is.

Vegyünk a lexikonból egy másik címszót, a rendőrállam meghatározását:

„Rendőrállam: a modern → rendészet kialakulása előtti időszakra jellemző helyzet, illetve állapot, amelyben az uralkodó gondoskodik az alattvalóiról, és a polgárok minden viszonyát szabályozza.

<police state>”²

Ez már nem csupán igénytelen fogalmazás, hanem morális probléma. Pedig van a rendőrállamnak szakmailag és erkölcsileg is értékelhető leírása, így például:

- „Rendőrállamokban a szervezett erőszak nem áll társadalmi ellenőrzés alatt.
- A kényszerítő eszközöket önkényesen és/vagy kizárólag az uralkodó elit céljait szolgálva alkalmazzák.
- A rendőri tevékenység a szabad belátás korlátlan érvényesülésén alapszik (ide értve a bírói ítélet nélküli fogva tartást és a fizikai erőszak széles körben és következmények nélküli alkalmazását vallomás kicsikarása érdekében) [...]

A második világháború utáni fejlett országokban, azoknak is fejlett polgári demokráciáiban terjedt el a jogállami minőségű jogot és a politikai demokráciát egyesítő alkotmányos jogállam, ahol az államszervezet felépítésének és működtetésének fontos elve a hatalommegosztás. Végeredményben mindezek – joguralom/jogállam, demokratikus politikai rendszer és hatalommegosztás – együtt biztosíthatják a rendőrállam kialakulásának megakadályozását.” (Szigeti–Szilvássy, 2015, 19.)

Nézzünk egy harmadik példát. Mit mond a lexikon a közbiztonságról?

„Közbiztonság: (1) alapvetően olyan közállapot, amelyben az egyes személyek és közösségek élete, működése és javai a jogellenes támadásoktól nincsenek veszélyeztetve. (2) A társadalmi együttélés jogilag és a rendvédelmi szervek által fizikailag is oltalmazott állapota. (3) Az → állampolgárok élet- és vagyonszabadságát jogilag szabályozott valamilyen – bizonyos mértékben még elfogadható szintű – közállapot. (4) Az adott társadalom tagjai személy- és vagyonszabadságának a vonatkozó szabályozás szerinti megvalósulásának → állam általi garانتálása.

<public safety>”³

És hogyan szól minderről a tudomány? Az idézet ismét Finszter Gézától származik:

2 Rendészettudományi szaklexikon, 484.

3 Rendészettudományi szaklexikon, 342–343.

„A közbiztonság, mint jogi tárgy, védendő értékek összessége, amelyet a demokratikus jogállamok államcélként határoznak meg. Az állam köteles olyan állami intézményeket működtetni, amelyek társadalmi rendeltetése a közbiztonság oltalmazása. 1990-ben neves külföldi rendőrségi szakértők világították át a legnagyobb magyar rendészeti szervezetet, a rendőrséget. Egyik első jelentésükben ekként írtak a közbiztonságról: A közbiztonság a nem anyagi jellegű infrastruktúrának az a része, ami ahhoz szükséges, hogy az egyének és közösségeik megvalósíthassák a társadalom számára értékes céljaikat.⁴ A közbiztonság védelmezése beruházás-igényes feladat, amiként példának okáért az útépités is nagyon drága vállalkozás. De az idézett formulában van még egy felismerés: a közbiztonság csak akkor értelmes, ha támogatja a kockázatokat is hordozó, személyes bátorságot és autonómiát követelő, felelősséget is vállaló értékteljesítő munkát. Az alkotó tevékenység egyéni és közösségi szabadságjogokat feltételez. Az a biztonság, amely az emberi jogok megsemmisítésével érhető el, semmit nem ér, mert az ilyen állapot a társadalomnak a teremtő erejét pusztítja el.” (Finszter, 2018, 486–487.)

A lexikonban olvashatunk a rendőri professzionizmusról:

„Rendőri professzionizmus: a → rendőrség mindennapi működésének, hatékonysági mutatói egyik fontos feltétele, amelynek következtében a rendőrségi alkalmazott jól átlátható és megalapozott, részben különleges ismeretek (kompetenciák) birtokában, sajátos cselekvési formák keretében, mesteri módon végzi mindennapi alaptevékenységét, továbbá korszerű, hatékony szakmaiság, racionalitás és állandó megújulás jellemzi. A ~, a fegyelmezett szolgálatellátás, az etikus hivatásgyakorlás elengedhetetlen feltételei a fegyveres szervek és az → állampolgárok súrlódásmentes együttműködésének. A rendőrségi szervezetben dolgozók professzionizmusának szükségessége először az 1930-as években merült fel. August Vollmer (1876–1955), a 20. század elejének meghatározó kriminológiai szakembere és a Los Angeles-i rendőrkapitányság vezetője reformálta meg a képzést annak érdekében, hogy a rendőrség magasabb színvonalon tudja végezni a munkáját...”⁵

Az csak helyeselhető, hogy a rendőri szakértelem értelmezése során külföldi példákkal is megismerkedünk. Nagyon hiányzik azonban a professzió körül kialakult hazai vitáknak legalább a felvillantása. Hogyan írt erről Szikinger István 1998-ban megjelent „Rendőrség a demokratikus jogállamban” című monográfiájában:

4 „A hatékony és demokratikus magyar rendőrségre vonatkozó javaslatok, Team Consult, PSC Warnsveld, 1991 (Kézirat)”

5 Rendészettudományi szakszótár, 486–487.

„A magyar rendvédelem története című, a rendőrképzésben tananyagként is használt összefoglaló munka szerint a két világháború között „a rendvédelem profizmusát hangsúlyozó felfogások kerültek előtérbe”, ami a szerző szerint nem a törvényesség háttérbe szorítását eredményezte, hanem csupán azt, hogy kiiktatták „a túlzottnak tartott biztosítékokat” (Parádi, 1996, 130. o.). Mivel azonban [...] Magyarországnak sem írott alkotmánya, sem a rendészeti igazgatás felett törvényességi kontrollt gyakorló bíróságai nem voltak, igazán nehezen lehetett túlzott biztosítékokat találni. Megítélés kérdése, hogy a polgári alkotmányosság alapértékeit tagadó – a zsidótörvényekig eljutó – rendszert kiszolgáló apparátust lehet-e professzionalistának tekinteni. Véleményem szerint nem, a polgári állam rendőrségének és más rendvédelmi szervezeteinek professzionális jellegétől elválaszthatatlan az alapjogok és más alkotmányos értékek tiszteletben tartása...» (Szikinger, 1998, 74.).

A szerkesztők és a szócikkek szerzői különös gonddal ügyeltek arra, hogy a szakmaiságot sehol ne oldják fel politikai megfontolások. Ez a törekvés azonban nem jelentheti azt, hogy megfeledkezzünk a humánus alapértékeiről, amelyeket a jogtól és annak rendészeti érvényre juttatásától minden demokratikus társadalom megkövetel. Az állam „akkor jogállam, ha a jogi értékekből fakadóan konkrét humanitással teli, s a jognak léte és érvényesülése csak akkor a jog uralma, ha ez a jog az ember személyiségét és szabadságát biztosítja és pedig itt és most. Vigyázzunk tehát – és ez a legfontosabb kötelességünk – a jog uralmának humánus tartalmára, a jog humánusára” (Kulcsár, 1990, 578.)

A következő példa a rendészettudomány forrásvidékére mutat. A rendőrségi reform a rendszerváltozás korszakának kihívása volt, amelynek elmaradása napjainkig érezteti hatását. A reform elméleti megalapozása a rendészettudomány önállósodásának egyik legfontosabb katalizátora, és egyben olyan adósság, amivel az új stúdium a mai napig tartozik. Ehhez képest a lexikon a következőket tartja fontosnak:

„Rendőrségi reform: az új társadalmi szerepeknek megfelelő → rendőrség kialakítására irányuló mozgalom és folyamat elnevezése. Az első ~ az 1930-as években alakult, válaszként a nagy gazdasági világválság és a szesztilalom után kialakult → válsághelyzetre. A szesztilalom idején ugyanis a rendőrség nagymértékben korrumpálódott és politikailag függő helyzetbe került.

A második ~ a → bűnözés elleni → háború és a rendfenntartás közötti társadalmi szerepváltás idején, az 1960-as években kezdődött, és az 1970-es években bontakozott ki.

A harmadik ~ az 1990-es években kezdődött, és mindmáig a community policing követelményeinek megfelelően alakul.

<police reform>”⁶

6 Rendészettudományi szaklexikon, 490.

Már nem meglepő, ha ismét Finszter Gézához fordulok, aki a rendészet elméletét megalapozó monográfiájában részletezi a reform fogalmát és természetét: „Reformra akkor van szükség, amikor a társadalmi tevékenység valamennyi elemét egyaránt érintő fordulat következik be, amely a korábbi időszak éles kritikáját jelenti, a múlttal való szakítást tűzi zászlajára, az új szervezeti, működési és jogi formák a korábbiak tagadásából nőnek ki, és a reform a társadalom valamennyi működő komplexumát átalakítja. A reform soha nem lehet parciális, az ilyen változtatás csak holisztikus (a rendszer valamennyi alrendszerét érintő) szemlélettel vezényelhető le. A korszerűsítés a technikai fejlődéssel egyre gyakrabban és sűrűbben kerül napirendre, a modernizációhoz sem kellene nagy társadalmi változások, a reformok ideje viszont csak nagyon ritkán, kivételes történelmi pillanatokban jöhet el. Ebből viszont az is adódik, hogy az ilyen ritka alkalmakat le lehet késni, és el lehet szalasztani.”

Nézzük, hogyan folytatódik az előbb idézett gondolatmenet:

„A reform akkor elkerülhetetlen, ha a rendészet tehetetlen a bűnözéssel szemben, ha visszaél a rábízott hatalommal és, ha képtelen vonzó életpályát biztosítani azoknak, akik ezt a szakmát választják. Olyan válság ritkán adódik, amikor valamennyi működési zavar egy időben van jelen, de a reform már akkor is indokolt, ha ezek közül akár egy is tartósnak bizonyul. Sokan úgy vélték, hogy a rendszerváltás volt az a „kegyelmi pillanat”, amikor a minőségi megújulásnak a legjobbak voltak a feltételei. Ez a várakozás nem volt megalapozott. Ellenkezőleg, éppen a rendészetnek a tekintélyelvű hatalomgyakorlás időszakából örökölt szervezete és működési filozófiája kapott kegyelmet. Végletes centralizáció, militarista működési elvek, a civil társadalomtól való elkülönültség, egyoldalúan represszív szakmai filozófia, az erőszak monopóliumának minden áron való megtartása, a szakma alacsony erkölcsi és anyagi rangja. A kialakult helyzet magyarázatra szorul, mert ami a diktatúrában természetes, az a demokratikus viszonyok között elfogadhatatlan. Alkotmányos rendszerekben a rendőrség átalakítása közügy, megvalósításához társadalmi igény, kormányzati elhatározás és szakmai meggyőződés szükséges. A közvélemény akkor követel reformot, ha elégedetlen a közbiztonsággal, de nem tűri a hatósági önkényt sem. Az öntudatos polgár számára a szabadság és a biztonság egymást kiegészítő értékek, egyik sem törekedhet kizárólagosságra a másik rovására. Az elmúlt években ez a harmónia még nem jött létre.” (Finszter, 2003, 227–228.)

Kemény kritika, akár vitatható is, de amit a lexikon szerzői tettek – a hallgatás – az teljességgel elfogadhatatlan.

A példákat tudnám folytatni, de nem teszem, főleg azért, mert forrásként továbbra is Finszter Géza munkásságából kellene merítenem, ami ellen ő tiltakozna

a leghevesebben. A tudomány nem lehet sem silány, sem gyáva. Silány akkor, ha felkészületlen küldetésére, gyáva akkor, ha egyetlen törekvése a hierarchiának való megfelelés. A Rendészettudományi szaklexikon számos szócikke azt igazolja, hogy a szerzők képesek a tudományosság képviselőjére és az igényes szerkesztésre. Példaadónak tartom – egyebek mellett – a természettudományos háttérrel megfogalmazott definíciókat. Annál sajnálatosabb, hogy éppen a rendészettudomány legjellemzőbb terminológiai nélkülözik ezt a mívességet. Az örvendetesen fejlődő hazai rendészettudomány igényli a fogalmak lehetőség szerinti egységes értelmezését, a kapcsolódó kutatások és a szélesebb közönség számára pedig szükséges az elért eredmények tömör meghatározások formájában megvalósuló átadása. A tartalom azonban sajnos nem teljes mértékben szolgálja ezen célok megvalósítását. A szócikkek többsége megfelelő, ám vannak olyan vitatható tételek, amelyek miatt a munka átdolgozása feltétlenül szükséges. Mindenekelőtt kifogásolható, hogy a címben megjelölt tudományterületen túlmutató definíciók is megjelennek a kötetben. Ez persze bizonyos mértékig szükségszerű. Mivel azonban mégiscsak egy közigazgatási tevékenységhez kapcsolódó fogalomrendszerrel van szó, ezért egyenesen félrevezetőnek tartom az olyan címszavak beiktatását, mint például a „harcparancs”, ráadásul a rendészettel való kapcsolatot illetően bármilyen magyarázat nélkül. Más esetekben a meghatározás nem teljesen pontos. A „rendőr jogai” címszó meglehetősen esetleges válogatás alapján sorol fel néhány dolgot (például gyógykezelés, nyugdíj, temetkezési költség) anélkül, hogy egyáltalában jelezné például az intézkedési felhatalmazásokat vagy akár a rendőrről vonatkozó alapjogi korlátozásokat. Van olyan címszó is, ami véleményem szerint helytelen meghatározást tartalmaz. Az „ítélet” például – ellentétben a lexikkal – polgári ügy érdemi befejezését is jelentheti, másrészt jogorvoslati eljárásban is születhet, ami azt jelenti, hogy önálló fellebbezéssel – szintén a leírással ellenkezően – nem támadható.

Nyilvánvaló, hogy minden ilyen munkával kapcsolatban megfogalmazhatók belekivánások, vagyis teljesen zárt rendszert még egy jó lexikon sem képezhet. Hangsúlyozni kell, hogy tudományos adattárról van szó, ezért nem csupán a gyakorlatban, hanem a kutatások során felmerült, esetleg más országokban elterjedt fontosabb fogalmakról is tájékozódhatna az olvasó.

Néhány javasolt példa:

Brutalitás: az erőszak szükségtelen és/vagy aránytalan alkalmazása. Diszkrimináció: alkotmányosan nem indokolható hátrányos megkülönböztetés. Intézményes rasszizmus: az Egyesült Királyságban elfogadottan létező szervezeti és működési torzulás, ahol a rendészeti szervek tagjainak gondolkodásától függetlenül is olyan mechanizmusok vannak jelen, amelyek szükségszerűen

diszkriminatív megnyilvánulásokhoz vezetnek. Rendészeti generálklauzula: általános felhatalmazás olyan rendészeti beavatkozásokra, amelyek mögött nem áll tételes jogi felhatalmazás, de nem ütköznek a jog által feltétlenül érvényesíteni kívánt tilalmakba. Szelekció: a rendészeti szervek döntése az eljárásra vonatkozó kezdeményezések elfogadásáról, illetőleg elutasításáról olyan esetekben is, amikor a törvény helyes értelmezése ezt nem engedné meg. A szaklexikon feladata a tudományos nézetek bemutatása, a viták felvillantása. A „palackpostában” erre is van követendő jó gyakorlat. A „*Rendészetfogalmak története*” című szócikk példának okáért kimagasló igényességgel íródott. Igazolásként most csupán annak záró sorait idézem:

„8. *Magyary megközelítése, rendészetben* „a közrendnek az egyesek által való megzavarása elleni védekezést értendő. $A \rightarrow$ rendészet a közigazgatásnak egyik ága, amelynek hatásköre a \rightarrow közigazgatás minden más ágába belenyúlik, ezért tartozik az általános igazgatáshoz, de célja határozottan körül van írva: az általános nyugalom, biztonság és a rend biztosítása. A rendészet nem pozitív, hanem védő, elhárító tevékenység. Ebben is különbözik a szakirányú közigazgatástól, amelynek pozitív feladatai vannak.” (Magyary, 1942) 9. Szamel szerint $a \rightarrow$ rendészet úgy határozható meg, mint „olyan állami tevékenység, amely $a \rightarrow$ közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlen zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul”. (Szamel, 1972) 10. Katona értelmezése: „ $a \rightarrow$ rendészet $a \rightarrow$ közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartások, események, veszélyek megakadályozására, elhárítására, a megzavart \rightarrow rend helyreállítására irányuló tevékenység.” (Katona, 2004) 11. Sallai féle meghatározásban $a \rightarrow$ rendészet „az állam belügyi igazgatásának $a \rightarrow$ közrend és $a \rightarrow$ közbiztonság fenntartására irányuló kényszerítő hatalommal rendelkező tevékenysége”. (Sallai, 2015) <the concept of policing/law enforcement historicity>”⁷

Ilyen szerkesztési filozófia mellett az sem baj, ha egy-egy ismertetés akár több oldalt is elfoglal a lexikonban. Vegyünk ehhez egy további példát, ahol a bővebb terjedelem a színvonalat emelhette volna: „*Statisztikai szemlélet: a rendőri munka értékelése a bűnügyi statisztikai adatok, felderítési mutatók tükrében. Nem számol $a \rightarrow$ szubjektív biztonságérzettel, látenciával. $A \rightarrow$ bűnözés sajátosságaival és a felderítési mutatókkal kapcsolatosan statisztikai adatok 1894-től jelentek meg nyomtatott formában az évente kiadott főkapitányi jelentésekben.* <statistical approach>”⁸

7 Rendészettudományi szaklexikon, 462.

8 Rendészettudományi szaklexikon, 507.

A statisztikai szemlélet ennél jóval összetettebb jelenség. Alapvető oka a hierarchia igénye, ami a statisztikai adatokban fedezte fel azt az eszközt, amivel nagyon kevés vezető megfellebbezhetetlen ítéletet mondhat nagyon sok ember munkája felett. „*A centralizált katonai elvek szerint működő rendészet viszont azt igényli, hogy az első számú vezetők rövid idő alatt sok beosztott munkáját legyenek képesek egyszerű mérőszámok segítségével minősíteni és összehasonlítani. Ez a módszer nem a munka minőségének a biztosításához, hanem az előjárói hatalom növeléséhez és a beosztotti kiszolgáltatottság fokozásához szükséges.*” (Finszter, 2003, 225.) A szinte megváltoztathatatlanak tűnő statisztikai szemlélet következménye a szelektív munkamódszer kialakulása, ami a rendészet eredeti társadalmi rendeltetésével kerülhet ellentmondásba. Egyebek mellett a látenciakutatások mutattak rá a bűnüldöző hatóságok „*különféle szervezeti és működési problémáira, így például a szelektív munkamódszere*” (Korinek, 2010, 585–586.). Ennek rövid lényege, hogy a teljesítménykényszer miatt a nyomozó hatóságok a felderítési mutatót úgy befolyásolják, hogy a nagy kapacitásokat lekötő vagy eleve reménytelen ügyeket különféle trükkökkel nem engedik be a rendszerbe, nem regisztrálják azokat (Korinek, 1988, 44.).

Kritikai észrevételeim nem kérdőjelezik meg az elvégzett munka értékeit, ellenkezőleg, szándékom az, hogy a rendészeti enciklopédisták csapatát arra biztassam, legyenek büszkék elért eredményeikre, de ne feledkezzenek meg teljesítményük kontrolljáról sem. Utóbbi esetben küldetésük – különösen akkor, ha tervezik a javított kiadást is – megkerülhetetlen marad a rendészettudomány fejlesztésében.

Tisztelt Olvasó!

Szeretném még a látszatát is elkerülni, hogy a fenti gondolatokat bárki is hibajegyzéknek tekintse. Az a dicséretes vállalkozás, hogy százegynéhány szerző, szerkesztő és főszerkesztő hónapokig vagy évekig dolgozott természetesen nagyra értékelendő. De nincs sem befejezett, sem tökéletes alkotás. Jó lenne, ha ez a szerkesztőgárda nem széledne szét, sőt helyeselni tudnám, ha az internetes változatban az egyes címszavak után a szerzők nevüket adnák az adott megfogalmazáshoz – legalább monogramyszerűen –, így ki-ki tudná, hogy ha jobbító ötlete van, kit keressen meg és vitassa meg vele egy-egy újonnan megjelent tudományos eredmény bekerülésének lehetőségét. Tehát a munka nem fejeződött be, hanem igazából csak most kezdődött el!

Felhasznált irodalom

- Boda J. (szerk.) (2019): *Rendészettudományi szaklexikon*. Dialóg Campus
- Finszter G. (2003): *A rendészet elmélete*. KJK-Kerszöv
- Finszter G. (2018): *Rendészettan*. Dialóg Campus
- Korinek L. (1988): *A rejtett bűnözés*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Korinek L. (2010): *Kriminológia I*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó
- Kulcsár K. (1990): Lehet-e demokrácia Magyarországon? *Magyar Jog*, 6-7, 578–588.
- Szigeti P., Szilvássy Gy. P. (2015): *Rendészet és emberi jogok*. Rejtjel Kiadó
- Szikinger I. (1998): *Rendőrség a demokratikus jogállamban*. SÍK Kiadó

Merkl Zoltán

A rendészeti igazgatás egyes aspektusai a különleges jogrendben

**Some aspects of law enforcement administration
under special legal order**

Absztrakt

Az állam egyik fő feladata a belső és külső biztonság garantálása. A tanulmány fő témája a minősített, illetve különleges jogrendben megvalósuló igazgatás. Bemutatásra kerülnek rendészeti és közigazgatási szervek, valamint, hogy ezen időszakokban hogyan jelenik meg a rendészet oldalán a védelmi, illetve az igazgatási tevékenység.

Kulcsszavak: minősített időszak, különleges jogrend, rendészeti igazgatás, rendészet, rendőri intézkedés

Abstract

One of the main tasks of the state is to guarantee the external and internal security. The paper focuses on the special administration under special legal order. Some law enforcement agencies and public administration organs are presented and further how defence and administrative activities appear in connection with policing during this time.

Keywords: special legal order, law enforcement agencies, public administration, police activities

Bevezetés

A publikáció témaválasztásának aktualitását indokolja, hogy a kormány ismételten bevezette – az illegális migrációs helyzetre válaszolva – a különleges jogrend

egyik fokozatát. A PhD tanulmányaim során folytatott kutatás alatt merült fel az adott téma. Célkitűzésként szeretném valamelyest tisztázni azt, hogy az Alaptörvény és jogszabályok miként adnak keretet a szervek, hatóságok feladatvégzésének. A közigazgatási, államigazgatási és ezen belül a rendészeti, valamint honvédelmi szervek a közrend és bizonyos biztonsági tényezők védelmét ellátják a békeidőszakban. Ezt az Alaptörvénytől kezdve az adott szervekre vonatkozó jogszabályok vonatkozó részei is tartalmazzák. De a különleges jogrend, ami eltér a megszokottól, szintén igényli az említett szervek tevékenységét a biztonság fenntartása érdekében. Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa, mely rendészeti szervek érintettek ezen időszak alatt, mily módon intézkedhetnek és látják el közrendvédelmi feladataikat, amelynek során korlátoznak bizonyos jogokat a jogszabályi előírásoknak megfelelően a helyzet megoldása, illetve kezelése során. Továbbá e gondolatmenetet követve bemutatásra kerül – a teljesség igénye nélkül –, amit a jogszabályi ismertetés is tükröz, a honvédelem és rendvédelem kapcsolata is. A fontosabb fogalmak tisztázása után bemutatásra kerülnek egyes szervek tevékenységi körei a bizonyos különleges jogrendben. Természetesen a rendészeti és honvédelmi szervek intézkedési köre is számos aspektusból változásokon esik át a jogi szabályozás változása következtében, amit szintén ismertetni szeretnék publikációmban.

Fogalmak meghatározása

Az adott helyzetben, mint már annyiszor, ismételten tisztázni kell az adott szervek miben és mit csinálnak. A rendészet fogalmának ismertetése is fontos, hiszen csak azoknak a szerveknek a tevékenységével foglalkozunk, amelyek a közigazgatás e szegmensében működnek. A rendészetet, mint igazgatási ágat is szakterületenként kell áttekinteni aszerint, hogy a megfelelő szervek a megfelelő területen lássák el igazgatási, illetve rendészeti tevékenységüket.

A rendészeti szervek felsorolásának alapját a 2010. évi XLIII. törvény adja. „1. § (5) *Rendvédelmi szerv*

- a) a rendőrség,
- b) a büntetés-végrehajtási szervezet,
- c) a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, és
- d) a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok.” (Szilvásy, 2010, 317.)

Viszont több más szerv is feladatot és hatáskört kap az egyes minősített jogrendekben annak ellenére, hogy jelen felsorolásban nincs benne. A jogosultságot számos egyéb jogszabály teremti meg a többi eljáró hatóságnak.

A rendészet fogalmának meghatározásánál számtalan megoldással találkozunk. Ezen tanulmány nem tartalmazza ennek a fogalommeghatározásnak a fejlődését és különböző akadályait, mégis egyfajta meghatározás szükséges. A rendészeti tevékenység alapvetően a rend, a biztonság fenntartása és megőrzése. Ez nem csupán rendőrségi feladatokra vonatkozik, hiszen rendészeti feladat (ami a rend fenntartása stb.) jelentheti a közigazgatás azon területét, amely a közbiztonságról gondoskodik, valamint az az ellen irányuló magatartásformák ellen a legitim erők monopóliumával lép fel. Azért kell megemlíteni több kutató által megfogalmazott megoldást, mert a jelenben sincs egységesen elfogadott definíció.

„Összegezve a rendészet klasszikus fogalmi elemeit, azok a törvényes rend megőrzése, a rendbontás megelőzése, a törvényes rend visszaállítása, alapul véve a rendvédelem kifejezést.” (Buzás, 2014, 112.)

„A rendészet az állam szerveinek azon hatósági tevékenysége, amelynek célja a közrend és a közbiztonság megóvása mindazokkal szemben, akik annak épségét fenyegetik vagy megsértik.” (Szamel, 1990)

„A rendészet – mint a közigazgatás része – makroszinten a politika által motívált, közfeladata a közbiztonság társadalmi garantálása, amit a legitim fizikai erők monopóliumának birtokában speciális végrehajtó – rendelkező – szervező tevékenysége során lát el, közhatalma birtokában sajátos, de joghoz kötött hatósági jogalkalmazást végez, és sajátos intézmény rendszere és személyzete van” (Balla, 2016, 57.)

„A rendészet az állam szerveinek az a hatósági tevékenysége, amelynek célja a közrend és a közbiztonság megóvása mindazokkal szemben, akik annak épségét fenyegetik vagy megsértik. A rendészet a modern államban az a közigazgatási tevékenység, amelynek társadalmi rendeltetése a jogellenes emberi magatartásokból keletkező veszélyek elhárítása.” (Finszter, 2013, 15–16.)

Mint látható a rendészet mindig a veszély elhárítására helyezi a fő hangsúlyt. A rendészeti szervek e fenyegetések elhárítására kapnak felhatalmazást a jogalkotótól bizonyos jogszabályok formájában. (Ezek ismertetésére később visszatérünk.) Amikor a veszély a társadalom által alkotott értékeket fenyegeti, akkor a biztonság is veszélybe kerül. Ezen állítás miatt az érintett területek bemutatása nélkülözhetetlen. A különleges jogrend definíciójának meghatározása többféle módon történhet. Hasonlóan a rendészet fogalmának meghatározásánál megfigyelhető anomáliára, itt is több kutató ad – bizonyos értelemben – több definíciót. A fő szempont a jog alóli mentesség és a mérlegelés szélsőséges esetei. A jog felelőssége alóli mentesség sem zárja ki azonban az alaptörvénynek való megfelelést e jogrend ideje alatt sem. Diszkrécionális jogkör a rendészeti szervek működését illetően különleges jogrend esetén alkalmazható. *„A diszkrécionális jogkör érvényesülése a joggyakorlatunkban igen szűk területen mozog*

és jellemzően normál jogrenden kívüli állapotokra alkalmazható, hangsúlyozottan ott is kivételesen.” (Balla, 2016, 53.)

A mérlegelési jogkör azon esetéhez, amikor a szerv intézkedése során szabadon mérlegelhet és nincs jogszabályi kötelezés, tartozik a jog ellenében hozott döntés is.

„A különleges jogrend a társadalom működésének egy olyan állapota, amely-nél a biztonság (a természetes személyek vagy a közösség biztonsága) különö- sen is fenyegetett, olyan mértékben, hogy az állam speciális szabályokat alkot a biztonság fenntartására, megmentésére.” (Csink, 2017, 4.) Ebben a formában a fogalmat Csink Lóránt adta meg. Ehhez hasonló gyűjtő fogalom meghatá- rozását adja Till Szabolcs: *„A fogalom az államhatalom gyakorlása oldaláról meghatározott, ugyanakkor az alapvető jogok és kötelezettségek körére is kiható, mivel a különleges jogrendben egyes jogok gyakorlása korlátozható vagy akár fel is függeszthető, és békében nem alkalmazott többletkötelezettségek bevezet- sére is sor kerülhet.” (Till, 2019)* Fontos elemeket tartalmaz e kérdéskörben Lakatos László megfogalmazása: *„Bármilyen államformájú és berendezkedé- sű jogállam alakít ki olyan biztonsági és védelmi rendszert, amely biztosítja a rendkívüli körülmények során felmerülő azon feladatok végrehajtását, továb- bá az olyan veszélyek elhárítását, amelyekre a normál(béke) idejű államszer- vezeteti struktúra működése nem alkalmas, vagy erre a szervezeti és működési feltételek nincsenek meg.” (Lakatos, 2014, 1.)*

Számos kutató művét elemezve, általuk megadott fogalmakat összehasonlítva, több közös pont megnevezését lehet megállapítani. A rendkívüli jogrend min- denképpen alkotmányos, alaptörvényi szabályozás mellett kezelhető. A neve- sített időszakban korlátozható és felfüggeszthető jogok egyaránt rendeleti úton kerülnek szabályozásra. Ezen időszakban bevezetett jogok normális állapotban való kezelése nem lehetséges. Mindig a rend, a társadalmi érték kerül veszély- be. Véleményem szerint a nevesített időszakok további közös jellemzője, hogy az adott közigazgatási szervek mind hatósági jogalkalmazási hatáskörrel lép- nek fel, intézkednek, illetve hoznak különböző korlátozó intézkedést. A tanul- mányom egyik sarkalatos eleme a különböző szervek ezen időszak alatti tevé- kenysége, ami miatt nélkülözhetetlen az intézkedés fogalmának tisztázása is. Az intézkedés fogalmának tisztázása során meg kell állapítani egyrészt magát az általános fogalmat, másrészt az intézkedést, mint hatósági jogalkalmazást. A megnevezett aktusokat természetesen hatóságok, olyan közigazgatási szervek végzik, amelyek mind hatósági jogkörrel rendelkeznek. Emiatt a tisztázandó fogalmak közt szerepel a hatóság is. A hatóság fogalma használható tágabb és szűkebb értelemben is. *„Tágabb értelmezésben minden olyan szervet – rendsze- rint állami szervet- hatóságnak minősítünk, amely közhatalommal rendelkezik,*

és mint ilyen jogszabályokat alkot, közhatalmi jellegű egyedi aktusokat bocsát ki, melynek állami kényszerrel is érvényt szerezhet. Ilyen értelemben hatóság az országgyűlés, a bíróság, az ügyészség stb. Szűkebb értelemben azokat a közigazgatási szerveket minősítjük hatóságnak, amelyek közhatalmi jogkört gyakorolva hatáskörük, illetékességük keretei között hatalmi jellegű egyedi aktusokat bocsájtanak ki.” (Buzás, 2004, 402.) A rendészeti tevékenységet a közigazgatási szabályozáson keresztül kell levezetni. Történetileg a rendészet volt a közigazgatás első formája. A közigazgatás egyik rendeltetése, hogy a társadalom veszélymentesen és biztonságban tudjon létezni, működni. Ennek a biztonságnak a védelméért felelős a rendészet, a rendészeti szervek működése. A rendészeti igazgatás pedig akkor lépett a köz értékének védelmezőjévé, amikor a közérdek, közbiztonság közösségi érdek lett. Ezt mi sem bizonyítja jobban, hogy az alaptörvényi szabályozás konkrétan megjelöli a rendészet legáltalánosabb szervének, a rendőrségnek a feladatait. A rendészeti igazgatás azoknak a hatósági funkcióknak, feladatoknak a halmaza, amelyek a jogellenes magatartásból származó veszélyek felismeréséhez, elhárításukhoz való eszközöket birtokolják. Szűkebben, hogy eljussunk az intézkedési jogkörhöz, a rendészeti szolgálati ágak tevékenysége is fontos tényező. „*A közrendet megbontó veszélyek megelőzésére és a közbiztonságot fenyegető kockázatok felismerésére a közbiztonsági (közlekedési) rendészet hivatott, a bekövetkezett veszélyhelyzet legitim erőszakkal való felszámolása karhatalmat, rendészeti csapaterőt igényel.*” (Finszter, 2018, 113.) Ezen rendészeti funkciók jelentik a szorosabb kapcsolatot a társadalommal. (A rendészet másik ága a büntügyi szolgálat az állam büntető igényét hivatott szolgálni.) Az intézkedési jogosultság rendészeti aktus formájában jelenik meg. A közigazgatás működése aktusokon keresztül valósul meg, amit igazából a társadalom igazgatásának nevezhetünk. A rendészeti szervek is ilyen aktusok révén tudják a mindennapi feladataikat ellátni. A közigazgatás oldaláról a hatósági jogalkalmazás (Szilvássy, 2010, 458.) jelenti ez esetben a közhatalmi hatósági jogviszonyban való intézkedést, mivel a döntéseinek fizikai erőszakkal szerez érvényt. Ez a párhuzam megjelenik a rendészet hatósági aktusai során, ahol szintén nélkülözhetlen a legitim fizikai erőszak alkalmazása, az egyedi ügyekben végzett hatósági jogalkalmazást jelent, ha arra a rendészeti szervnek van hatásköre és illetékessége. A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) meghatározza az egyes rendészeti intézkedések anyagi jogi alapját is, például az igazoltatás jogintézményét. Az intézkedés, mint hatósági jogalkalmazó tevékenység, nem nélkülözheti az állam fizikai kikényszerítő erejét, ami az intézkedés alá vont személy és a rendészeti feladatot ellátó rendőr, feljogosított hatósági személy között jogviszonyt keletkeztet (Szilvássy, 2016, 8-9.). Emiatt szeretném a rendőri intézkedés

fogalmát, elméleti hátterét kicsit bővebben bemutatni. Ez a jogalkalmazási aktus minden hatóság által folytatott intézkedés alapja. Ennek a tevékenységnek eszközrendszere is meghatározó és lényeges. „*A kényszerítő eszköz fogalmát mindezek alapján rendészeti szempontból megközelítve úgy célszerű meghatározni, hogy az a közrend, közbiztonság fenntartása érdekében eljáró szervek által jogszabályban meghatározott módon alkalmazható olyan hatósági aktus, amely szükségszerűen, az intézkedés törvényes céljának megvalósulása érdekében az alapvető emberi jogok (így különösen az emberi méltóság, személyes szabadság, testi épség, végső esetben az élethez fűződő jogok) korlátozásával, illetve sérelmével jár.*” (Hautzinger, 2002, 69.)

- 1.) Az aktus meghatározása szempontjából első fontos szempont egy 1999. évi bírói jogegységi határozat. Ezen álláspont szerint az Rtv.-ben kifejtett rendészeti feladatok elvégzése során a kifejtett tevékenység közigazgatási jellegű. Azért állítható, hiszen az eljáró szerv hatalmi jogosítványaival egyoldalú aktust teremt, amely során mindig kötelezettséget teremt és erőszakkal támasztja alá a végrehajtás sikerét.
- 2.) „*A rendőri intézkedéseket és kényszerítő eszközöket, állami közhatalmat gyakorló, államigazgatási ügy intézésére feljogosított szerv [Áe. 3. § (2) bek.] alkalmazza, közte és az intézkedés (kényszerítés) alanya közt – annak minden jellemzőjével rendelkező – közigazgatási jogviszony jön létre.*” Az első intézkedés fogalma jogszabályi meghatározásának tekinthetjük az Áe. passzusát. A két említett alaptézis után összegezve az intézkedés lényeges elemeit: „*A rendőri intézkedés a rendőrség, mint állami közhatalmat gyakorló szerv közegének, a rendőrnek a hatósági intézkedése:*
 - *amely rendszerint szóban történik,*
 - *az intézkedés alá vont személyre azonnali végrehajtási kötelezettséget ró,*
 - *a hatályos jogszabályok alapján a törvényes rend fenntartása, illetve a megzavart rend helyreállítása érdekében alkalmazzák*
 - *céljának eléréséhez legitim fizikai erőszak alkalmazására kerülhet sor és a rendőrség és az intézkedés alá vont személy között közigazgatási jogviszony jön létre.*” (Buzás, 2004, 405.)

A fent említett összegzésből is számos elem főbb pontját jelenti a tanulmánynak. Ezek az elemek a különleges jogrendben eljáró rendészeti szervek aktusainak nélkülözhetetlen elemei. Ennek egyik eleme a legitim fizikai erőszak, amire az állam feljogosítja az eljáró személyt, és e jogosítvány nélkül nem beszélhetünk eredményes eljárásról. Emiatt a legitim fizikai erőszak, mint közös nevező, az alábbi sajátosságokkal bír:

- 1.) Eszközjellegű, mert rendeltetése nem a jogellenes magatartások tanúsítóinak a megbüntetése, hanem a jogellenes állapot megelőzése vagy megszakítása, illetve a felelősségre vonás biztosítása.
- 2.) Szükséges erőszak, mert csak akkor vethető be, ha a jogellenes magatartás más módon nem küzdhető le.
- 3.) Minimális az erőszak, mert a jogellenes magatartás a vétlen személyi és a tárgyi környezetének maximális kímélésével valósul meg.
- 4.) Arányos erőszak, mert a felhatalmazás nem okozhat nagyobb hátrányt, mint aminek elhárítását szolgálja.
- 5.) Relatív erőszak, amennyiben a jogellenes támadással szemben lép fel, arra adott válasz, térben és időben a jogellenes cselekménnyel van összhangban, csak a jogellenes magatartással azonos helyszínen, és csak addig legitim, ameddig a jogellenes állapot fennáll.
- 6.) Professzionális erőszak, minthogy alkalmazásának technológiáját a szakmai tapasztalatok, a jártasság, a szükséges fizikai erő és készség gyakorlással való megszerzése határozza meg (Buzás, 2004, 406.). Finszter Géza (1998, 184.) gondolatai alapján Buzás Gábor ilyen formában adta meg a sajátosságokat.

A minősített időszak főbb jellemzői

A jogrend minősített időszakait az Alaptörvény rendelkezésein túl több törvény is említi. Hierarchiában először az alaptörvényi besorolást szemléltetem. Az Alaptörvény a következő különleges jogrendi időszakról, minősített időszakról rendelkezik: rendkívüli állapot, megelőző védelmi helyzet, váratlan támadás, terrorveszélyhelyzet és veszélyhelyzet. Az Alaptörvény eltérő különös jogrendi igazgatás alapját tartalmazza, de tipikusan a béke idején érvényes szabályozási formákat. Azonban rendelkezik nem béke időszakára vonatkozó igazgatásról is. Ez határozza meg, hogy mely állami szerv milyen határok között mozogva birtokolja a hatalmat, illetve gyakorolja hatáskörét.

1. A különleges jogendre vonatkozó szabályok az Alaptörvény 48. cikke alatt találhatóak. A rendkívüli állapotra és a szükségállapotra vonatkoznak a következő bekezdések. A külső fenyegetés, támadás esetén az Országgyűlés kihirdeti a hadiállapotot, illetve a rendkívüli állapotot. A belső rend veszélyeztetése esetén pedig a szükségállapotot. Az Országgyűlés akadályoztatása idején ezen intézkedéseket a köztársasági elnök teszi meg. Az Országgyűlés és a köztársasági elnök által hozott ilyen tartalmú döntések a legszélesebben vett rendészeti

szervek tevékenységét indítja el, illetve teszi kötelezővé. Hiszen e döntések célja átvitt értelemben a közrend és közbiztonság, egyéb társadalmi értékek megóvását szabályozzák, ami a rendészet egyik alapvető tétele. A felsorolt időszakokban a törvény egzakt módon meghatározza az egyes szervek működési kötelezettségét. A szükségállapot idején a honvédelmi törvényben meghatározott rendkívüli intézkedéseket rendeleti úton a köztársasági elnök vezeti be. A szükségállapot különleges jogrend időszakában sem kizárt az ország fegyveres erejének felhasználása a szükségállapot tényállásban megjelölt helyzet kezelésére. Akkor lehet felhasználni – alaptörvényi szabályozás alapján –, ha a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok alkalmazása a jelen helyzet megoldására nem alkalmas.

2. Az Országgyűlés külső fegyveres támadás esetén meghatározott időre kihirdetheti a megelőző védelmi helyzetet. Az elrendelt helyzetben a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek intézkedéseikkel látják el feladataikat. Ezt az időszakot konkrétan megjelölt időtartamra hirdeti ki. A kormány hatalmi jogosítványa birtokában rendeleti kormányzást folytat. Rendeletével, egyes törvényekkel szemben felfüggesztve hozhat rendeleteket. Itt megállapítható szintén, mint a rendészeti területen, a diszkrécionális jogkör alkalmazása. A jogkör sajátossága, hogy bevezetése miatt a NATO válságreakálási rendszerének alkalmazása valósulhat meg. Ez a helyzet olyan rugalmasan változtatható, kétszeri politikai mérlegelést igénylő rendszert épített az Alaptörvénybe, hogy megfelelő feltételeket teremtsen a különleges jogrend kihirdetésére vagy arra való felkészülésre.

3. Veszélyhelyzet. Bármely típusú katasztrófaesemény bekövetkezésekor a kormány intézkedési lehetőségét rendeletalkotási jogkörrel látja el. A helyzet felszámolása, elhárítása érdekében a végrehajtásáért is a kormány – rendeleti úton – gyakorolja hatáskörét. Létezik viszont olyan helyzet is, amikor a katasztrófa még nem jelent meg, ezért fel kell készülni a védekezésre, elhárításra, és ebben az esetben a kormány a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló szabálynak megfelelően különböző alapvető jogokat korlátozhat és egyéb szigorító rendelkezéseket vezethet be. A fentnevezett állapot bevezetésére jellemzően csak bizonyos meghatározott területen kerülhet sor. Az ország meghatározott egyes területeit érintheti csak.

4. Terrorveszélyhelyzet. Az Országgyűlés a kormány kezdeményezésére terrortámadás jelentős és közvetlen veszélye vagy terrortámadás esetén meghatározott időre kihirdeti a terrorveszélyhelyzetet, ezzel egyidejűleg felhatalmazza

a kormányt. A kormányrendeletben, a terrorveszélyhelyzet kihirdetésének kezdeményezését követően, a közigazgatás, a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek és a nemzetbiztonsági szolgálatok szervezetét, működését és tevékenysége ellátását érintő törvényektől eltérő, valamint sarkalatos törvényben meghatározott intézkedéseket vezethet be, amelyekről a köztársasági elnököt és az Országgyűlés állandó bizottságait folyamatosan tájékoztatja. Az így bevezetett intézkedések hatálya az Országgyűlés terrorveszélyhelyzet kihirdetésére vonatkozó döntéséig, de legfeljebb tizenöt napig tart. A kormány a terrorveszélyhelyzet idején rendeletet alkothat, amellyel sarkalatos törvényben meghatározottak szerint, egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, valamint egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat. A Magyar Honvédséget terrorveszélyhelyzet idején akkor lehet felhasználni, ha a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok alkalmazása nem elegendő. A kormány rendelete a terrorveszélyhelyzet megszűnésével hatályát veszti.

5. Váratlan támadás. A váratlan támadásra való reagálás az ország integritását, szuverenitását érintő fegyveres fenyegetés, illetve konkrét támadás esetén azonnali intézkedési kötelezettsége a kormánynak. A támadás külső eredetű, katonai jellegű cselekmény. A rendkívüli jogrend időszakában a kormány a honvédelmi törvényben meghatározott intézkedéseket vezetheti be. Fontos megjegyezni, hogy ebben az időszakban született rendeletek hatálya a többi jogrendtől eltérően nem hosszabbítható. A felsorolt és röviden bemutatott jogrendi időszakoknak kell egy közös feltételrendszer, amely mentén alkalmazhatók, illetve elrendelésük igénye megjelenik. Ilyen elem lehet az alkalmazási feltételek megléte, megvalósulásuk oka. Közös okként lehet különböző társadalmi vagy természeti jelenséget megjelölni. Fegyveres konfliktus, természeti csapás, ipari szerencsétlenség, és a lehetőségek száma a fejlődéssel még tágabbra nyílik, hiszen a különböző ipari, számítástechnikai területen zajló fejlődés miatt beszélhetünk ma már kiberbűnözésről is. A különböző oldalról vizsgált különös jogrendben történt események érinthetik egy másik oldalát is az intézkedő szerveknek, mégpedig a kormány stratégiai téziseit. Álláspontom szerint a különböző biztonsági kockázatok, amelyek a rendészet oldalán megjelennek, amire fel kell készülnie, egybe eshet azokkal a veszélyekkel, amit a minősített időszak során a kormány és további közigazgatási, illetve honvédelmi szervek védeni hivatottak. A biztonsági kockázatok két oldalon is megjelennek. Mind rendészeti, mind pedig katonai oldalról. Kifejtésük, említésük, véleményem szerint megfelelő alapot szolgáltat ahhoz, hogy a biztonságot fenyegető hasonló jellegű veszélyt hogyan kezelik az adott szervek, és e pontok alapján miként rendelik el a felsorolt minősített időszakokat.

A katonai tézisek hazánk külső fenyegetése ellen való kockázatokat jelentik. Katonai külső támadás esélye a NATO tagság óta minimálisra csökkent. Azonban több tényező is megjelent:

„... – a tömegpusztító fegyverek és hordozó eszközeik egyes régióban történő, esetenként globális terjedése,
– a Krim félsziget 2014-es elcsatolása után kialakult ukrán-orosz válság,
– iszlám térhódítása [...],
– a létminimum alatt élők számának növekedése,
– demokrácia-deficitből való elégedetlenségek,
– etnikai, vallási feszültségek,
– gyenge gazdasági teljesítő képesség,
– poszt-szovjet térség konfliktusai.” (Balla, 2016, 24–25.)

A biztonság rendészeti oldalról is fenyegetést jelent, ez a fenyegetés inkább a belső védelmi mechanizmust indítja be. Ilyen például:

- különböző vallási, etnikai szervezetek működésükkel fenyegetik az alkotmányos rendet;
- kábítószer-kereskedelem növekedése mind fogyasztás, mind kereskedelem szempontjából;
- szervezett bűnözés fejlődése;
- illegális migráció (véleményem szerint ez mindkét oldalon jelentkező kezelendő kockázati veszélyt jelentő elem.)

Fontos feltétele az intézkedésnek, hogy a létrejött esemény, fenyegetés valamilyen védett célt, életet, rendet sért, veszélyeztet. Ez jelenti az alapot a beavatkozásra. A fent említett fogalom meghatározásból annyi is kivethető, hogy ezen értékek normál időszaki kezelése veszély esetén nem lehetséges. Ilyen módzerekkel nem lehet elhárítani, felszámolni. Az értékek ilyen jellegű védelme ultima ratio jellegű jogalkalmazást jelent, hiszen a beavatkozás és az eszköztár, amit az egyes jogszabályok biztosítanak végső jellegűek. A következőkben egy olyan minősített időszaki helyzet bemutatása következik, aminek elhelyezése és beillesztése az eddigi gondolatmenetbe nélkülözhetetlen, hiszen nem tartalmazza az Alaptörvényt. A kormány által kihirdetett, az Országgyűlés által 2015-ben elfogadott két törvény született a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet miatt (Móré–Szilvássy, 2017, 90–92.). Létrejöttének okát a kormány abban jelölte meg, hogy aktuális és teljes választ adhasson – gyakorlati megoldások háttéréként – a biztonsági kockázat, fenyegetés megoldásaként. Ezen állapot, szabályozás miatt számos jogszabályt módosítani kellett, és számos közigazgatási hatóság, szerv kapott új hatásköröket és feladatokat, intézkedési jogköröket.

Az említett jogintézményt a 2007. évi LXXX. törvény tartalmazza, a 2015-ös módosítások ezzel együtt tartalmazzák a változtatásokat. Így:

- 1.) a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényt (a továbbiakban: Pp.),
- 2.) a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvényt,
- 3.) az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvényt (a továbbiakban: Étv.),
- 4.) az államhatárról szóló 2007. évi LXXXIX. törvényt,
- 5.) az (Mtv-t), 2012 évi törvény a munka törvénykönyvéről a termőföld védelméről szóló 2007. évi CXXIX. törvényt,
- 6.) a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényt (a továbbiakban: Be.),
- 7.) a büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényt (a továbbiakban: Btk.),
- 8.) az autópályák, autóutak és főutak használatáért fizetendő, megtett úttal arányos díjról szóló 2013. évi LXVII. törvényt,
- 9.) valamint a büntetések, intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényt.

Az Rtv.-n és a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről (továbbiakban: Hvt.) szóló törvényen továbbá a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény került módosításra a nevezett 2015-ben hozott jogszabály. A Pp. új 326. § (13) – (14) bekezdése az Mtv. alapján induló (megnövekedett számú) felülvizsgálati eljárásokra vonatkozó, ahhoz kapcsolódó illetékességi, eljárási szabályokat tartalmazza. Ezen túl hatályon kívül helyezték azt a rendelkezést, amely lehetővé tette a közigazgatási bíróság számára a menekültként való elismeréssel kapcsolatban hozott közigazgatási határozat megváltoztatását. A kormánynak, mint a közigazgatás legfőbb szervének jogában áll, sőt kimondottan kötelessége az állami célok megvalósítása. A vázolt helyzet pedig mind külső, mind belső védelmi kockázatot jelent az államigazgatás számára. Egyik oldalról indoklásként említhető, ahogy Buzás Gábor is írja: „*A közigazgatás: részben a politika közegéből származó, részben a politika által motivált, közcélok közfeladatok közszolgáltatások megvalósítására irányuló végrehajtó, rendelkező, szervező és szolgáltató tevékenység...*” (Buzás, 2010, 4.).

A kormány ezen intézkedése, mint említettem, nem tartozik az alkotmányos szabályozás körébe. Véleményem szerint az, hogy a kormány az említett időszakot minősített állapot rangjára emelte, teljes mértékben választ adott a kockázati tényezők kapcsán végzendő védelmi feladatára. Hiszen azonosítatlan személyek államhatáron történő ellenőrzés nélküli áthaladása nem megengedett

és nem jogszerű. Ez a helyzet az ország mind belső, mind pedig külső védelmi fenyegetettségét jelenti. Az intézkedés, mint kivételes állapot, meghatározott földrajzi területre rendelhető el. Ezen funkciója miatt is alkalmazható, mivel hasonlóan a különleges jogrendekhez olyan intézkedéseket tesz lehetővé a végrehajtó szervek számára, amelyeket a demokrácia rendes jogrendjében csak korlátozottan használhatnak. Ilyen helyzetben ezek az intézkedések, eljárások – az idő rövidege miatt – nem lefolytathatók. A megadott fogalmak és összefüggések után az kerül bemutatásra, hogy e szabályok miként határozhatják meg az egyes rendészeti hatóságok munkáját a különböző jogrendeken belül.

Intézkedés, eljárás a jogrenden kívüli időszakban a szerveknél

Tanulmányom folytatásaként elsőnek a büntetés-végrehajtási intézet, (továbbiakban: bv. int.) munkáját ismertetném, a lehetőségekhez képest. Aktualitásként megjegyezném, hogy 2019 tavaszán a Nemzeti Közszerződési Egyetem közös közszolgálati gyakorlata során minősített jogrendi eljárást kellett szimulálni a hallgatóknak, amelynek keretében a bv. int. is szerepet kapott. A vonatkozó szabályok értelmében, a 1995. évi CVII. törvény szerint:

„5. § e) végzi a honvédelemmel, a polgári és katasztrófavédelmi tevékenységgel, a munkavédelemmel, környezetvédelemmel, energetikai tevékenységgel, elektronikus információbiztonsággal és a tűzvédelemmel kapcsolatos központi feladatokat;

13. § (3) A bv. szervezet a közrend és a közbiztonság, az élet- és vagyonbiztonság súlyos sérelme vagy annak közvetlen veszélye esetén, az intézkedésre jogosult rendvédelmi szerv kérésére – a büntetés-végrehajtás biztonságának a veszélyeztetése nélkül – segítséget nyújt a közrendvédelmi feladatok ellátásához. A segítség nyújtására kizárólag a bv. szervezet és az intézkedésre jogosult szerv közötti megállapodás alapján, az abban foglaltak szerint kerülhet sor.”¹

A további bv. int.-re vonatkozó szabály a 2013. évi CCXL. törvény vonatkozó szakaszai, habár katasztrófavédeletről szólnak, hatósági, rendészeti jelleggel nem tartalmazzák, hiszen a fogvatartott jogairól szólnak. A továbbiakban a jogszabályi hierarchiát követve rendeletek vonatkozó szakaszai adnak irányítást. Ilyen a 62/2011(XII. 29.) BM-rendelet, ami kimondja, hogy több szerv között a bv. int. is a hatálya alá tartozik. Az adott rendelet szerint a katasztrófavédelmi feladatai:

1 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről.

„5. § (1) A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka a büntetés-végrehajtási intézetek, intézmények (a továbbiakban: bv. szervek) parancsnokain, igazgatóin keresztül irányítja és ellenőrzi a katasztrófák elleni védekezésben azon tervezési, szervezési, összehangolási, végrehajtási, irányítási, létesítési, működtetési, tájékoztatási, riasztási, adatközlési és ellenőrzési tevékenységek összességét, amelyek a katasztrófa kialakulásának megelőzését, a közvetlen veszélyek elhárítását, az előidéző okok megszüntetését, károsító hatásuk csökkentését, a személyi állomány, valamint a fogvatartottak életének és testi épségének védelmét, alapvető életfeltételeinek biztosítását, a mentés végrehajtását, továbbá a helyreállítás feltételeinek megteremtését szolgálják.

(2) A BM OKF koordinálásával a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka közreműködik a kritikus infrastruktúra védelem horizontális kritériumrendszerének kialakításában, a beazonosítási folyamatban, ezekhez adatot szolgáltat.

6. § A bv. szervek a rájuk vonatkozó különös szabályok figyelembevételével, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka utasítása, a védelmi bizottságok felkérése alapján – alapfeladataik ellátását nem veszélyeztetve – a fogva tartás biztonságának elsődlegességét fenntartva, a személyi és fogvatartotti állomány bevonásával vesznek részt a katasztrófákat megelőző felkészülésben, a katasztrófák során az élet- és anyagi javak védelmében, a katasztrófákat követően a helyreállításban (a továbbiakban: katasztrófák elleni védekezés).

7. § A bv. szervek személyi és fogvatartotti állományának katasztrófák elleni védekezése során, az egyéni védő- és a védekezéshez szükséges speciális eszközökkel történő ellátása, élelmezése a védelmi bizottságokkal való együttműködésben történik, különleges jogrendben a védelmi bizottság elnöke, valamint a miniszteri biztos rendelkezésének megfelelően.

8. § A bv. szervek katasztrófák elleni védekezésre alkalmas személyi és fogvatartotti állományának – várható feladatainak mértékéig történő – elméleti- és gyakorlati felkészítésére a társ- és együttműködő szervek közreműködésével kerül sor.”²

A 16/2013. (V. 9.) BM-rendelet a honvédelmi feladatokat határozza meg azokra az említett időszakokra: „7. § A büntetés-végrehajtási szervezet honvédelmi feladatai teljesítése során részt vesz a fegyveres összeütközésekkel összefüggésben a Magyar Honvédség, a szövetséges fegyveres erők által elfogott személyek őrzésében.”³

A rendőrség hatáskörét (és a rendőrség irányítását ellátó belügyminiszter számára) alapvetően az Alaptörvény határozza meg.

2 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól.

3 16/2013. (V. 9.) BM rendelet a belügyminiszter feladatkörét érintő ágazati honvédelmi feladatokról.

„A rendőrség alapvető feladata a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme. A rendőrség részt vesz a jogellenes bevándorlás megakadályozásában.”⁴

A rendészeti szervek vezetői számára egy másik jogszabály is tartalmaz utasítást, mégpedig a 290/2011. (XII. 22.) kormányrendelet, ami a központi államigazgatási szervek honvédelmi tevékenységét szabályozza. Pontosabban:

„16. § (1) A Kormány a honvédelmi feladatok végrehajtására sajátos irányítási és vezetési rendszert működtet, melynek részei

a) a központi államigazgatási szervek, az autonóm államigazgatási szervek és az önálló szabályozó szervek kivételével,

b) a területi és helyi védelmi igazgatási szervek,

c) a honvédelmi felkészítés egyes feladataiban részt vevők,

d) a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény 28–30. §-a alapján létrehozott szervek.”⁵

A 18. § pedig az egyes központi államigazgatási szervek vezetőinek honvédelmi igazgatási feladatairól szól. A rendelkezés alapját, mint már említettem az adja, hogy a rendőrség is központi államigazgatási szerv.

A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény 80/A §-a az országos rendőrfőkapitány feladatkörét érinti, s a 80/G §-a kimondja:

„A tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet esetén az elismerés iránti kérelmek regisztrálásában és az ehhez kapcsolódó feladatok ellátásában a menekültügyi hatóság irányítása szerint

a) - a miniszter felkérése esetén a rendészetért felelős miniszter erre vonatkozó döntése alapján - az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv, illetve

b) - a miniszter felkérése esetén a honvédelemért felelős miniszter erre vonatkozó döntése alapján - a Magyar Honvédség közreműködhet.”⁶

A következő fontos rendelet, amely rendészeti vonatkozásában vizsgálandó, a belügyminiszter feladatkörét érintő honvédelmi feladatokról szól. Amellett, hogy a kijelölt szerv a feladatok egységes rendjét hivatalán keresztül ellátja, az általános rendelkezések tartalmazzák számára a szűkebb feladatok rendjét.

4 Magyarország Alaptörvénye 46. cikk.

5 290/2011. (XII. 22.) kormányrendelet a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról.

6 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról.

„2. § (1) A belügyminiszter által irányított rendvédelmi szerv (a továbbiakban: rendvédelmi szerv), valamint a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal felkészül a NATO Válságreakálási Rendszerével összhangban álló Nemzeti Intézkedések Gyűjteményében meghatározott honvédelmi feladatai teljesítésére.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott feladat teljesítése mellett a rendvédelmi szerv

a) támogatja a Magyar Honvédséget és a szövetséges fegyveres erőket egyes feladatok végrehajtásában,

b) végrehajtja a befogadó nemzeti támogatással kapcsolatos feladatait,

c) részt vesz a fegyveres összeütközések időszakában végrehajtandó polgári védelmi feladatok ellátásában,

d) együttműködik a védelmi igazgatás szerveivel a honvédelmi feladatok ellátásában, továbbá

e) honvédelmi intézkedési tervet készít.”⁷

E rendelet tartalmazza a miniszter honvédelmi intézkedési tervvel kapcsolatos feladatait, (3. §), mint a rendvédelmi szerv vezetője. A rendelet második fejezete viszont konkrétan szól a rendőrség speciális honvédelmi feladatairól, többek között egyes rendvédelmi szervek számára is iránymutatást tartalmaz. A 62/2011. (XII. 29.) BM-rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól szól. A rendelet hatálya kiterjed több rendészeti szerv között az általános rendőrségi feladatokra létrehozott szervre is. A rendelet 4. §-a meghatározza a kijelölt szerv számára azokat a tevékenységeket, amelyeket a védelmi időszakban teljesítenie kell. A további utasítások, mint közjogi szervezetszabályozó eszközök, meghatározzák a különböző feladatok elvégzésének rendjét. Ilyen a 2/2016. (II. 25.) BM utasítás a belügyminisztérium és a belügyminiszter által irányított szervek értesítési rendjéről, illetve a 3/2016. (II. 25.) BM utasítás a belügyminisztérium és a belügyminiszter által irányított szervek készenlétbe helyezésének, különleges jogrendi feladatokra való felkészülésnek és ellenőrzésnek rendjéről. Az említett két jogforrás természetesen a témában megjelölt összes olyan szervre vonatkozik, amelynek irányítása a Belügyminisztérium, illetve a belügyminiszter alá tartozik, például az általam már említett büntetés-végrehajtás szervezete. A jelen két utasítás arra vonatkozik, hogy a jogkörrel rendelkező szervek miként értesülnek, adnak értesítést a megadott helyzetről, és ennek a feladatnak az ellenőrzési rendjéről. A 17/2016. (VII. 29.) ORFK-utasítás az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv készenlétbe helyezéséről, a különleges jogrend bevezetésére való felkészülés szabályairól,

7 16/2013. BM rendelet a belügyminiszter feladatkörét érintő ágazati honvédelmi feladatokról.

valamint a személyi állomány értesítéséről szól. Az utasítás hatálya részletes szervei megjelölést alkalmaz az adott feladatok elvégzésére: ORFK, NEBEK, KR, RRI, ROKK BSZKI, rendőrkapitányságok, határrendészeti kirendeltségek. Az utasításban felsorolt szervek közös eljárási alapját a következő módon lehet megadni: „*Készenlét: a rendőri szervek olyan állapota, mely biztosítja békeidőszakban, valamint a különleges jogrend időszakában jelentkező rendkívüli feladatok szervezett megkezdését, majd a személyi és anyagi technikai feltételek megteremtése után a folyamatos végrehajtást.*”⁸ Ennek részletes kifejtését, illetve alapvető szabályok alkalmazását az utasítás további pontjaiban találjuk.

Számos rendelet és jogszabály tartalmaz egyéb, az általános feladatokat ellátó rendőri szerveken kívül eljárási, intézkedési rendet. A Terrorrelhárítási Központ is rendelkezik az általános jogrenden kívüli szabályozással, mint például katasztrófavédelmi, honvédelmi feladatokkal is. A vonatkozó szabályok a 16/2013. (V. 9.) BM rendelet, a 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet. Ez utóbbi szabály hatálya számos rendészeti, rendvédelmi feladatot ellátó szervekre kiterjed:

„1. § *A rendelet hatálya kiterjed:*

- a) *a Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságára (a továbbiakban: BM OKF),*
- b) *a megyei katasztrófavédelmi igazgatóságokra és a Fővárosi Katasztrófavédelmi Igazgatóságára (a továbbiakban együtt: igazgatóság),*
- c) *a katasztrófavédelmi kirendeltségekre (a továbbiakban: kirendeltség),*
- d) *a polgári védelmi szervezetekre,*
- e) *az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervekre,*
- f) *a büntetés-végrehajtás szervezetére,*
- g) *az Alkotmányvédelmi Hivatalra,*
- h) *a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatra,*
- i) *a Terrorrelhárítási Központra, valamint*
- j) *a Terrorrelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központra.*”⁹

Emiatt kijelenthető, hogy a katasztrófa elleni védekezés egy olyan minősített időszak, amelyben több rendészeti hatóság is feladatot lát el. A hivatásos katasztrófavédelmi szervek tevékenységük jelentős részében bizonyos minősített időszaki feladatokat látnak el, ami a szervezetről szóló törvényből világosan is kitűnik:

„1. § (1) *A katasztrófavédelem nemzeti ügy. A védekezés egységes irányítása állami feladat.*

8 17/2016. (VII. 29.) ORFK utasítás az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv készenlétbe helyezéséről, a különleges jogrend bevezetésére történő felkészülésének szabályairól, valamint személyi állományának értesítéséről.

9 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól.

(2) Minden állampolgárnak, illetve személynek joga van arra, hogy megismerje a környezetében lévő katasztrófaveszélyt, elsajátítsa az irányadó védekezési szabályokat, továbbá joga és kötelessége, hogy közreműködjön a katasztrófavédelemben.

2. § (1) A védekezést és a következmények felszámolását az erre a célra létrehozott szervek és a különböző védekezési rendszerek működésének összehangolásával, az állampolgárok, valamint a polgári védelmi szervezetek, a gazdálkodó szervezetek, a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, az állami meteorológiai szolgálat, az állami mentőszolgálat, a vízügyi igazgatási szervek, az egészségügyi államigazgatási szerv, az önkéntesen részt vevő civil szervezetek és az erre a célra létrehozott köztestületek, továbbá nem természeti katasztrófa esetén annak okozója és előidézője, az állami szervek és az önkormányzatok (a továbbiakban együtt: katasztrófavédelemben részt vevők) bevonásával, illetve közreműködésével kell biztosítani.

(2) A katasztrófavédelemben részt vevők biztosítják az állampolgárok tájékoztatásához szükséges információkat, az életet, testi épséget, az anyagi javakat és a környezetet veszélyeztető hatásokról. Ebben a szabályozásban szintén a törvény hatálya alá esnek egyéb rendészeti és más hatóságok is.”¹⁰

Ezen szabályokon kívül a hivatásos katasztrófavédelmi szerv számára a 16/2013. (V. 9.) BM-rendelet honvédelmi feladatot is ad. Egyéb hatóság is feladatot kap a veszély elleni elhárítás során:

„9. § Az Alkotmányvédelmi Hivatal, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, valamint a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ főigazgatója irányítja és ellenőrzi a védekezésre való felkészülés és a védekezési időszak feladatainak teljesítését. Ennek érdekében

a) gondoskodik a felkészülés során a hivatásos katasztrófavédelmi szervekkel, illetve a területileg illetékes polgármesterrel történő megfelelő együttműködésről,

b) gondoskodik a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény (a továbbiakban: Kat.) 12. § (2) bekezdés d) pontjában és 16. § b) pontjában meghatározott esetekben a megyei védelmi bizottság elnökének vagy a polgármesternek az élet és az anyagi javak védelme érdekében kiadott intézkedései végrehajtásáról,

c) a BM OKF koordinálásával közreműködik a kritikus infrastruktúra védelem katasztrófavédelmi szempontú, horizontális kritériumrendszerének kialakításában, a beazonosítási folyamatban.”¹¹

10 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról.

11 16/2013. (V. 9.) BM rendelet a belügyminiszter feladatkörét érintő ágazati honvédelmi feladatokról.

Végezetül a minősített jogrendi szabályok talán legmeghatározóbb jogszabályának ismertetése következik. Természetesen nem teljes mértékben, minden szabály bemutatásával, hiszen ennek témája nem e tanulmány része. Két jogszabály lényegében lefedi minden vázolt minősített időszakban történő fő eljárást és szabályozást. A katasztrófavédelem mint olyan, rendészeti szervként látja el e feladatait. A honvédelem pedig ilyen esetben (nem béke időszakban) lát el olyan alapvető feladatokat, mint a közrend, közbiztonság védelme. Mint említettem már a külső védelmi állami feladat megvalósításának szervezetszere a honvédelem. Sőt a törvény egzakt módon kimondja a rendvédelmi szervek honvédelmi feladataik során, úgymond irányított szerephez jutnak.

„18. § (1) A rendvédelmi szervek, valamint az Országgyűlési Őrség a jogszabályban meghatározott hatáskörükben, illetékességi területükön:

- a) ellátják a honvédelem érdekében meghatározott feladataikat,
- b) ellátják a részükre kijelölt személyek és létesítmények védelmét,
- c) támogatják a honvédelmi szervezeteket egyes feladatainak végrehajtásában,
- d) részt vesznek a fegyveres összeütközések időszakában végrehajtandó polgári védelmi feladatok ellátásában,
- e) közreműködnek a rendkívüli intézkedések végrehajtásában,
- f) együttműködnek a helyi védelmi igazgatás szerveivel a honvédelmi feladatok ellátásában,
- g) részt vesznek a polgári felkészültség követelményei alapján meghatározott feladatok ellátásában.”¹²

„A hatályos honvédelmi törvény világossá teszi, hogy a civil és a honvédelmi igazgatás kapcsolata a rendkívüli helyzetekben átalakul, minthogy olyankor az állam egész működése az aktuális veszélyek elhárításának legadekváttabban felkészült honvédelmi igazgatásnak rendeződik alá.” (Finszter, 2018, 27–28.)

A különleges időszakokban ellátandó feladatok közé újításként a jogszabály bevezette a katona feladatát tartalmazó fejezetet (Merkel, 2016, 111–113.). A honvédelem szervezetén kívül számos rendészeti szerv feladatkörébe tartoznak honvédelmi feladatok. Ezen szerveket az említett törvény is tartalmazza, másfelől az előbbieken vázolt rendeletek, utasítások is számos hatóság, számos különleges jogrendi feladatát tartalmazzák. Természetesen az adott szabályok nemcsak rendészeti hatóságok feladatvégzéséről szólnak. Az egyes szabályok más szerveknek is adnak honvédelmi, katasztrófavédelmi stb. feladatot. Ezeket

12 2011 évi CXIII. tv. a Honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről.

csak említés szintjén szeretném bemutatni. Polgári védelmi szervezetek, pedagógusok, diákok, lakosság felkészítését végző szervek, Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal, központi államigazgatási szervek (kivéve az autonóm államigazgatási szerv és az önálló szabályozó szerv)¹³. Megállapítható, hogy ezen időszakban, amit minősített jogrendnek, rendkívüli időszaknak is nevezünk, elég szerte ágazó feladatrendszert találunk. Mind rendészeti, mind más hatóságok számára a békeidőben meghatározott védendő érték, biztonság, rend biztosításában, fenntartásában, elhárításában a törvények, rendeletek adnak szabályozást. Azonban, ha ezek az alapvető értékek veszélybe kerülnek – akár emberi vagy természeti okok miatt –, muszáj más szabályozás mentén a feladatvégzést megvalósítani. Ennek adnak keretet a megnevezett, kifejtett jogszabályok, utasítások. A különleges jogrendben történő hatósági tevékenységek, intézkedések tisztán megjelennek minden hatáskörrel rendelkező hatóság feladatvégzésében.

Felhasznált irodalom

- Balla Z. (2016): *Monográfia a rendészetről*. Rejtjel Kiadó
- Buzás G. (2004): *Közrendvédelmi alapismeretek*. Rejtjel Kiadó
- Buzás G. (2014): *Gondolatok a közrendről, közbiztonságról, rendészetről és a rendőri intézkedésről*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, XV, 112.
- Buzás G. (2010): *Közigazgatási, rendészeti, rendőri intézkedés*. Doktori (PhD) értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola
- Csink L. (2017): Mikor legyen a jogrend különleges? *Iustum Aequum Salutare*, 4, 7-16.
- Finszter G. (1988): Egy mondat a rendvédelemről. In: Szigeti P. (szerk.): *Tanulmányok a jogvédelem és a rendvédelem köréből*. Rendőrtiszti Főiskola, Jog- és Államtudományi Tanszék, 184.
- Finszter G. (2013): *A rendészet elmélete és a rendészeti eszközrendszer*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem
- Finszter G. (2018): *Rendészettan*. Dialóg Campus Kiadó
- Hautzinger Z. (2002): *A rendészeti kényszerítő eszközök alkalmazásának alapelvei*. Pécsi Határőr tudományos Közlemények, I, 69.
- Lakatos L. (2014): *A különleges jogrend és a honvédelem szabályozása*. Magyar Tudományos Akadémia
- Merkl Z. (2016): A tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet. A honvédelmi törvény módosításai és egyéb jogszabályi változások a fegyverhasználatban. *Belügyi Szemle*, 6, 108–119.

13 290/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról 16–18. §.

- Móré S., Szilvásy Gy. P. (2017): A menekültügy jogi, szervezeti és eljárási keretei Magyarországon. *Jogtudományi Közlöny*, 2, 87–95.
- Szamel L. (1990): *A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai*. MTA Államtudományi Kutatások Programirodája
- Szilvásy Gy. P. (2010): A Magyar Honvédség és egyes rendvédelmi szervek. In: Kilényi G., Hajas B. (szerk.): *Fejezetek az alkotmányjog köréből*. Szent István Társulat, 313–335.
- Szilvásy Gy. P. (2011): A közigazgatási eljárásjog egyes problémái. In: Gerencsér B., Takács P. (szerk.): *Ratio legis – ratio iuris. Ünnepi tanulmányok Tamás András tiszteletére 70. születésnapja alkalmából*. Szent István Társulat, 458–463.
- Szilvásy Gy. P. (2016): A rendőrség szerepe egyes közigazgatási eljárások körében. *De Iurisperudentia et Iure Publico*, 1, 1–16.
- Till Sz. (2019): Különleges jogrend. In: Jakab A., Fekete B. (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. <http://ijoten.hu/szocikk/kulonleges-jogrend>

Alkalmazott jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről

2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról

2011 évi CXIII. tv. a Honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről

2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról

16/2013. (V. 9.) BM rendelet a belügyminiszter feladatkörét érintő ágazati honvédelmi feladatokról
290/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról

62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól

17/2016. (VII. 29.) ORFK utasítás az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv készenlétbe helyezéséről, a különleges jogrend bevezetésére történő felkészülésének szabályairól, valamint személyi állományának értesítéséről

2/2016. (II. 25.) BM utasítás a Belügyminisztérium és a belügyminiszter által irányított szervek értesítési rendjéről

3/2016. (II. 25.) BM utasítás a Belügyminisztérium és a belügyminiszter által irányított szervek készenlétbe helyezésének, különleges jogrendi feladatokra való felkészülésének és ellenőrzésének rendjéről

Kovács Gábor

A rendészeti vezető mesterképzés múltja, jelene és fejlődése

Past, presence and development
of the law enforcement master education

Absztrakt

A 2012-ben alapított Nemzeti Közszerológálati Egyetem egyik jogelőd intézményében, a Rendőrtiszti Főiskolán, 2007-ben jött létre a rendészeti vezető mesterképzési szak. Az új mesterszakon az oktatás 2008 szeptemberében indult be. Ezzel a képzéssel a főiskola megvalósította a bolognai folyamat követelményeinek megfelelő lineáris képzési rendszer újabb lépcsőfokát. A meglévő rendészeti felsőfokú alapképzések mellett a rendészettudomány területén is lehetővé vált a mesterfokozat megszerzése. Ezen új mesterképzési szak alapítása és indítása régóta megoldatlan hiányosságot is orvosolt. A rendészettudomány létrejöttével egy időben végrehajtott intézményreform a teljes képzés struktúrájának átfogó fejlesztését követelte meg, amely a rendészeti alapképzéseket is érintette. A rendészeti vezető mesterképzés elvégzése a szakon végzetek számára kellő alapot biztosít a rendészettudományi doktori képzésre történő részvételre is. Ezen tanulmány áttekinti a rendészeti vezető mesterképzési szak fejlesztésének főbb állomásait és átfogó képet ad a szakon végzett képzésről és az oktatómunkáról.

Kulcsszavak: Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék, rendészeti vezető mesterképzés, rendészeti szakemberek

Abstract

In one of the predecessor institutions of the 2012 founded National University of Public Service, at the Police College, was established the law enforcement master education in 2007. The new master's program was started in Septem-

ber 2008. With this discipline the college made another step for a linear education system that meets the requirements of the Bologna Process. In addition to the existing higher education in law enforcement, became it possible to obtain a master's degree in the field of law enforcement. The establishment and launch of this new discipline also remedied a long-standing unresolved deficiency. The institutional reform, implemented simultaneously with emergence of the law enforcement science, required a comprehensive development of the overall education structure, affecting also basic education in law enforcement. Completion of the master education in law enforcement provides a sufficient basis for graduates to proceed to the doctoral program in law enforcement. The study reviews the main stages in the development of the master education in law enforcement and provides a comprehensive picture of educational and training in this discipline.

Keywords: National University of Public Service, Faculty of Law Enforcement, Department of Law Enforcement Management Study, law enforcement master education, law enforcement specialists

Bevezetés

A több évig tartó előkészítő munka után Magyarország 2004. május 1-jén vált az Európai Unió teljes jogú tagjává, amely több területen is – így volt ezzel a teljes felsőoktatás területe – jelentős változások bevezetését indokolta. Az uniós tagsághoz kapcsolódó elvárások és a felsőoktatásban általánosan elfogadott bolognai folyamatból adódó kötelezettségek teljesítése értelmében hazánknak a rendészet területén is olyan felsőoktatási rendszerrel kellett rendelkeznie, amely az abban az időben meglévő lehetőségek maximális kihasználásával szolgálta Magyarországot és a hazai rendészeti szervek minél gyorsabb és hatékonyabb beilleszkedését az uniós államok közösségébe. A 2006–2007. év során előkészített rendészeti vezető mesterképzés szervesen illeszkedett ahhoz a fejlett uniós államok számára is mértékadó rendészeti felsőoktatási modellhez, amelynek alapján az akkori hároméves felsőfokú alapképzésre ráépült a kétéves mesterképzés. E rendészeti képzési rendszer kialakításában hazánk, illetve az egykori Rendőrtiszti Főiskola az újonnan csatlakozott uniós államok viszonylatában is élen járt. A 2008 szeptemberében elindított rendészeti vezető mesterszak magas színvonalú, a hazai- és nemzetközi rendészeti szférában egyaránt elismert és elvárt kompetenciák megszerzésének lehetőségét garantálta a végzettek számára.

A rendészeti vezető mesterszak megteremtésének alapjai az egykori Rendőrtiszti Főiskolán

A Nemzeti Közszoigalat Egyetem (NKE) egyik jogelőd intézményében, a Rendőrtiszti Főiskolán alapított vezető mesterszak megindításának intézményi előzménye a bűnügyi igazgatási és a rendészeti igazgatási alapképzési szakok létesítése és elindítása volt. Az indításra tervezett új mesterszak létesítésére vonatkozó munka már 2006-ban megkezdődött. Ennek alapja a bolognai folyamat követelményeinek megfelelő lineáris – a felsőfokú alapképzést és mesterképzést biztosító –, többciklusú képzési struktúra felépítése volt. Az új szak a rendészeti felsőoktatási rendszer mesterképzést biztosító ciklusát jelentette. A mesterszak létesítése egyben azt a régóta megoldatlan hiányosságot is orvosolta, amely szerint a Rendőrtiszti Főiskola, mint a hazai rendészeti felsőoktatás központi intézménye, nem rendelkezett egyetemi végzettséget biztosító képzéssel. A Rendőrtiszti Főiskola átalakuló képzési kínálata a mesterszak létesítésével kiteljesedett, a mesterképzés megindítása a Rendőrtiszti Főiskola képzési rendszerének átfogó korszerűsítésére irányuló intézményi reform újabb jelentős állomásának elérését jelentette. A mesterszak megindítását a Rendőrtiszti Főiskolán folyó átfogó, intenzív és korszerű tudományos kutatások alapozták meg, amelyek az akkor frissen alakuló rendészettudomány témaköreiben nemzetközileg is kiemelkedő kutatási eredményeket eredményeztek. Kijelenthető az a megállapítás, hogy a hazai felsőoktatás rendszerében a Rendőrtiszti Főiskola volt az egyetlen olyan intézmény, amely oktatási tematikájának és képzési struktúrájának alapjait a rendészettudomány biztosította. A főiskolán a rendészeti alapképzéseken végzetek folyamatos kibocsátása és a képzést megrendelő szervek növekvő szakmai igényei eredményeként 2007-ben érkezett el az idő a rendészeti vezető mesterképzési szak megalapítására, amely feladatot prof. Dr. Fórizs Sándor nyugállományú rendőr dandártábornok, akkori oktatási és nemzetközi rektorhelyettes szakfelelősként koordinált. A rendészeti vezető mesterképzés előkészített képzési dokumentumait a Rendőrtiszti Főiskola Szenátusa 2007. március 29-én fogadta el. Az indítandó mesterszak a rendészeti vezető mesterképzési szak volt, a végzettséget igazoló, az oklevélben szereplő szakképzettség pedig okleveles rendészeti vezető volt (melynek az angol nyelvű megjelölése: MA policing manager). A mesterképzés tantárgyi szerkezete ebben kezdeti időszakban még nem tartalmazott külön specializációkat, de a szabadon választható tantárgyak biztosították a differenciált ismeretek elsajátításának lehetőségét a hallgatók számára. A szakalapításban megnevezett képzési formákban megjelent a teljes idejű képzés (nappali tagozat) és a részidejű képzés (levelező tagozat), de a kezdeti időszakban a főiskola vezetése egyelő-

re csak a részidejű képzés beindítását tervezte, azt is költségterítéses formában. A tervezett képzési idő nappali és levelező tagozaton négy félév volt, a képzésben a hallgatóknak 120 kreditet kellett megszerezniük, így kiegészítve az alapképzés során már megszerzett 180 kreditet az előírt 300 kreditre. A tervezett tanórák (kontaktórák) száma nappali tagozaton 1200 óra, míg a levelező tagozaton 400 tanóra volt, ami szemeszterenként 6-7 alkalommal a péntek délutánra és a szombati napra tervezett összevonásokat jelentette. A képzési dokumentumokban az előírt szakmai gyakorlat csak a nappali tagozat képzési dokumentumaiban szerepelt 160 tanóra időtartamban, amely a rendvédelmi szervezet területi szerveinél végrehajtott szakmai gyakorlatot foglalta magába. A levelező munkarendes képzésben szakmai gyakorlat végrehajtására nem volt szükség, hiszen a hallgatók a levelező képzésük során a szolgálati beosztásaikban zavartalanul tevékenykedtek. A rendészeti vezető mesterképzési szak indításának tervezett időpontját a főiskola vezetése 2008. szeptember 1-jében határozta meg, amely terv az alapos tervező és feszes előkészítő munka eredményeként valóra is vált.

A Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB) a szakindítási dokumentumokat a 2007/6/VIII/3/16. (Szakind) Ms119. számú határozatában egyhangúan (20:0) támogatta¹ az alábbi indoklás alapján:

- *„A szakindítási kérelemben foglaltak összhangban vannak a szak képzési és kimeneti követelményeivel, tanterve szakmailag elfogadható. A kitűzött kompetenciák elsajátítását biztosítja a tanterv szakmai struktúrája, az egyes tantárgyi programok szakmai tartalma, a megkövetelt ismeretanyag és a tanításhoz használandó szakirodalom. A szak kellő alapot nyújt a doktori képzésbe való továbblépéshez, melynek most már intézményes kerete is adott. A mesterszakra való belépés intézményi feltételei adottak.*
- *A személyi és infrastrukturális feltételek megfelelőek. A kutatási háttér biztosított, az intézmény a rendészettudomány műhelye, bár az intézmény fő profilja mindig is a képzés volt.”*

A MAB döntése alapján a képzés 2008-ban megkezdődött, kiszolgálva azt a szakmai igényt, hogy a mesterszakot elvégzett rendészeti vezetők az igazságügyi, az önkormányzati és pénzügyi ágazatban, a büntetés-végrehajtás, a rendőrség, a katasztrófavédelem, valamint a vám- és pénzügyőrség, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok és a civil biztonság területén helyezkedjenek el, közép- és felsővezetői feladatkörökben. 2008. szeptember és 2010 között a szakfelelősi feladatokat prof. Dr. Főrizs Sándor nyugállományú rendőr dan-

1 2007/6/VIII/3/16. (Szakind) Ms119 számú határozat.

dártábornok látta el. Ebben az időszakban a képzés beindult, a szak közkedveltségét bizonyította a többszörös túljelentkezés és a képzés szereplői körében megnyilvánuló elégedettség. 2010-ben a képzéssel kapcsolatos szakgazdai feladatok átmeneti időszakra átkerültek a prof. dr. Molnár Miklós rektorhelyettes és tanszékvezető vezette Vezetéselméleti Tanszékre, ezt követően a szakfelelősi feladatokat Dr. habil. Varga János nyugállományú rendőr ezredes, főiskolai tanár, a Határrendészeti Tanszék vezetője látta el. Vezetésével megtörténtek a hallgatói elégedettségvizsgálatok, melyekből összességében kedvező tapasztalatokat lehetett levonni. A Rendőrtiszti Főiskola Szenátusa – Dr. Virányi Gergely nyugállományú határőr dandártábornok, főiskolai tanár, oktatási rektorhelyettes kezdeményezésére – a rendészeti vezető mesterképzési szak szakfelelősi feladatainak ellátásával 2011. december 16-i hatállyal Dr. habil. Kovács Gábor rendőr ezredest bízta meg. A 2012. január 1-jén megalakult Nemzeti Közzolgálati Egyetem szervezetében, a Rendőrtiszti Főiskola beolvasásával létrejött a Rendészettudományi Kar, amely létjogosultságnak „*A Nemzeti Közzolgálati Egyetemről, valamint a közigazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról szóló 2011. évi CXXXII. törvény*” adott keretet².

A rendészeti szakterület helye a Nemzeti Közzolgálati Egyetem képzési-kutatási portfóliójában

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem képzési kínálata a fenntartók igényeihez igazodva – már a megalakulását követő első évben – több változáson ment keresztül, amely a képzési struktúra több ponton történő jelentős átalakítását, jellemzően a képzési portfólió egyetemi szinten is megvalósuló bővítését tette szükségessé. A rendészeti alapképzések területe kibővült, az új egyetemen létrejött a közigazgatási, rendészeti és katonai képzési terület, amely később integrálva a képzési területeket, államtudományi képzési területté alakult át. Ezt követően a képzésfejlesztések további eredményeként megjelent a kriminalisztika mesterképzési szak, majd a kriminalisztika vonalát erősítve 2016-ban elindult a szakokleveles magánnyomozó szakirányú továbbképzési szak. A folyamatos képzésfejlesztések eredményeként létrejött még a biztonsági szervező mesterképzési szak, a karra került a katasztrófavédelem mesterképzési szak és a polgári nemzetbiztonsági mesterképzési szak is. Magyarországon a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán kívül más felsőoktatási

2 2011. évi CXXXII. törvény a Nemzeti Közzolgálati Egyetemről, valamint a közigazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról.

intézmény a rendészeti képzési ágba tartozó bünyügyi igazgatási és rendészeti igazgatási alapszakokon, illetve a rendészeti vezető mesterszakon nem folytathat képzést, ezért a képzés kizárólagosan az intézmény joga és kiváltsága. Ez a tény kiemelt felelősséget ruház a Rendészettudományi Karra. A rendészeti alapképzések mellett a rendészeti tisztképzés kiemelkedően fontos területe a mester végzettséggel rendelkező rendőrtisztek képzése és a vezetői utánpótlás biztosítása. Ez a feladat – a szakindítási dokumentumokkal összhangban – ki egészül még az egyéb, rendvédelemhez kapcsolódó szervezetek mester szintű szakembereinek képzéseivel is (például a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szakemberei). A szakon a korábbi önköltséges képzés 2013-ra megszűnt, a rendészeti vezető mesterképzési szak állami finanszírozással is fenntarthatóvá vált, ennek egyik oka, hogy a képzést megrendelő szervezetek folyamatosan támogatják és ösztönzik a munkatársaikat a képzésben történő részvételre. Az NKE és a Rendészettudományi Kar oktatási portfóliójának folyamatos fejlesztésére és átalakítására pozitív hatással volt az akkor aktuális ágazati jogszabályok módosítása, többek között:

- a 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről,
- a 2015. évi LXXXVI. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény, valamint a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény módosításáról,
- 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről,
- a 2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról,
- 2005. évi CXXXIII. törvény a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól című törvények módosítására.

A rendészeti vezető mesterképzésért 2012. január hónap óta a mai napig a közvetlenül felelős szervezeti egység a Rendészettudományi Kar Rendészeti Vezetéstudományi Tanszéke. A képzés továbbra is levelező munkarendű képzésben valósul meg. 2013-ban a növekvő szakmai igények teljesítése érdekében megkezdődött a különböző specializációk létrehozása. A rendészeti vezető mesterképzésben az ismeretek egymásra épülése miatt nincsenek szakirányok, de létrejöttek a specializációk, amelyek biztosítják a szakmai elkülönülés lehetőségét, és amelyek belső tananyagtartalma teljes egészében megfelel a képzést megrendelő szervezetek igényeinek. A 2014. szeptemberben elindított specializációk a következők voltak: rendészetelméleti specializáció (felelőse prof. dr. Finszter Géza); csapatszolgálati specializáció (felelőse Dr Major Róbert rendőr ezredes); értékelő-elemző specializáció (Dr. Szabó Andrea pénzügyőr ezredes);

szervezett bűnözés elleni specializáció (Dr. Szendrei Ferenc rendőr ezredes). A specializációk a hallgatók körében népszerűvé váltak, azok beváltották a hozzájuk fűzött reményeket, biztosítva ezzel a képzésben résztvevők még alaposabb szakmai felkészítését. A specializációk létrehozásával a képzési idő nem változott, négy félév maradt, a megszerzendő kreditek száma továbbra is 120, s a tanórák száma (kontaktórák) a következők szerint szerepel a képzési programokban (nappali/levelező munkarendes képzésben):

- rendészetelméleti specializáció: 429/143 tanóra,
- csapatszolgálati specializáció: 455/150 tanóra,
- értékelő-elemző specializáció: 433/144 tanóra,
- szervezett bűnözés elleni specializáció: 468/156 tanóra.

A szakmai gyakorlat időtartama és jellege nem változott a korábbiakhoz képest. 2016-tól kezdődően az NKE a felvételi tájékoztatójában – a Fenntartói Testülettel egyetértésben – meghirdette a rendészeti vezető mesterképzést nappali munkarendes képzési formában is, azonban kellő számú jelentkező hiányában ezek a képzések nem kerültek indításra. Ennek fő oka az volt, hogy egyik évben sem volt elegendő jelentkező létszám a gazdaságosan végezhető nappali képzés megindításához (10 fős hallgatói létszám alatt gazdaságossági okok miatt nem indulhat képzés nappali munkarendben). A Rendészettudományi Kar képzésfejlesztési törekvéseinek az eredményeként 2016. február 1-jén – Magyarország viszonylatában egyedülként – megalakult a Rendészettudományi Doktori Iskola, ezzel megteremtve azt a kiváló lehetőséget, hogy a rendészeti vezető mesterképzési szakon diplomát szerzett hallgatók immár tovább folytassák tanulmányaikat a PhD doktori fokozat megszerzésére. A Rendészettudományi Doktori Iskola létrejöttével teljesült a rendészeti vezető mesterképzési szak 2008-as megindításakor kitűzött egyik kiemelt cél, a mesterképzéssel megteremteni a Rendészettudományi Doktori Iskolai képzés rendészeti mesterképzési bemenetét. Ehhez a sikeres feladatteljesítéshez dr. Janza Frigyes nyugállományú rendőr vezérőrnagyra, belügyminisztériumi oktatási főszemlélőre és 12 évre volt szükség! A képzésfejlesztés a további években a korábbi bővítések ellenére sem állt meg, 2019 szeptemberétől tovább folytatódtott a specializációk kínálatának növelése, s a határrendészeti szakmai igények kielégítésére létrejött az integrált határigazgatási specializáció (felelőse Dr. Balla József rendőr ezredes). A rendészeti vezető mesterképzés rendszere megerősödött, a képzést megrendelő szervezetek folyamatosan igénylik a képzést, a gyakorló rendészeti szakemberek által vezetett záróvizsga-bizottságok folyamatosan elégedettek a végzősök teljesítményével, a képzést hasznosnak és magas szintűnek minősítik.

A képzés specifikus jellemzői, az alkalmazott eljárások, megoldások

A rendészeti vezető mesterképzésre történő jelentkezés zárt rendszerű, hiszen a felvétel feltétele a rendvédelmi szervnél fennálló hivatásos szolgálati viszony, a tiszti rendfokozat és a jelentkezéshez szükséges felsőfokú végzettség megszerzését követő, legalább kétéves, rendvédelmi szervnél szerzett szakmai gyakorlat. Nappali munkarendű képzésre történő jelentkezés esetén további feltétel a rendvédelmi szerv országos parancsnokának támogató nyilatkozata és a rendvédelmi szerv utánpótlási vezetői adatbankjában való szereplés. A mesterszakon szerzett ismeretek jelentős része a szakmai törzsanyagban szereplő kompetenciák elsajátításával biztosítja a rendészeti, szakmai, vezetői ismeretek, készségek és jártasságok megszerzését. E mellett a képzés alapozó ismereteket, szakmai törzsanyagot és differenciált szakmai ismereteket tartalmaz, melynek arányai megfelelnek a képzési és kimeneti követelményekben foglaltaknak. Az egyes szakmai tantárgyak oktatásába külső előadókat is felkér a kar vezetése, a meghívott előadók széles körű szakmai tapasztalatai biztosítják a gyakorlati ismeretek naprakész átadását. Ezen külső előadókat – magas szintű szakmai tapasztalataik alapján – bevonják a tantárgyak belső tartalmának fejlesztésébe is. A képzés további jellemzője a viszonylagosan nagyszámú hallgatói gyakorlati feladat feldolgozása, ahol a hallgatók vezetői kompetenciái jelentős mértékben fejlődnek. A képzés – Európában és hazánkban is – egyedülálló sajátosságaként meg kell említeni az Egyetemi Közös Közszolgálati Gyakorlaton való kötelező részvételt, ahol a végzős hallgatók az országos- és megyei törzsek irányítói, törzstisztjei. Ezeken a gyakorlatokon nagymértékben fejlődnek a hallgatók parancsnoki, vezetői képességei, stratégiai gondolkodásmódjuk, jártasságot szereznek a komplex problémák rendszerszintű kezelésében. A hallgatók a levelező képzésből adódóan a munkahelyükön – a folyamatos munkavégzés mellett – elemző-értékelő feladatokat is végrehajtanak, hiszen a képzés során esszéket, tanulmányokat kell készíteniük, melyek keretében elemzik, értékelik az adott rendészeti szervezet működését, megismerik a szervezeti működés és a lejátszódó szervezeti folyamatok elméleti hátterét. A képzés gyakorlatiasabbá tétele szinte minden tantárgynál megjelenik, azok az erős elméleti képzés mellett jól szolgálják a hallgatók hatékony gyakorlati felkészítését a szakmai feladatok jövőbeni megoldására.

A képzés korszerűsítésére tett folyamatos erőfeszítések

A Rendészettudományi Kar rendészeti vezető mesterképzésének szakindítási kérelme 2007 márciusában került kidolgozásra. A képzés 2008. szeptember 1-je óta

folyamatos, amely jól szolgálta az akkori képzési követelményekben rögzítetteket. Az időközben megtörtént szervezeti változások, a megrendelő igényeinek növekedése, a képzési tapasztalatok, valamint a 2011-ben – a mesterképzésben részt vevő hallgatók körében – egy minden tantárgyra kiterjedő felmérés eredményei alapján nyilvánvalóvá vált, hogy célszerű lenne a tantárgyak tartalmát az érintett tantárgyfelelősökkel és a beoktató tanszékekkel újra áttekinteni. Ez az elemzés a szakfelelős vezetésével megtörtént. A tapasztalatok birtokában elkerülhetetlenül szükségessé vált a képzési dokumentumok és a tantárgyak tartalmát, órakereteit kis mértékben módosítani úgy, hogy ezen módosítások ne igényeljék újabb MAB akkreditációs eljárást. Mindezek alapján, a képzéshez kapcsolódó tantárgy óra- és vizsgarend korszerűsítése megtörtént. A 2012 áprilisában levezetett tantárgyfelelősi értekezleten elhangzott javaslatok beépítésre kerültek. A képzés tantárgyi szerkezete is módosításra került, annak belső tartalma korszerűbb lett, az még jobban megfelelt a megrendelő szervezetek és a hallgatók által támasztott igényeknek. A képzési dokumentumokban szereplő egyes tárgyak oktatásába a Nemzeti Közszolgálati Egyetem más karainak oktatói is bevonásra kerültek, megnőttek a vezetéssel, a parancsnoki felkészítéssel kapcsolatos tantárgyak óraszámjai, azok belső tartalma is tovább fejlődött. A korábbi képzés erősségei megmaradtak, a tantárgyak szerkezete korszerűbbé vált, a gyakorlatias vezetői felkészítés és készségfejlesztés előtérbe került, a kötelezően választott tárgyak tartalmában mintegy leképeződtek a Rendészettudományi Karon megjelenő szakirányok. Elkészültek a hallgatói önálló tanulást jelentősen támogató, a teljes tananyagtartalmat lefedő tankönyvek. A tantárgy, óra- és vizsgarendben szereplő kreditrendszer és a tantárgyak kreditértékei változtak, ezzel együtt jelentősen megnőtt a szabadon választható tantárgyak köre. A korszerűsített tantárgyi dokumentumok alapján az oktatás a 2012/2013-as tanévben megkezdődött. A képzés ezen kidolgozott (módosított) képzési dokumentumok alapján történt egészen 2019-ig. A szakon 2019-ben – az újabb hallgatói elégedettségvizsgálat tapasztalatait felhasználva – ismét elindult egy képzést korszerűsítő folyamat, amely 2020 szeptemberében jelenik meg az oktatásban.

A szakon oktató szakemberek jellemzői

A kar oktatói állományában a 2008-as időszakhoz képest jelentős minőségi változás következett be. 2016-ban a szak oktatóinak 87%-a az egyetemre adta le kizárólagossági nyilatkozatát. Az oktatók 63%-a rendelkezett tudományos fokozattal. Munkakört tekintve a képzésben részt vevők 72%-a oktatóként került foglalkoztatásra. Ezek az oktatókra jellemző mutatók időközben tovább

fejlődtek. A szakon oktatók a mai napig is kettős követelményrendszert teljesítenek. A képzésben részt vevő oktatók nagy része hivatásos rendvédelmi főtitiszt (és tábornok), akik a magas fokú elméleti és gyakorlati felkészültségük mellett egyben megfelelnek az egyetemi oktatókkal szemben támasztott követelményeknek is. Mindannyian rendelkeznek megfelelő vezetői gyakorlattal és oktatási tapasztalattal. A hivatásos állományban foglalkoztatott oktatók továbbképzése biztosított, az egyik részről a belügyi továbbképzési rendszerben valósul meg, másrészt pedig az egyetem által rendszeresen szervezett oktató módszertani foglalkozásokon, szakmai gyakorlatokon, a képzést megrendelő szervezeteknél eltöltött szakmai napokon zajlik. A nem hivatásos állományú oktatók is rendszeresen részt vesznek a szakmai felkészítéseken és az egyetem által szervezett oktatói konferenciákon, módszervásárokon. Az oktatók munkájával kapcsolatos vezetői értékelés folyamatos, az a Rendészettudományi Kar által központilag szabályozott módon – egyéni személyre és beosztásra szabott értékeléssel – évente valósul meg. A képzésben részt vevő hallgatók minden szemeszter végén elvégzik az UniPoll rendszerben az Oktatói Munka Hallgatói Véleményezést (OMHV). Az eredmények összesítését követően a tanszékvezető az érintett oktatóval együtt jegyzőkönyvben rögzíti a megállapításokat, majd feladatot határoznak meg a jövőre vonatkozó oktatói tevékenységgel kapcsolatosan.

A szak kimeneti céljával kitűzött kompetenciák elsajátításának eredményessége³

A rendészeti vezető mesterképzési szak kimeneti céljával kitűzött általános és szakmai kompetenciákat a hallgatók mindegyike legalább a minimális szinten elsajátítja. A képzés a következő általános kompetenciákra készíti fel a végzett hallgatókat: döntéshozó és döntés előkészítő feladatok ellátására, informatikai és elektronikus kommunikációs rendszerek alkalmazására, nemzetközi kapcsolódású ügyek intézésére, modern szervezési technikák alkalmazására, szervezési folyamatok és rendszerek tervezésére, döntési javaslatok kidolgozásához szükséges problémaelemzésre és a megoldás elemzésére, konfliktushelyzetek kezelésére, eredményes tárgyalási technikákra, a megszerzett ismereteik gyakorlati alkalmazására, információk hasznosítására, irányító és végrehajtói feladatok ellátására, jó kommunikációs és együttműködési attitűdre. A kialakított

3 222/2019. (IX. 25.) Korm. rendelet az államtudományi képzési területen szerezhető képesítések jegyzékéről és a képzések képzési és kimeneti követelményeiről 7.8. pont alapján, a szerző átdolgozásában.

szakmai kompetenciák a következők: a végzett hallgató a vezetői munkája során felvetődő feladatokat rendszerszemléletűen kezeli, azokat képes elhelyezni a közigazgatás és azon belül a rendvédelmi szervek tevékenységében. A szakmai követelmények sorában jellemző a leginkább megfelelő vezetési, irányítási eszközök alkalmazása, a belügyi, pénzügyi és az igazságügyi ágazat, rendészeti testületek, polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, civil biztonsági szféra körében rendészeti jellegű szakirányú egyetemi végzettséget igénylő közép, felső szintű vezetői feladatok ellátása. A képzésben részt vevő ismeri a rendészeti szervek feladat- és hatáskörét, jogi szabályozását, modelljét, működését, szervezeti folyamatait, a minőségbiztosítás, a humán-erőforrás gazdálkodás, a rendészeti logisztika intézményeit és eszközeit.

Az oktatási módszerek alkalmazása

Az egyes tantárgyak oktatói a szakon, az erős elméleti képzés mellett, kiemelt figyelmet fordítanak a gyakorlatias megközelítésű módszerek alkalmazására. Az oktatásban az elmélet és a gyakorlat képzési dokumentumokban megkövetelt aránya 60–40%-os. Ez által megnyugtatóan biztosítható a mesterdiploma értékállósága. Az oktatás során kiemelt hangsúlyt kap a vezetői felkészítés és az önálló tudományos kutatómunkára történő általános és speciális készségek fejlesztése. Az önálló kutatások folytatására felkészítő tárgyak a következők: a rendészettudományok alapjai, rendészetelmélet, a tudományos kutatás módszertana, vezetői készségfejlesztés (tréning). Az önálló kutatómunkára történő felkészülést e tantárgyakon kívül biztosítja még a szorgalmi időszakban megírt házi dolgozatok magas száma és a diplomamunka elkészítése. A diplomamunka témaválasztása a második évfolyam kezdetén szeptember-október hónapban megtörténik. A tanszékek által leadott javasolt diplomamunka címjegyzéket a szakfelelős hagyja jóvá, majd az meghirdetésre kerül a hallgatók körében. A hallgatóknak lehetőségük van a címjegyzékben nem szereplő diplomamunka témákra is javaslatot tenni, melynek aktualitását a szakfelelős bírálja el. A diplomamunka címének kiválasztása után a hatályos Tanulmányi és Vizsgaszabályzatban leírtak alapján⁴ történik a diplomamunka kidolgozása. A komplex szakmai záróvizsga 2014-ig három témakört ölelt fel: vezetés és szervezésemélet, rendészet és rendészeti igazgatás, a rendészeti szervek működésének jogi alapjai. 2015-től a specializációk felmenő rendszerben történő bevezetésével a korábbi három témakör kiegészült a választott specializációnak megfelelő

4 Nemzeti Közszoigalati Egyetem Tanulmányi és Vizsgaszabályzat 51. §. TVSZ 5. számú melléklet.

tantárgyakkal (témakörökkel) is. A diplomavédésre és a komplex záróvizsga levezetésére minden vizsgaidőszakban levezetési terv készül, melyet a szakfelelős készít el és a dékán hagy jóvá. A vizsgabizottságok összeállítása során a kar vezetése külön gondot fordít a megrendelő szervezetek vezetőinek, szakterületi vezetőinek a bevonására. A vizsgabizottságok összeállítása és a vizsgáztatás lebonyolítása minden esetben a hatályos Tanulmányi és Vizsgaszabályzat szerint történik.⁵ A rendészeti vezető mesterképzésben a záróvizsga átlagok és a diplomamunka átlagok összességében jó rendűek, az eredmények a képzés hatékonyságát és jó színvonalát bizonyítják.

A rendészeti vezető mesterképzés eredményei számokban

A következőkben különböző szempontok alapján kerülnek bemutatásra a mesterképzés rendelkezésre álló számadatai, azok statisztikai elemzése. Első vizsgálati szempont a mesterképzésre jelentkezők számának adatai (1. számú táblázat). Megállapítható, hogy a vizsgált időszakban a jelentkezők száma évente mintegy 91 és 218 fő között változott. Az összes jelentkezések darabszáma nem ad számunkra pontos információt, hiszen egy-egy hallgató több felsőoktatási intézménybe is benyújthatja felvételi jelentkezését, amely ezáltal valamennyi megjelölt felsőoktatási intézmény jelentkezési számaiban megjelenik. Sokkal meggyőzőbb adatokat szolgáltat az első helyen való jelentkezések száma, ekkor a jelentkező szándéka sokkal egyértelműbb a továbbtanulását illetően. A vizsgált időszakban ez a szám 68 és 200 fő között változott, ez jelentős érdeklődést takar. A felsőoktatási jelentkezésekre jelentős hatással van a tervezett felvételi keretszám nagysága. Ha ez magasabb, akkor több jelentkezőre számíthat az intézmény. Ez a szám a képzés beindulását követő első években 30-40 fő körül mozgott. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem megalakulásával és a Rendészettudományi Kar létrehozásával a rendészeti vezető mesterképzésen a beiskolázási létszám a korábbiakhoz képest megduplázódott, évente 80 főre emelkedett. A Rendészettudományi Kar 2012-től áttért az állami finanszírozású képzési formára, de 2012-ben még megmaradt az önköltséges finanszírozási forma is, ahová mindösszesen három fő jelentkezett. 2012 és 2016 között a képzésre felvett hallgatók létszáma 80 és 90 fő körül mozgott, majd 2017-től ez a szám évente folyamatosan lassan csökkenni kezdett, majd 2019-ben ez a felvett hallgatói létszám már mindössze 46 főre csökkent. Az ezzel kapcsolatos várható tendencia az, hogy a jövőben az évente felvett hall-

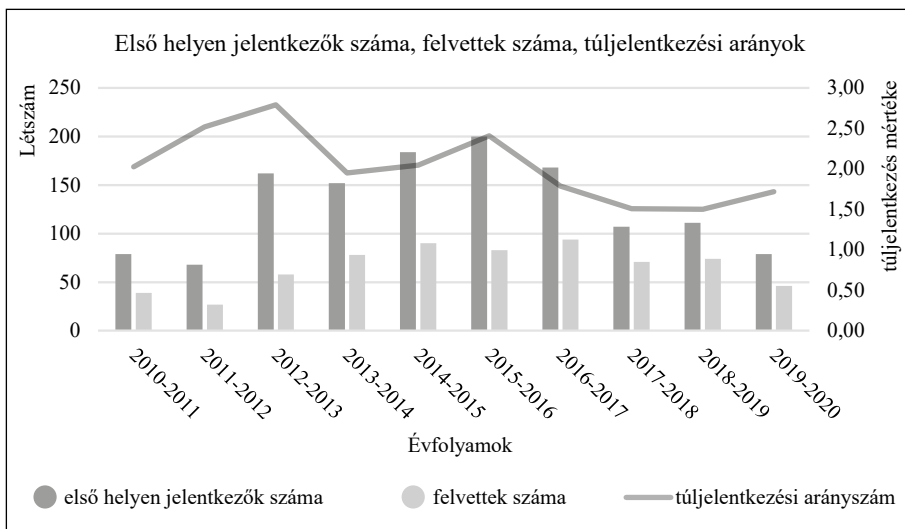
5 Nemzeti Közszolgálati Egyetem Tanulmányi és Vizsgaszabályzat 52. §.

gatók létszáma az 50 fő körül stabilizálódik. Érdekes következtetéseket tudunk levonni a felvételi ponthatárok vonatkozásában. Megállapíthatjuk, hogy az elérhető 100 megszerezhető felvételi pontból, a felvételi alsó ponthatárok 50 és 60 pont körül mozognak, az átlagos ponthatár 80 pont körül alakult ki minden évben. Ezek a felvételi pontok a hozott pontok és az írásbeli felvételit követően alakulnak ki.

Tanév	Jelentkezők száma		Felvételi keret (tervezett felvétel)	Felvettek száma		Felvételi ponthatár (áll. fin./önkts.) Á – általános felvételi eljárás P – pótfelvételi	Adott évben kiadott diplomák száma a szakon
	Összesen	1. helyen		Állami finanszírozás	Önköltséges		
2010/11	108	79	30	0	39	51	28
2011/12	91	68	40	0	27	50	31
2012/13	183	162	80	58	3	51/52	20
2013/14	173	152	80	78	0	56	43
2014/15	208	184	80	90	0	61	69
2015/16	218	200	80	83	0	62	77
2016/17	184	168	108	94	0	53	73
2017/18	139	107	100	71	0	60	63
2018/19	124	111	95	74	0	50Á/63P	62
2019/20	93	79	85	46	0	55	

1. számú táblázat: A jelentkezők és felvettek száma, a felvételi ponthatár és a kiadott diplomák adatai 2010–2020 között a rendészeti vezető részidejű (levelező munkarendes) mesterképzésben. Forrás: Rendészettudományi Kar Tanulmányi Osztály adatbázisa (2020.05.15-i állapot)

Amennyiben tanulmányozzuk a felvételi eljárásban jelentkező túljelentkezési arányokat (1. számú ábra) megállapíthatjuk, hogy az a jelentkezők számával és a tervezett felvételi létszámmal – a korábbiakban bemutatottak alapján – összefüggésben van. A képzésen a túljelentkezési arány minden esetben legalább másfélszeres, de ebből a szempontból kiemelkedő év volt a 2012-es és a 2015-ös év. Ennek a jelenségnek nincs különösebb magyarázata, talán csak az, hogy a Nemzeti Közszolgálati Egyetem képzései beépültek a szakmai köztudatba. Az elmúlt években tapasztalható másfélszeres első helyes túljelentkezési arány biztosítja a folyamatos – jó minőségű – hallgatói utánpótlást a szakon folyó képzésben.

1. számú ábra: A rendészeti vezető mesterképzés túljelentkezési arányai. Forrás: Rendészettudományi Kar Tanulmányi Osztály adatbázisa alapján a szerző saját szerkesztése

Érdekes kérdés a diplomához szükséges nyelvvizsga-követelmények teljesítése (2. számú táblázat). A szakon elfogadott nyelvi követelmény: „... az Európai Unióban hivatalos idegen nyelvek egyikéből, ukrán, szerb, beás, lovári, orosz vagy kínai nyelvből államilag elismert, legalább középfokú (B2) komplex típusú nyelvvizsga-bizonyítvány vagy ezzel egyenértékű érettségi bizonyítvány vagy oklevél megszerzése”.⁶

A felvett hallgatók nagy többsége már a felvétel időpontjában rendelkezik a végzettséghez szükséges idegennyelvi követelmények teljesítésével. Ez a jelenség vélhetően a hallgatók átlagéletkorának csökkenésével magyarázható, egyre inkább csökken azoknak a jelentkezőknek a száma, akik nem rendelkeztek a felsőfokú alapképzés megszerzésekor középfokú nyelvvizsgával. Sajnos a 2018-as és a 2019-es évben 24, illetve 21 fő nyelvvizsga hiánya miatt nem kapott diplomát közvetlenül a végzést követően. Ezen végzettek többségének az életkora 40 éven felüli volt, s nem rendelkeztek nyelvvizsgával a felsőfokú alapképzés elvégzése során sem, már akkor is az életkoruk miatt mentesültek e követelmény alól. A nyelvvizsga hiánya miatt diplomát nem kapó végzettek egy része a végzést követő két-három éven belül teljesíti a nyelvi követelményeket

6 222/2019. (IX. 25.) Korm. rendelet az államtudományi képzési területen szerezhető képesítések jegyzékéről és a képzések képzési és kimeneti követelményeiről.

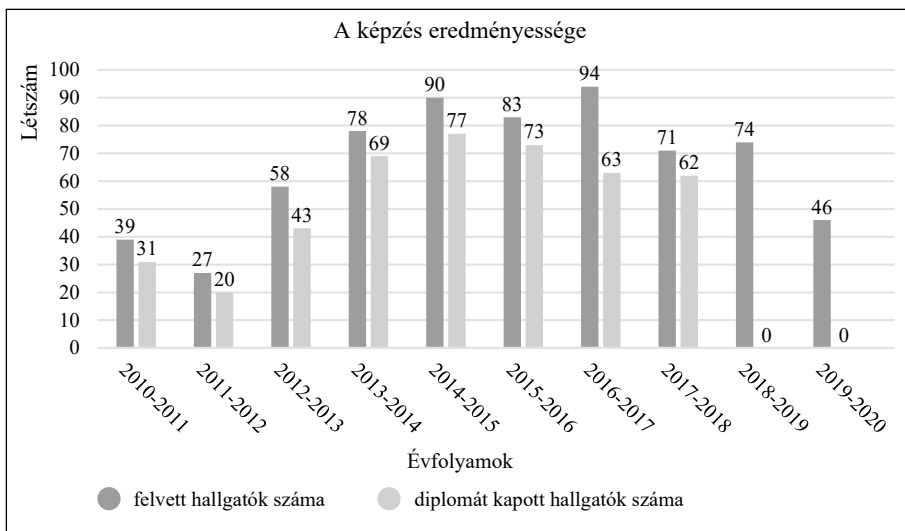
és megkapja a diplomát. A koronavírus járványhelyzet miatt kihirdetett veszélyhelyzet azon rendelkezése, „... aki 2020. augusztus 31-ig sikeres záróvizsgát tett az mentesül az oklevél kiadásának előfeltételéül előírt nyelvvizsga letételének kötelezettsége alól”⁷ rendkívül kedvező volt a diplomát nem kapott végzettekre, hiszen ők visszamenőlegesen megkapják a diplomájukat. Jelen mesterképzés esetében ez 2010-ig visszamenőlegesen 69 főt érint.

Tanév	A felvettek közül a felvételtkor nyelv- vizsgája volt		A nyelvvizsga hiánya miatt közvetlenül a záróvizsga után nem kapott diplomát	
	fő	%	fő	%
2010/11	32	82,05%	2	6,67%
2011/12	25	92,06%	1	3,13%
2012/13	46	75,41%	2	9,1%
2013/14	76	97,43%	0	0%
2014/15	68	75,55%	5	6,76%
2015/16	73	87,95%	9	10,47%
2016/17	80	85,10%	9	10,98%
2017/18	62	87,32%	24	27,59%
2018/19	68	91,89%	21	25,30%
2019/20	39	84,78%	0	0%

2. számú táblázat: Összesítés a hallgatók nyelvismeretéről 2010–2020 között. Forrás: Rendészettudományi Kar Tanulmányi Osztály (2020.05.15-i állapot)

Zárásként érdemes áttekinteni a képzés eredményességét (2. számú ábra), hiszen ezek a számok szemléltetik a legjobban azt, hogy a felvett hallgatók közül hányan szereztek diplomát. Meg kell jegyeznünk, hogy a levelező munkarendes képzés rendkívüli megterhelést ad a hallgatóknak, hiszen a munkavégzés mellett pénteken és szombaton folyik a jelenléti képzés. E mellett a hallgatók a rendészeti szervek kötelékében felelősségteljes beosztásokban tevékenykednek, ahol a szolgálati megterhelés esetlegesen nem teszi lehetővé a diplomamunka elkészítését, illetve a záróvizsgára történő eredményes felkészülést. A diplomát kapott hallgatók száma a beiskolázott évfolyamra vonatkozik, de az abszolutóriumot szerzett végzetteknek – a vonatkozó szabályzók alapján, de általában a végzéstől számított két éven belül – további lehetőségük van a későbbi záróvizsgákra bejelentkezni.

7 101/2020. (IV.10.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet során teendő egyes, a felsőoktatási intézményeket és hallgatókat érintő rendelkezésekről 6. §.

2. számú ábra: A képzés eredményessége. Forrás: Rendészettudományi Kar Tanulmányi Osztály adatbázisa alapján a szerző saját szerkesztése

A rendészeti vezető mesterképzés további fejlesztése

A szak oktatási tematikája általában háromévente megújul, s ez jelentős mértékben megalapozza a hallgatók rendészeti tárgyú felkészítését. A szak követelményrendszerének való megfelelés, különös figyelemmel a diplomamunka elkészítésére, olyan önálló elemző és értékelő munkát is feltételez, amely segíti a doktori képzésben megkívánt tudományos kutatómunkára történő szakmai előkészületeket. A doktori képzésre való felkészítés jegyében is jelentős az elsajátítandó rendészettelméleti, a rendészeti vezetéssel, illetve döntéshozatallal kapcsolatos ismeretanyag. A képzés minőségének biztosítása folyamatos feladat, a képzést megrendelő szervezetek és a képzésben részt vevők véleménye folyamatos elemzés alatt áll. Ezzel kerül biztosításra az, hogy a szakon megszerzhető szakképzettség évről-évre szakmailag magasabb szintű felkészültséggel rendelkező rendészeti szakemberek megjelenését, munkába állítását eredményezi. A számítástechnika fejlesztése és az új, korszerű távoktatási lehetőségek kihasználása további újabb lehetőségeket biztosít a képzés fejlesztésére. A rendészeti vezető mesterképzés vonatkozásban az úgynevezett blended – vegyes módszer (jelenléti képzés távoktatással kiegészítve) alkalmazása látszik célravezetőnek a jövőben. A rendészeti jellegű, szakirányú egyetemi végzettséget igénylő beosztásokat betöltő szakemberekre a szak által kínált szakképzettség iránti kereslet folyamatos, az hosszú időre jelent beiskolázási feladatot.

Összefoglalás

A 2008 szeptemberében a Rendőrtiszti Főiskolán megindított rendészeti vezető mesterszak beváltotta a hozzá fűzött reményeket, a képzés magas színvonalú, a hazai és nemzetközi rendészeti területen egyaránt elismert. A képzés megújuló szerkezete és módszerei biztosítják az elvárt kompetenciák megszerzésének lehetőségét a végzettek számára. A mesterképzés az elmúlt években is jelentős megújuláson ment keresztül, a specializációk rendszerbe kerülésével a szakmai igényeknek való megfelelés most már teljeskörűen biztosított. A Rendészettudományi Kar feladata a képzés további korszerűsítése, a tananyagfejlesztés, az új oktatási módszerek minél szélesebb körben történő alkalmazása, a 21. századi elmélet- és gyakorlatorientált rendészeti felsővezetői felkészítés megvalósítása.

Felhasznált irodalom

A Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB) a szakindítási dokumentumokat a 2007/6/VIII/3/16. (Szakind) Ms119. számú határozata.

A jelentkezők és felvettek száma, a felvételi ponthatár és a kiadott diplomák adatai 2010–2020 között a rendészeti vezető részidejű (levelező munkarendes) mesterképzésben. Az NKE RTK Tanulmányi Osztály adatbázisa.

Nemzeti Közszerződési Egyetem Tanulmányi és Vizsgaszabályzat 51. § *TVSZ 5. számú* melléklet. https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/Tanulm%C3%A1nyi_%C3%A9s_Vizsgaszab%C3%A1lyzat,_hat%C3%A1ly_2020.03.01-t%C5%911.pdf

Nemzeti Közszerződési Egyetem Tanulmányi és Vizsgaszabályzat 52. §. https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/Tanulm%C3%A1nyi_%C3%A9s_Vizsgaszab%C3%A1lyzat,_hat%C3%A1ly_2020.03.01-t%C5%911.pdf

Alkalmazott jogszabályok

101/2020. (IV. 10.) kormányrendelet a veszélyhelyzet során teendő egyes, a felsőoktatási intézményeket és hallgatókat érintő rendelkezésekről

1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről

2005. évi CXXXIII. törvény a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól

2007/6/VIII/3/16. (Szakind) Ms119 számú határozat

2011. évi CXXXII. törvény a Nemzeti Közszerződési Egyetemről, valamint a közigazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról

2015. évi LXXXVI. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény, valamint a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény módosításáról
2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról
- 222/2019. (IX. 25.) Korm. rendelet az államtudományi képzési területen szerzhető képesítések jegyzékéről és a képzések képzési és kimeneti követelményeiről

Metzger Máté – Újvári Zsolt – Gárdonyi Gergely

A fotogrammetria kriminalisztikai célú alkalmazása: helyszínek, holttestek, tárgyak rekonstrukciója három dimenzióban

Criminal application of photogrammetry: three-dimensional reconstruction of crime scenes, human corpses and objects

Absztrakt

A fotogrammetria – amely az objektumok fényképfelvételek felhasználásával történő háromdimenziós rekonstrukcióját lehetővé tévő technológia – egyre gyakrabban merül fel a nemzetközi szakirodalomban a 3D lézerekkelés alternatívájaként. A módszer, amely speciális eszközt nem igényel, és amelynek alkalmazására a bűnügyi technikus is képes, alkalmas lehet helyszínek, holttestek, valamint egyes tárgyak háromdimenziós, kriminalisztikai célú rögzítésére is. Az így készült háromdimenziós modelleket mind a bűnüldöző szervek, mind pedig a bíróság vagy akár az igazságügyi szakértők is felhasználhatják a helyszínek és az egyéb rekonstruált objektumok megtekintésére. A módszer a jövőben alkalmas lehet oktatási célokra, bűnügyi nyilvántartásba vételre vagy akár helyszíni kihallgatások, illetve más bizonyítási cselekmények fogantatására is. A magyar jogi szabályozás, valamint a jelenleg kidolgozás alatt álló európai szabványok tükrében előre láthatólag nincsen akadály a fotogrammetriai eljárások gyakorlatban történő alkalmazásának. A szakszerű módszertani keret kialakítása érdekében további kutatások elvégzése szükséges.

Kulcsszavak: helyszíni szemle, fotogrammetria, háromdimenziós rekonstrukció, virtuális valóság, EFSA 2020

Abstract

Photogrammetry – which is a technology that enables the three-dimensional reconstruction of objects based on photographs – is increasingly mentioned in the

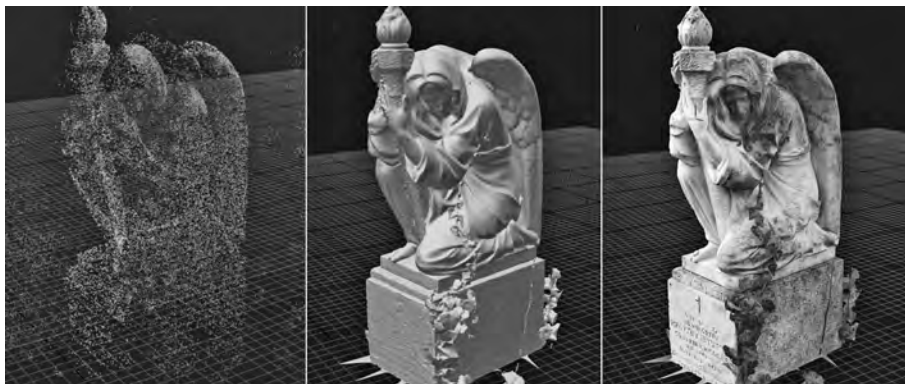
literature as a feasible alternative to 3D laser scanning. The technique, which does not require any special equipment and can be applied by crime scene investigators, is suitable for the forensic three-dimensional retention of crime scenes, human corpses and certain objects. The 3D models can be used by law enforcement, the court and even by forensic experts to contemplate the reconstructed objects. In the future, this technique could be used for educational purposes, for capturing 3D mugshots, or even for conducting local interrogations or carrying out other investigative actions. With regard to the Hungarian legal framework and the upcoming European legal standards, there are no foreseeable barriers to the practical application of photogrammetric imaging procedures. In order to establish the appropriate methodological guidelines of this technique further researches are required.

Keywords: crime scene investigation, photogrammetry, three-dimensional, reconstruction, virtual reality, EFSA 2020

Bevezetés

Helyszíni szemle során a szemlebizottság a helyszín állapotát, az ott található tárgyakat, elváltozásokat – a jegyzőkönyvezés mellett – fényképfelvételek útján rögzíti. A háromdimenziós tér statikus fényképfelvételeken történő rögzítése azonban csak korlátozottan alkalmas a helyszín átfogó bemutatására, a térbeli viszonyok szemléltetésére. Állóképeken a háromdimenziós valóság csak két dimenzióban rögzíthető, így a tárgyak térben elfoglalt pontos helye a fényképfelvétel alapján nem állapítható meg (Villa–Jacobsen, 2019, 1.). Emiatt a helyszín vagy az ott található egyéb releváns objektumok fényképfelvételek útján történő dokumentálása óhatatlanul bizonyos mértékű információvesztéssel jár (Grassberger–Verhoff, 2013, 113–138.; Grassberger–Schmid, 2019, 239–245.; Verhoff et al., 2009, 369–381.). Bár lehetőség van a helyszíni szemle során videófelvételt készíteni, ennek hiányossága, hogy ez csak egy nézőpontból, a bűnügyi technikus által bejárt útvonalon, esetlegesen egyes helyeket kihagyva képes bemutatni a helyszínt. Emiatt (hasonlóan a fényképfelvételekhez) a videófelvételek a helyszín áttekintő bemutatására, a távolságok, térbeli viszonyok szemléltetésére csak korlátozottan alkalmasak. Az elmúlt években egyre népszerűbb 3D lézerszkennerek lehetővé teszik ugyan helyszínek háromdimenzióban történő rögzítését, ugyanakkor az ilyen eszközök beszerzése jelentős költséggel jár, működtetésük pedig időigényes, és jelentős hozzáértést, illetve gyakorlatot igényel. Éppen emiatt nem várható el, hogy a megyei vagy városi

bűnügyi technikai egységek rendelkezzenek ilyen eszközökkel. Az egyre kifinomultabb képfeldolgozó szoftverek és algoritmusok, valamint a digitális fényképezőgépek és számítógépek fejlődése miatt a nemzetközi szakirodalomban egyre gyakrabban jelennek meg a fotogrammetriai eljárások a 3D lézerszkennelés alternatívájaként (González-Merino et al., 2017, 1409.; Siebke et al., 2018, 9.; Leipner, 2016, 123.). Ennek ellenére a magyar kriminalisztika számára még kevésbé ismertek a technológiában rejlő lehetőségek. Jelen tanulmány célja, hogy rávilágítsunk a módszerben rejlő lehetőségekre és bemutassuk a technológia lehetséges bűnügyi technikai alkalmazási területeit. A Nemzetközi Fotogrammetriai és Távérzékelési Társaság (International Society for Photogrammetry and Remote Sensing) definíciója szerint: „*A fotogrammetria olyan tudomány és technológia, mely képek és távolságadatok felhasználásával, gyakran objektumok és helyszínek geometriai és tematikus adatainak kinyerésére törekszik.*” (URL1). A technológia lényege, hogy több, egymással átfedésben lévő, kissé eltérő térbeli pozícióból készített fényképfelvétel alapulvételével a különböző tárgyak térbeli helyzete pontosan meghatározható. A különböző fotogrammetriai szoftverek felismerik az egymással szomszédos fényképek átfedő részeit, így képesek rekonstruálni a fényképfelveleken szereplő tárgyak, valamint a környezet háromdimenziós struktúráját, amely egy mérési pontokból álló pontfelhő formájában vizualizálható. A pontfelhők poligonokból álló háromdimenziós modellékké alakíthatók, ez az úgynevezett háló (mesh). A hálóra felhelyezhető a felületi színinformációt tartalmazó textúra. A textúrázott modell gyakorlatilag az objektum valóságghú mása (lásd 1. számú ábra).

1. számú ábra: Fotogrammetriai háromdimenziós rekonstrukció folyamata. Balról jobbra: Pontfelhő, háló (mesh), textúrázott modell. Forrás: A szerzők saját felvétele

A fotogrammetriai képalkotási eljárásnak számos előnye van a lézerszkenneléshez képest. A képrögzítéshez egy digitális fényképezőgépen kívül ugyanis nem

szükséges egyéb, költséges felszerelés, a fényképeket pedig (bizonyos alapvető szabályok betartása mellett) a bűnügyi technikus is elkészítheti. A fényképezési eljárás optimális esetben csupán néhány percet vesz igénybe, és annak terjedelme rugalmasan a szemle igényeihez szabható, vagyis lehetőség van akár egy helyiségnek, holttestnek vagy tárgynak az önálló rögzítésére is. Mindemellett a fotogrammetriai 3D modellek minősége összemérhető a lézerszkennelvel készített modellekkel (Villa–Jacobsen, 2019, 1.). A hagyományos rögzítési módokkal (fényépfelvétel, helyszínrajz, jegyzőkönyv) szemben a háromdimenziós helyszínmodellek megtekintése útján bárki szinte azonnal képes átlátni a helyszín felépítését, térbeli viszonyait és az egyes tárgyak elhelyezkedését. A 3D modell segítségével a távolságok vagy az egyes objektumok méretei továbbá utólag is pontosan megmérhetők (Hossam, 2018, 178.; Michienzi et al., 2018, 52.).

A fotogrammetriai képrögzítés kriminalisztikai szempontjai

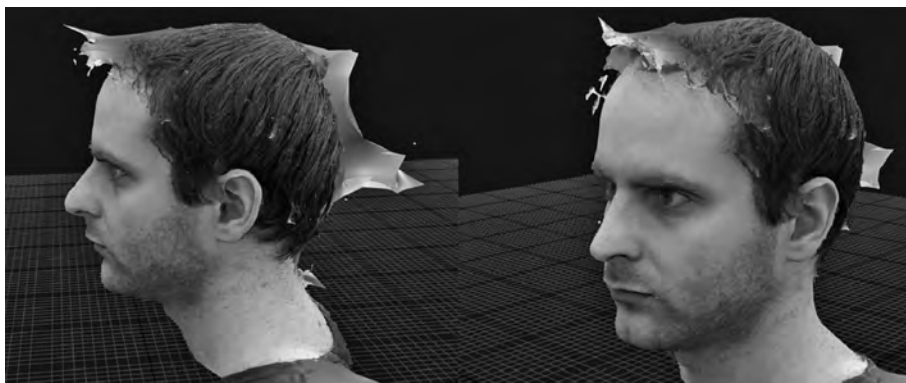
Helyszíni szemle során törekedni kell a gyors és hatékony dokumentációra. Mivel a háromdimenziós képrögzítés minden eddig ismert módja időigényes, az egyes helyszínek dokumentációja előtt szükséges annak mérlegelése, hogy az azzal eltöltött idő milyen mértékben befolyásolhatja a szemle, valamint az egész eljárás sikerességét. Gyakori bűncselekmények esetén legtöbbször nem indokolt a nagy részletességű, háromdimenziós képrögzítés, egyrészt azért, mert a befektetett munka mértékéhez képest csekély mennyiségű információval járul hozzá az eljárás sikeréhez, másrészt, mert jelentősen megnyújtja a szemle időtartamát. Háromdimenziós képrögzítés lehetősége éppen ezért leginkább kiemelt bűncselekmények helyszíni szemléje esetén merül fel. Ha az a cél, hogy a helyszín eredeti, nyomrögzítést megelőző állapotban kerüljön rögzítésre, a fotogrammetriai úton történő dokumentációnak meg kell előznie minden olyan tevékenységet, amely a helyszín bármilyen megváltoztatásával jár. Azonban a dokumentációra fordítandó időt jelentősen befolyásolja a helyszín mérete és komplexitása. Az eljárás oldaláról szintén számos faktor limitálhatja a képrögzítésre fordítható időt. A helyszín bizonyos elemei prioritást élvezhetnek a dokumentációval szemben: emberölés helyszínén például a halottszemle nem késlekedhet sokáig, a forró nyomon üldözés lehetősége miatt szintén szükségessé válhat bizonyos tárgyak mielőbbi vizsgálata. Az előbbiektől értelmében tehát mérlegelést követő konszenzusnak kell születnie a képrögzítés kivitelezését illetően. Érdemes csupán azon helyszínrészek fotogrammetriai úton történő dokumentációját megvalósítani, amelyeket az előzetes felmérés során a szemlebizottság relevánsnak ítélt. Fontos megemlíteni azt is, hogy a fotogrammetria egy

helyszín, egy helyiség számos pozícióból történő fotózásával jár, ami egyúttal azt is jelenti, hogy a bűnügyi technikus a dokumentáció során kénytelen bejárni a teljes rögzítendő helyszínt, különösen akkor, ha az számos nehezen belátható elemmel rendelkezik. Ezért fokozottan ügyelni kell arra, hogy a dokumentáció és bejárás során a különböző nyomok és anyagmaradványok ne semmisüljenek meg. Ezek ellenére igazán egyszerűvé, mindazonáltal számos területen felhasználhatóvá teszi a fotogrammetriai képrögzítést, hogy szinte bármilyen álló- vagy mozgókép rögzítésére alkalmas eszköz segítségével kivitelezhető. A felvételek professzionális fényképezőgép vagy videokamera hiányában elkészíthetők egyszerű, kompakt digitális fényképezőgéppel, akciókamerával vagy akár mobiltelefonnal, ezen felül az előbbieket által készített felvételek kombinálhatók is. A könnyű, kis méretű akciókamerák használata továbbá magában rejti nagy kiterjedésű területek, nagyobb épületek levegőből történő dokumentációját pilóta nélküli repülőgépek (UAV) alkalmazása által. Az elkészítendő fényképek számát elsősorban a helyszín komplexitása határozza meg. A komplexitás értelemszerűen minden helyszín egyedi jellemzője, nem változtatható, tehát az elkészítendő képek mennyisége helyszínenként változó. A képek száma csökkenthető ugyan azáltal, hogy a bűnügyi technikus az egymással szomszédos felvételek 60–80%-os átfedése helyett kisebb mértékű átfedéssel dolgozik, ez azonban növeli annak kockázatát, hogy a háromdimenziós struktúra csupán részben vagy egyáltalán nem lesz rekonstruálható. A fényviszonyok a fotogrammetriai eljárás során elkészített képek rögzítésének körülményeit befolyásolják. Tapasztalataink szerint az elkészített képekkel szemben három fontos követelmény támasztandó. Minden képnek helyesen exponálnak kell lennie, az alul- vagy túlexponált felvételek részlettelen képelemei alkalmatlanok a képek közötti átfedések szoftveres feltérképezésére. A lehetőségekhez mérten nagy mélységélességű felvételek készíthetők, ugyanis minél több képelem éles, annál eredményesebb a szoftveres rekonstrukció. Végezetül kerülni kell a fényképfelvételek bemozdulását, hiszen a bemozdulás ugyancsak komoly hatással bír az átfedő pontok feltérképezhetőségére, ezáltal pedig a rekonstrukcióra. Annak érdekében, hogy a dokumentáció során helyesen exponált, nagy mélységélességű, bemozdulásmentes felvételek készülhessenek, rövid záridőre van szükség. A hosszú záridővel, állványról történő fotózás legtöbbször nem kivitelezhető egy bűnügyi helyszínen, ugyanis ez a módszer többszörösére nyújthatja a dokumentációra fordított időt. A fény mennyiség – különösen beltérben – gyakran rendkívül kevés, ez pedig kompenzálendő annak érdekében, hogy megfelelően rövid záridő váljon választhatóvá a fenti követelmények teljesülése végett. A kompenzáció legegyszerűbben a képrögzítő eszköz fényérzékenységének növelése által érhető el. Bár a fényérzékenység növelése rontja az elkészített

felvétel minőségét (képzajt eredményez), a minőség romlása kevésbé gátolja a háromdimenziós rekonstrukciót, mint a fényképek bemozdulása. Ideális megoldásnak tűnhet vaku alkalmazása a fényviszonyok javítása érdekében, ám a vakuk kapacitása egyrészt általában nem elegendő akár többszáz kép rövid idő alatt történő elkészítéséhez, másrészt a vaku által keltett árnyékok a különböző pozíciókból készített felvételeken másként jelennek meg, ez pedig negatívan befolyásolja a rekonstrukciót.

A fotogrammetria további kriminalisztikai alkalmazási területei

A technológia kiválóan alkalmas holttestek háromdimenziós modelljeinek elkészítésére is (Urbanová et al., 2015, 86.). Természetesen fotogrammetriai úton csak a holttestek felületi dokumentálása lehetséges, a belső, térfogati szkenneléshez egyéb (CT, MRI) eljárások szükségesek. A holttestekről készített térfogati modell azonban összeilleszthető a fotogrammetriai (felületi) modellel, így akár a holttest teljes digitális mása is elkészíthető (Villa et al., 2018, 6.). Nem lehetetlen élő személy fotogrammetriai szkennelése sem (lásd 2. számú ábra), bár ez speciális felszerelést igényel. A háromdimenziós szkennelési technológiák alkalmazásának egyik közös előfeltétele ugyanis az, hogy a szkennelési eljárás (fényképezés) során az objektum mozdulatlan maradjon. Élő személyek esetében még az olyan apró mozgások, mint a légzés is komoly problémát okoznak a fényképek szoftveres illesztése során (Michienzi et al., 2018, 47.), ami nem kívánt, mesterséges torzításokhoz vezet.

2. számú ábra: Élő személy egyetlen fényképezőgéppel végzett fotogrammetriai rögzítésekor fellépő, apró elmozdulások okozta torzítások. Forrás: A szerzők saját felvétele

Élő személy szkenneléséhez ezért egy olyan, akár 60-70 fényképezőgépből álló rendszer szükséges, amelyben a fényképezendő személyt minden oldalról körülvevő fényképezőgépek egymással szinkronizált módon, a másodperc tört része alatt egyszerre készítik el a fényképeket. Az ilyen többkamerás rendszerek azonban rendkívül költségesek. Ennek ellenére az ilyen 3D szkennerek a jövőben akár bűnügyi nyilvántartásba vételre is alkalmasak lehetnek, hiszen az így készült realiztikus modell bármilyen szögből és távolságból megtekinthető, jól felhasználható meghatározott szögből készült kamerafelvételekkel történő összehasonlításra (Leipner et al., 2019, 11.), vagy akár felismerésre bemutatás során is. Többkamerás szkennerek segítségével élő személyek sérüléseit is hatékonyan dokumentálhatjuk, mivel a sérülések méretei háromdimenziós modellek alapján jelentősen pontosabban rögzíthetők, mintha pusztán fényképfelvételek alapján végeznénk méréseket (Michienzi et al., 2018, 52.). A helyszínről, holttestről vagy tárgyról alkotott háromdimenziós modellek általában egy számítógép képernyőjén tekinthetők meg. Bár a 3D modelleket tetszőleges nézőpontba forgathatjuk, az objektum végső soron mégis két dimenzióban jelenik meg a képernyőn. Különböző játékfejlesztő motorok (Unity, Unreal Engine) azonban lehetővé teszik, hogy az elkészült 3D modelleket virtuális valóságban is megjeleníthessük egy virtuális valóság headset segítségével. A modern virtuális valóság headsetek lehetővé teszik a felhasználó mozgásának háromdimenziós térben történő követését, így a virtuális helyszínt akár fizikailag is bejárhatjuk, de lehetőség van a kontroller segítségével teleportálni is a helyszín egyes pontjai között. A virtuális helyszínmegtekintés mellett a virtuális valóság a jövőben akár helyszíni kihallgatásra is alkalmas lehet (Sieberth et al., 2019, 5.).

A technológia korlátai

A fotogrammetria számos előnye mellett említést kell tenni annak kriminalisztikai értelemben vett korlátairól is. A fényképek szoftveres feldolgozását ugyanis megnehezíti vagy ellehetetleníti minden olyan körülmény vagy külső hatás, amely a különböző pozíciókból készített fényképek közös pontjainak, átfedő részeinek szoftveres illesztését megakadályozza. Éppen ezért a csillogó vagy fényvisszaverő felületek nem alkalmasak fotogrammetriai úton történő rögzítésre, az egyszínű, jellegtelen felületek (például fehér, festett fal) és az átlátszó tárgyak (például üveg) megfelelő rögzítése pedig komoly erőfeszítéseket igényel (Edelman–Aalders, 2018, 183.). A fűvel vagy leveles növényzettel borított területek szintén problémát okozhatnak, hiszen a növények levelei pusztán a légáramlat hatására is elmozdulnak. Az ilyen területek fényképezését meg

lehet kísérteni, azonban számítani kell arra, hogy a rekonstrukció esetleg nem lesz sikeres, vagy a problémás részekben lyukak vagy mesterséges torzítások alakulnak ki (lásd 3. számú ábra).

3. számú ábra: Ugyanazon helyiségről készült háromdimenziós modell egyes részletei: statikus részlet (balra), valamint a száraz növényzet apró elmozdulásaiból származó mesterséges torzítások (jobbra). Forrás: A szerzők saját felvétele

Bár a rekonstrukcióhoz szükséges fényképfelvételeket a bűnügyi technikus is elkészítheti, a 3D modell megalkotásához speciális szoftver és különleges szakismeret szükséges. A fényképek feldolgozása ezért elsősorban szaktanácsadói feladat.

A fotogrammetria alkalmazhatósága a hazai jogi környezetben

A technológia kapcsán meg kell vizsgálni a bevezetésének jogi feltételeit is. Alkalmazása különösen a bizonyítási cselekmények eredményeinek rögzítésekor lehet hasznos, de akár szakértői vizsgálatok keretében is kamatoztatható. Előbbire vonatkozóan a büntetőeljárásról szóló törvény (továbbiakban: Be.) rendelkezik, amelynek alapján a bizonyítási kísérletről és a felismerésre bemutatásról lehetőség szerint kép- és hangfelvételt [Be. 10. § (1) bekezdés, 8. pont alapján kép- és hangfelvétel: a képet és hangot egyidejűleg rögzítő, folyamatos felvétellel; Be. 213. § (4) bekezdése] kell készíteni, ezen felül a szemle tárgyáról, ha lehetséges és szükséges kép-, hang-, illetve kép- és hangfelvételt, rajzot vagy vázlatot szükséges készíteni. Ide tartozik az az elvárás is, amely szerint a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása és rögzítése során úgy kell eljárni, hogy az eljárási szabályok megtartása utólag ellenőrizhető legyen [Be. 207. § (2) bekez-

dés], úgyszintén az is, hogy a bizonyítás szempontjából jelentős körülményeket részletesen rögzíteni kell, különösen a szemletárgy felkutatásának, összegyűjtésének menetét, módját, helyét és állapotát (Gárdonyi, 2019, 37.). Ennek szabályait nem bontja tovább a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI. 8.) kormányrendelet (továbbiakban: Nyer.), kizárólag a felismerésre bemutatás és a személy vagy tárgy kiválasztása kapcsán az annak alapján végzett, vagy annak során készített képfelvételekről rendelkezik (Nyer. 74. és 76. §). Tartalmaz viszont szabályokat a büntetőeljárások keretében lefolytatandó szemlék végrehajtásáról és a bűnügyi technikai tevékenység egységes szabályozásáról szóló 13/2012. (VII. 30.) ORFK utasítás (Kovács, 2014), amely előírja, hogy a szemle során a rendőrségnél szolgálatot teljesítő bűnügyi technikus köteles képfelvételeket, hangfelvételeket, kép- és hangfelvételeket készíteni a tényállás tisztázása és a bizonyítás szempontjából releváns tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásáról, előhívásáról, rögzítéséről, csomagolásáról, hitelesítéséről, további vizsgálatra alkalmas módon történő biztosításáról, szállításáról [12. f) pont]. Akárcsak a szemle során a nyomok és anyagmaradványok felkutatására és rögzítésére alkalmazott egyes fizikai és kémiai vagy fizikai-kémiai eljárások meghatározó stádiumait képfelvételen dokumentálni kell (29. pont). A hitelesített bűnjelekről ugyancsak kötelező képfelvételt, illetve kép- és hangfelvételt készíteni (30. pont). 2011-ben az Európai Tanács megalkotta az „*Európai Forenzikus Tudomány 2020*” (URL2) elképzelést, amely egy európai forenzikus tudományos térség (EFSA) létrehozásáról és a forenzikus tudomány európai infrastruktúrájának fejlesztéséről szól (Nogel et al., 2019). A koncepció célja többek között az, hogy a forenzikus adatok gyűjtésével, feldolgozásával, felhasználásával és nyújtásával kapcsolatos forenzikus rutineljárások egyenértékű minimumszabványok szerint történjenek, ezzel biztosítva a tagállamok bűnüldöző hatóságai közötti szorosabb együttműködés lehetőségeit. Ehhez azonban indokolt a szakértői eljárást megelőző bűnügyi technikai tevékenység akkreditációja is. Ennek előkészítése hazánkban is megkezdődött (Nogel, 2018, 165.; Petrétei, 2016, 72.). Az EFSA 2020 elvárásai (Czebe, 2015, 53–54.) ezért egy bevezetni kívánt technológia során már nem hagyhatók figyelmen kívül. Ennek megfelelően vizsgálni kell, hogy a fotogrammetria alkalmas-e a bevezetendő MSZ EN ISO 21043-as szabványssorozat szerinti eljárásban történő alkalmazásra. A vizsgálat teljeskörűen még nem végezhető el, ugyanis jelen publikáció megírásakor csak a 21043-1:2020 és a 21043-2:2020 6–9. fejezet készült el (URL3). Ezek azonban már lehetőséget adnak arra, hogy az alapfogalmak és a bizonyítási eszközök felkutatása, dokumentálása témakörben eddig megjelent szabványok értelmezését elvégezzük. A 21043-1:2018 szabvány alapfogalmai között a 3.6. pontban nevesített

dokumentum magában foglalja a fényképet is, egyben utal a 3.23. pont alatt olvasható dokumentációra, amely a definíció szerint információkat ad a megfigyelésekről vagy az elvégzett tevékenységekről. A bizonyítási eszközök felkutatása kapcsán a 21043-2:2020 szabvány (URL4) a dokumentálás keretében a fényképfelvételeket vagy egyéb elektronikus felvételeket ugyancsak a dokumentáció részének tekinti. A szabvány szellemének a technológia teljes mértékben megfelel, ugyanis stratégiai ponton erősíti annak követelményeit, így: a dokumentációnak kellően részletesnek kell lennie ahhoz, hogy a vizsgálatot végző személy jegyzőkönyvezi tudja a szemle pontos helyét, leírását, a releváns környezeti feltételeket, a bűnjелеk, a megállapítások és a releváns megfigyelések helyét. Természetesen a technológia bevezetése előtt különálló, dokumentált eljárást szükséges majd kidolgozni a fotogrammetria helyszíni alkalmazására, amelynek egyebek mellett tartalmaznia kell azt is, hogy a helyszíni fényképfelvételek milyen körülmények között, mikor, hol, ki által készültek és hány fényképfelvételt készített a bűnügyi technikus. Ugyancsak meg kell benne jeleníteni az időjárási körülményeket, a felhasznált eszközöket (például fényképezőgép típusa, beállításai), és az alkalmazott fotótechnikai eljárást is (például hány cm-es elmozdulással, hány cm magasan készültek a felvételek). Figyelemmel kell lenni a protokollba történő beillesztéskor arra, hogy az élő emberek, állatok, növények, valamint a környezeti hatások okozta elmozdulásoknak kitett egyéb objektumok fényképezése körülményes és eredményét tekintve bizonytalan. A fotogrammetria hazai bevezetése elsősorban helyszínek és releváns tárgyak, valamint holttestek kapcsán lehet eredményes, amelyet a ma használt technikai eszközökkel is képes a bűnügyi technikus elvégezni, majd pedig szaktanácsadóhoz küldeni, illetve megfelelő tudás és szoftver birtokában saját maga háromdimenziós felvétellel alakítani. A technológia alkalmazásának ideje nyilvánvalóan a szemle statikus (összképrögzítő) szakaszában van, de bizonyos esetekben jelentősége lehet a dinamikus (nyomkutató) szakaszokori rögzítésnek is (például látens vérgyanús szennyezéssel szennyezett lábnyomcsapás előhívását követően). Mivel a fotogrammetriához nagy mennyiségű fénykép készítése szükséges, indokolt megfontolni, hogy egyes, a statikus szakaszban kötelezően készítendő környezeti, áttekintő felvételek kiváltására miként lehet alkalmas a technológia. Erre az egyes eljárások kidolgozása során figyelemmel kell lenni. Érdekesebb kérdés a fotogrammetriának a szakértői tevékenység során betöltött szerepe. A szakértő alapvetően három területen használhatja a technológia előnyeit: egyrészt a bizonyítási cselekmények idején rögzített felvételek többletinformációval szolgálhatnak számára a szakvéleménye elkészítésekor; másrészt saját maga kezdeményezheti azok elkészítését a vizsgálataihoz; harmadrészt a szakértő saját maga is készít

het ilyen felvételeket a tevékenysége során. Az első esetben a fentebb ismertett szabályok adnak megfelelő eligazodást a felvételt készítő bűnügyi technikus számára. Nem ennyire egyértelmű a helyzet akkor, ha a szakértő vizsgálata során merül fel a technológia használatának szükségessége. A szakértő egyik lehetősége ekkor, hogy szemle lefolytatását kéri az adott helyszínen, személy vagy tárgy vonatkozásában [Nyer. 63. § (2) bekezdés], másik lehetősége pedig, hogy saját maga készíti el a felvételeket. Ez utóbbira kifejezett felhatalmazást a Be. nem ad, de egyes rendelkezéseiből ennek szükségessége levezethető. Ha ugyanis a szakértő olyan vizsgálatot végez, amely a tárgyi bizonyítási eszközt megváltoztatja vagy megsemmisíti – például nyomszakértő zárvizsgálata – [Be. 192. § (3) bekezdés], akkor a fényképkészítéssel annak eredeti állapota rekonstruálható lesz. Más szakértő alkalmazása esetén így még inkább érvényesülhet a jogalkotó azon akarata, hogy ugyanazon bizonyítandó tényre ugyanazon vizsgálati anyag alapulvételével kerüljön sor [Be. 197. § (4) bekezdés]. Hasonló a helyzet akkor, ha a kirendelő nem adja át a szakértőnek a tárgyi bizonyítási eszközt, de felhatalmazza annak megtekintésére, vizsgálatára és a mintavételre [Be. 192. § e) pont]. Ez esetben is indokolt lehet képfelvételt készíteni, ugyanis a szakvélemény elkészítéséhez szükségessé válhat az adott tárgy, személy háromdimenziós vizsgálata vagy egyes mérések utólagos elvégzése. A szakértő számára kifejezetten a későbbi azonosításra alkalmas rögzítési kötelezettséget (például fényképfelvétel) ír elő az igazságügyi szakértői működésről szóló 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet akkor, ha a vizsgálat a tárgy megváltoztatásával és megsemmisülésével jár [5. § (3) bekezdés]. E jogszabály a fényképfelvétel alapján történő vizsgálatot is lehetővé tesz egyes írás- [26. § (3) bekezdés], nyom- [31. § (1)-(2) bekezdés], daktiloszkópiái- [33. § (1) bekezdés], illetve közlekedésszakértői [37. § (4) bekezdés] vizsgálatok során. Ezekben az esetekben különösen fontos a fényképfelvétel elkészítésének ideje és módja. A technológia bevezetése előtt azonban nyilvánvalóan tisztázni kell, hogy az egyáltalán alkalmas-e az említett vizsgálatok szakszerű lefolytatására. A bizonyítási eszközökről készített fényképfelvételek a bűnjelkezelés kérdése kapcsán is felmerülnek. A hatóság ugyanis a bűnjel lefoglalásakor, létrehozásakor vagy átvételkor is készíthet képfelvételt, ha pedig az érintett őrizetében hagyja vagy egyes szervek őrizetébe és kezelésébe adja¹, továbbá, ha sugárzó anyagot kell lefoglalnia², köteles fénykép- vagy videófelvételt készíteni (Herke et al., 2020). A fotogrammetria előnye ez esetben is az a hagyományos fényképfelvétellel szemben, hogy személyes megtekintés nélkül vagy

1 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet 11. § (5) bekezdés.

2 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet 92. § (3) bekezdés.

a tárgy megsemmisülése esetén is teljeskörű, háromdimenziós vizsgálati lehetőséget nyújt – ha szükséges, méretbeli adatokat szolgáltatva – mind a hatóság, mind pedig a szakértő vagy a védelem számára. A fentiek alapján látható, hogy bevezetésének jogi alapjai mind a bizonyítási cselekmények, mind pedig a szakértői munka során adottak.

Konklúzió

A nemzetközi szakirodalom tanúságai alapján az látható, hogy a fotogrammetria útján történő háromdimenziós képrögzítés egy rohamléptekben fejlődő irány, nem csupán a kriminalisztika, hanem számos egyéb szakterület vonatkozásában is. A módszer egyre inkább háttérbe szorítja a 3D lézerszkennerek alkalmazását, mivel egyszerűen kivitelezhető, gyors és legfőképp nem igényli speciális, költséges eszközök alkalmazását. Éppen ezért a fotogrammetria megfelelő előkészítés mellett, minimális anyagi ráfordítással bevezethető a hazai gyakorlatba, és széles körben alkalmazható. Használata összhangban van a jelenleg hatályos jogi szabályozással. Az előkészítés fontos része a meglévő technikai eszközállomány felmérése, egy módszertani útmutató elkészítése és a szaktanácsadói közreműködés feltételeinek megteremtése. A fotogrammetria nyújtotta lehetőségek kriminalisztikai téren történő hatékony kiaknázása érdekében azonban számos további kutatásra lesz szükség az abból fakadó torzítások kiküszöbölése és a módszer tökéletesítése érdekében, amelyekhez más hazai kutatások eredményei is felhasználhatók (Pádár et al., 2019, 19.). Minél több kiváló minőségű, részletgazdag felvétel készül egy bűnügyi helyszínen, annál pontosabb, továbbá annál több információt hordozó háromdimenziós rekonstrukció készíthető arról. A cél azonban megtalálni az egyensúlyt és oly módon alkalmazni a fotogrammetriát, hogy az a szemle során alkalmazott jelenlegi, már bevett fényképezési eljáráshoz képest jelentős többletet ne jelentsen a bűnügyi technikus számára, sem a ráfordított munka, sem pedig az idő tekintetében, egyúttal hasznosnak bizonyuljon a büntető igazságszolgáltatás számára. Ez is egy mérföldkő lehet a hazai bűnügyi technika fejlesztésében (Gárdonyi, 2016, 22.), amelynek egyik legnagyobb aktuális kihívása az EFSA 2020 alapján a bűnügyi technikai tevékenység akkreditációjának megvalósítása.

Felhasznált irodalom

- Czebe A. (2015): A forenzikus tudomány európaizálódásának kezdő lépései. In: Kecskés G. (szerk.): *Doktori Műhelytanulmányok 2015*. Győr: Széchenyi István Egyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 49–57.
- Edelman, G. J., Aalders, M. C. (2018): Photogrammetry using visible, infrared, hyperspectral and thermal imaging of crime scenes. *Forensic Science International*, 46(295), 181–189. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2018.09.025>
- Gárdonyi, G. (2019): A szemle szabályozásának változásai az új büntetőeljárás törvényben. *Belügyi Szemle*, 67(12), 35–48. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.12.2>
- Gárdonyi, G. (2016): *A bűnügyi technikai szakterület hazai eredményei, a fejlődés lehetséges irányai*. *Belügyi Szemle*, 64(7–8), 9–23.
- Grassberger, M., Schmid, H. (2009): Die kriminalistische Untersuchungspraxis am Tatort. In: Grassberger, M. – Schmid, H. (szerk.): *Todesermittlung – Befundaufnahme & Spurensicherung – Ein praktischer Leitfaden für Polizei, Juristen und Ärzte*. Springer, 221–256. <https://doi.org/10.1007/978-3-211-79960-4>
- Grassberger, M., Verhoff, M. A. (2013): Klinisch-forensische Fotodokumentation. In: Grassberger, M., Türk, E., Yen, K. (szerk.): *Klinisch-forensische Medizin*. Springer, 127–138. https://doi.org/10.1007/978-3-211-99468-9_14
- González-Merino, R., Fraile, A. D., Pérez, J. A., Sánchez-López, E. M. (2017): Validation of photogrammetry techniques performed on two lead ingots assigned to Linares Historical Heritage. *Procedia Manufacturing*, 13, 1405–1412. <https://doi.org/10.1016/j.promfg.2017.09.152>
- Herke, Cs., Kovács, G., Nogel, M., Czebe, A. (2020): Bűnjelekről a hatályos jog tükrében. *Magyar Jog*, 67(2), 106–113.
- Hossam, F. (2018): Study the accuracy of digital close range photogrammetry technique software as a measuring tool. *Alexandria Engineering Journal*, 58(1), 171–179. <https://doi.org/10.1016/j.aej.2018.04.004>
- Kovács, G. (2014): A helyszíni szemle normatív szabályozása. *Jog, Állam, Politika*, 6(2), 67–81.
- Leipner, A., Baumesiter, R., Thali, M. J., Braun, M., Dobler, E., Ebert, L. C. (2016): Multi-camera system for 3D forensic documentation. *Forensic Science International*, 261(4), 123–128. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2016.02.003>
- Leipner A., Obertová, Z., Wermuth, M., Thali, M., Ottiker, T., Sieberth, T. (2019): 3D mug shot – 3D head models from photogrammetry for forensic identification. *Forensic Science International*, 300(7), 6–12. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2019.04.015>
- Michienzi, R., Meier, S., Ebert, L. C., Martinez, R. M., Sieberth, T. (2018): Comparison of forensic photo-documentation to a photogrammetric solution using the multi-camera system “Botscan”. *Forensic Science International*, 288(7), 46–52. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2018.04.012>
- Nogel M. (2018): A hazai szakértői minőségbiztosítás rendszerének vázlata és annak jelentősége a büntetőeljárásban. *Magyar Jog*, 65(3), 162–168.

- Nogel, M., Czebe, A., Kovács, G., Pádár, Zs. (2019): A work in progress - accreditation of forensic DNA laboratories as a part of the „European Forensic Science Area 2020 (EFSA 2020)” concept. *Forensic Science International Genetics Supplement*, 7(1), 836–837. <https://doi.org/10.1016/j.fsigss.2019.10.195>
- Pádár Zs., Kovács G., Nogel M., Czebe A., Zenke P., Kozma Zs. (2019): Genetika és bűnüldözés – Az igazságügyi célú DNS-vizsgálatok első negyedszázada Magyarországon I. *Belügyi Szemle*, 67(12), 7–34. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.12.1>
- Petrétei, D. (2016): A helyszíni tevékenység akkreditálása. *Magyar Bűnüldöző*, 7(1–2), 71–77.
- Sieberth, T., Dobay, Á., Affolter, R., Ebert, L. (2019): A toolbox for the rapid prototyping of crime scene reconstructions in virtual reality. *Forensic Science International*, 305(12), 1–6. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2019.110006>
- Siebke, I., Campana, L., Ramstein, M., Furtwängler, A., Hafner, A., Lösch, S. (2018): The application of different 3D-scan-systems and photogrammetry at an excavation – A Neolithic dolmen from Switzerland. *Digital Applications in Archaeology and Cultural Heritage*, 10(9), 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.daach.2018.e00078>
- Urbanová, P., Hejna, P., Jurda, M. (2015): Testing photogrammetry-based techniques for three-dimensional surface documentation in forensic pathology. *Forensic Science International*, 250(5), 77–86. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2015.03.005>
- Verhoff, M., Gehl, A., Kettner, M., Kreutz, K., Ramsthaler, F. (2009): Digitale forensische Fotodokumentation. *Rechtsmedizin*, 19(10), 369–381. <https://doi.org/10.1007/s00194-009-0626-z>
- Villa, C., Flies, M. J., Jacobsen, C. (2018): Forensic 3D documentation of bodies: Simple and fast procedure for combining CT scanning with external photogrammetry data. *Journal of Forensic Radiology and Imaging*, 12(3), e2–e7. <https://doi.org/10.1016/j.jofri.2017.11.003>
- Villa, C., Jacobsen, C. (2019): The Application of Photogrammetry for Forensic 3D Recording of Crime Scenes, Evidence and People. In: Ruttly, G.N. (szerk.): *Essentials of Autopsy Practice*, 1–18.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Statutes: International Society for Photogrammetry and Remote Sensing, July 2016*. <https://www.isprs.org/documents/statutes16.aspx>

URL2: *Council conclusions on the vision for European Forensic Science 2020 including the creation of a European Forensic Science Area and the development of forensic science infrastructure in Europe*. <http://nszkk.gov.hu/content/nemzetkozi-kapcsolatok/efsa2020eng.pdf>

URL3: *Forensic sciences — Part 1: Terms and definitions*. <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:21043:-1:ed-1:v1:en>

URL4: *Forensic sciences – Part 2: Recognition, recording, collecting, transport and storage of items*. <https://www.techstreet.com/products/preview/2111690>

Cserny Ákos – Christián László

Gondolatok a (sport)rendezvények biztonságának fokozásához

Ideas for Enhancing Security of (Sports)Events

Absztrakt

A sportesemények biztonságos lebonyolításának egyik garanciális eleme a rendezvények biztosítása, ami a hazai és nemzetközi sportélet egyik kiemelt feladata. A rendfenntartás, a biztonság megteremtése ugyanakkor napjainkban meglehetősen összetett, többszereplős feladat, melyben az állam elvesztette monopolhelyzetét a magánbiztonsági szektor megjelenésének köszönhetően. A (sport)rendezvények biztosításának garanciája pedig az erre kiképzett szakemberek feladata, melyhez elengedhetetlenül szükséges a megfelelő szintű és minőségű oktatás, az ágazatban foglalkoztatottak képzési háttérének megteremtése. A tanulmány arra mutat rá, hogy Magyarországon az intézményes szakmai képzések hiánya következtében a sportlétesítményekben megfelelő biztonsági ismeretekkel rendelkező szakemberek képzettsége messze elmarad a kívánatos szinttől. Felhívja a figyelmet arra, hogy a rendezvénybiztosítás szakmai minőségének alacsony színvonala a sport- és egyéb rendezvények tekintetében jelentős kockázati tényező, különösen egy olyan időszakban, amikor a vizsgált szektor – a jövőbeli fejlesztési irányokat tekintve – kiemelt prioritást élvez.

Kulcsszavak: biztonság, biztosítás, rendezvény, sportrendezvény, sportbiztonsági képzés

Abstract

One of the guarantee elements for the safe conduct of (sports) events is the safeguarding of events, which is one of the priority tasks of domestic and international sports life. At the same time, maintaining order and security is a rather complex, multiplayer task nowadays, in which the state has lost its monopoly position due

to the emergence of the private security sector. The guarantee for safeguarding of (sports) events is the task of the trained specialists, for which it is essential to create an appropriate level and quality of education, and training background for those employed in the sector. The study shows that due to the lack of institutional professional training in Hungary, the qualification of professionals with adequate safety knowledge in sports facilities is far below the desired level. The article draws attention to the fact that the low level of professionalism in event safeguarding is a significant risk factor for sports and other events, especially at a time when the sector under study is has a high priority for future development.

Keywords: security, safeguarding, event, sports event, sports security training

A biztonság elméleti és alkotmányos alapjai

Az emberiség fejlődése során a kezdetektől fogva elemi igényként fogalmazódott meg az egyén biztonságra való törekvése. Ennek elsősorban az az oka, hogy az ember a környezete és saját maga által veszélyeztetett lény, fenyegetést jelent rá a természet, a másik ember, a társadalom, és számos esetben önmaga, saját cselekedetei és annak következményei is. A biztonság iránti vágy pedig természetes igényt jelent arra nézve, hogy e veszélyekkel szemben az ember magát megvédhesse vagy más őt megóvja (Takács, 2019, 339–340.). A biztonság optimális mértékének megtalálása kardinális kérdés mind az egyén, mind pedig a társadalom szempontjából. A túlzott vágyakozás a mind teljesebb biztonság elérésére ugyanis gyakran a fejlődés ellenében hat, a bizonytalanság permanens jelenléte az emberi közösségekben viszont szintén teljesítménycsökkentő tényező. Tovább nehezíti a probléma megoldását az a tény, hogy a 21. században a biztonság megvalósítása jóval összetettebb és bonyolultabb feladat, mint bármikor a történelem folyamán.

Ahogy az egyes embert fenyegető veszély sem csupán az egyén problémája, hanem többnyire valamilyen mértékben a közösséget is érinti, úgy a biztonság megvalósítása iránti igény is egymásra utalja az egyént, a közösséget és az államot (Takács, 2019, 339–340.). Ennek megfelelően az Alaptörvény a Nemzeti Hitvallásban úgy fogalmaz, hogy „*a polgárnak és az államnak közös célja ... a biztonság, a rend, ... kiteljesítése*”. A polgár tehát abban érdekelt, hogy az állam elég erős legyen őt megvédeni, az állam pedig abban, hogy a polgárnak elég mozgásteret legyen, és ne legyen szükség túlságosan sokszor az egyén védelmére kelnie. A biztonságot érintő megfontolások ennél fogva összefüggenek az ember szabadságának kérdéseivel (Takács, 2019, 339–340.).

A szabadsághoz, valamint a személyi biztonsághoz való jogot az Alaptörvény IV. cikk (1) bekezdése rögzíti. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata szerint ugyanakkor a szabadság és a személyi biztonság egységet alkot, a két fogalomnak nincs egymástól független, elkülönült jelentése (*Bozano v. France*, 1987; *Kamma v. The Netherlands*, 1972). A szabadság ennél fogva részben arra a jogállami alapelvre utal, hogy személyes szabadságától nem lehet senkit önkényesen megfosztani, így elsősorban a fogvatartással szembeni szabadságot jelenti (Bárd, 1992, 40.). A biztonsághoz való jog pedig a szabadságba történő önkényes beavatkozásokkal szemben véd, fizikai biztonságot jelent, vagyis biztosítékot például az őrizetbe vétellel vagy a letartóztatással szemben. Lényeges megjegyezni ezzel összefüggésben, miszerint a személyes biztonság fogalma nem terjedhet odáig, hogy magában foglalja előnyök követelését az államtól, vagy a személyes védelemre vonatkozó rendelkezést a fizikai támadással szemben (Murdoch, 1999, 40–41.; Sári–Somody, 2008, 5.).

A fenti értelmezés alapján a személyi biztonság tulajdonképpen a szabadság részhalmaza, amelyet az is alátámaszt, hogy az *Alaptörvény* e két jog vonatkozásában egységesen rendelkezik a korlátozhatóság feltételeiről. Kétségtelen tény ugyanakkor, hogy mind a személyi biztonság, mind pedig a szabadság lényegét tekintve az emberhez kötődik, ezért nem illetik meg a jogi személyeket, személyegyesüléseket, valamint a méhmagzatot sem (Koósné, 2018).

A biztonság – elméleti oldalról vizsgálva – két összetevőt feltételez: a veszélyeztetettséget és a védettséget, melyeket egyensúlyban kell tartani egymással. A nagyobb veszély nagyobb védelmet igényel, ha pedig csökken a veszély mértéke, a védelem szintjét is lejjebb kell szállítani (Takács, 2019, 339–340.). A biztonság elsődleges megvalósulási módja az önvédelem, amellyel az ember a védettség alapvető szintjét képes a maga számára megteremteni (Takács, 2019, 339–340.). Az Alaptörvény V. cikke a biztonság ezen elemi mértékének megteremtéséhez nyújt támogatást, amikor – európai viszonylatban is nívúnak számító – új elemmel bővíti az alapjogi katalógust: az önvédelem jogával (Gáva–Smuk–Téglási, 2017, 32–33.). Eszerint „*Mindenkinek joga van törvényben meghatározottak szerint a személye, illetve a tulajdona ellen intézett vagy az ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához.*” Az önvédelemhez való jog előzménye a Büntető Törvénykönyvben foglalt jogos védelem intézménye, amelynek biztosítása az állami mindenhatóság korlátozottságának felismeréséből fakadt. A kezdetben korlátozott formában megvalósult jogos védelem ennél fogva sokáig büntethetőséget kizáró oknak minősült, amely a saját, illetve mások személye, javai vagy a közérdek elleni támadás eseteire vonatkozott. Az elmúlt évtizedben a jogalkotó a jogintézmény kereteit fokozatosan tágította Magyarországon, egyfelől azáltal, hogy az Alaptörvény az érintett

saját személye, illetve tulajdona elleni támadást alapjogi védelemben részesítette. Ennek következtében a jogtalan támadással szemben történő ellenállás az áldozatnak ma már nem csupán kivételes lehetősége, hanem alapvető jogává vált. A megtámadott személy e körben tehát legalább olyan mértékű fellépésre jogosult a támadóval szemben, amely ténylegesen alkalmas az elhárításra (Gáva–Smuk–Téglási, 2017, 32–33.). Másfelől az ügynevezett szituációs jogos védelem [Btk. 22. § (2)] rögzítése is bővítette a jogintézmény korábbi határait azáltal, miszerint bekövetkezése esetén nem vizsgálható az, hogy a megtámadott személy a támadás elhárításához a mértéket ijedtségből vagy menthető felindulásból lépte-e túl.

Az önvédelem gyakorlásának ugyanakkor jelentős – jogi és jogon kívüli – korlátai vannak, ezért a biztonság megteremtése során lényeges szerepet játszanak annak másodlagos megvalósulási módozatai. Biztosítást – azaz másodlagos védelmet – másik embertől, a közösségtől, egy szervezettől, végső soron pedig az államtól lehet elvárni. A biztonság iránti igény ennél fogva egyéni érzékenységű, mindazonáltal közösségi beágyazottságú problémaként jelentkezik a modern társadalmakban (Takács, 2019, 339–340.).

A biztonság megteremtésének és biztosításának állami kötelezettsége elsősorban a közbiztonság megteremtése vonatkozásában érvényesül, amely az Alaptörvény 46. cikk (1) bekezdése alapján a rendőrség alapvető feladata. A rendőrség rendészeti tevékenység gyakorlása során a jogellenes emberi magatartásokból keletkező veszélyeket hatósági kényszer eszközeivel – legitim fizikai erőszak monopóliumának birtokában – hárítja el (Finszter, 2008, 167.). Az erőszak alkalmazásának jog- és szakszerűsége valamennyi esetben a jogállami kritériumrendszer figyelembevételével értékelhető. A legitim fizikai erőszak alkalmazásának feltétele pedig az, hogy az mindig csak eszközjellegű, szükséges, minimális, arányos, reaktív és professzionális legyen (Finszter, 2013, 77–78.).

A biztonság alapvető dimenziói: a közbiztonság és a magánbiztonság

A közelmúltban megjelent Rendészettudományi szaklexikon alapján a biztonság „*többtényezős, komplex fogalom, amely az állam és társadalom érdekeinek, értékeinek, az ország területének és lakosságának külső és belső veszélyektől, fenyegetéstől mentes állapotát fejezi ki*” (Boda, 2019, 66.). A biztonságnak persze számos megjelenési formája és megközelítése lehetséges, nem mindegy ugyanis, hogy egy adott ország, egy település, egy objektum vagy egy rendezvény vonatkozásában használjuk a fogalmat.

A közbiztonság, mint a biztonság alapvető jelentőségű eleme értelmezhető az állam által meghatározott védendő értékek összességéként, amelyet demokratikus államok államcélként határoznak meg (Finszter, 2018, 55.), de olyan közállapotként is, amelyben az egyes személyek és közösségek élete, működése és javai a jogellenes támadásoktól nincsenek veszélyeztetve. Másként kifejezve: a közbiztonság a társadalmi együttélés jogilag és a rendvédelmi szervek által fizikailag is oltalmazott állapotát jelenti (Boda, 2019, 342.). E meghatározással azonban nem merítettük ki a biztonság fogalmának elemzését, tekintve, hogy ez esetben számos körülményt figyelmen kívül hagynánk. A biztonság megteremtése ugyanis állami és társadalmi kooperáció, továbbá kollektív munka eredménye, amelyben a rendvédelmi szervek mellett fontos szerepet kapnak az önkormányzatok, a magánbiztonsági vállalkozások, valamint a civil önvédelmi szervezetek is. Mindezt nevezhetjük akár komplementer rendészeti tevékenységnek is, amelyben az állami rendészet szereplőinek tevékenységét piaci és civil szerveződések egészítik ki (Christián, 2018).

A posztmodern átalakulás következtében a biztonság megteremtése területén a rendőrség elveszítette monopolhelyzetét, amely – az identitásválság mellett – azt eredményezte, hogy az elmúlt 30 évben sorra alakultak meg a magán és közösségi rendészeti szervezetek. A rendfenntartás pluralizmusa ennél fogva két dolgot jelent egyszerre, egyrészt az állami rendészeti monopólium megtörését, másrészt a magánbiztonsági és polgári rendfenntartás előtérbe kerülését, a szektor jelentős növekedését (Kerezsi–Nagy, 2017, 275.).

A biztonság további alrendszerének tekinthető és a témánk szempontjából különösen indokolt megemlíteni tehát a magánbiztonságot, amely maga is érdemben hozzájárul a közbiztonság erősödéséhez. A magánbiztonság egy olyan elérni kívánt ideális, zavartalan állapot vagy – másképpen fogalmazva – kollektív együttműködésen keresztül létrejövő immateriális társadalmi termék, amelynek érvényre juttatása a magánbiztonsági és a rendészeti szereplők hatékony együttműködését kívánja. Konkretizálva: egy olyan, ellenszolgáltatás fejében, piaci alapon működő, engedéllyel rendelkező vállalkozás (vagy természetes személy) által nyújtott szolgáltatás eredménye, amely a megbízó személyes biztonságát, tulajdonát védelmezi, és elősegíti a jogainak minél teljesebb körű gyakorlását. A magánbiztonság megteremtésére irányuló tevékenység küldetése a megrendelő személyhez fűződő jogainak, így különösen testi épségének, becsületének, illetve egyes vagyoni jellegű jogainak magánjogi eszközrendszer útján történő védelme (Boda, 2019, 373.). Lényeges rögzíteni azonban azt, hogy míg a magánbiztonság elérésére irányuló jogviszonyokban felek között a magánjog szabályai az irányadók, a tevékenység végzésének szabályai a közjog által vannak definiálva, mint ahogy a szerződés

tárgyát képező biztonsági szolgáltatás számos eleme a közjogban gyökerezik vagy ahhoz szorosan kapcsolódik.

Az állam rendészeti szervei által szavatolt, hatósági szolgáltatás keretében nyújtott közbiztonság mellett tehát napjainkban egyre nagyobb létjogosultsággal bír a magánbiztonsági piac szereplői által áruként kínált biztonság, mint termék.

A magánbiztonság céltudatos tevékenység eredménye, ahol a biztonság létrehozása, megóvása és fenntartása maga is szolgáltatás (Finszter, 2012, 253.). A magánbiztonsági szektor Észak-Amerikában és Európában a 20. század közepén indult növekedésnek, de az elmúlt három évtizedben minden várakozást felülmúló bővülést tapasztalhatunk e téren (Kerezi–Pap, 2017, 573–574.). Megerősödésében fontos szerepet játszik az, hogy a biztonság megteremtése napjainkban egyre komplexebb feladat, melynek teljesítése egyre kevésbé várható el kizárólagosan az állami hatóságoktól. Ennélfogva a civil vagy magánbiztonság szereplői egyre intenzívebb feladatellátásra kényszerülnek e téren, sőt egyre gyakrabban az ő kezükben összpontosulnak a biztonság garantálásával kapcsolatos feladatok. A magánbiztonsági ágazat léte bizonyíték arra is, hogy az állampolgár többnyire elégedetlen az állam által garantált biztonság színvonalával, ezért saját kezébe vette a biztonságáról való gondoskodást, s ezzel visszavette a korábban általa áttestált jogot az államtól.

A biztonsági feladatok ellátása komplexitásának érzékeltetésére kiváló példaként szolgálnak a társadalom széles tömegeit megmozgató, egyre nagyobb számban megvalósuló sportrendezvények. A rendezvényhelyszínek jogi megítélése, értékelése önmagában is kihívás, egy fokozott vagy kiemelt kockázati minőségű (Stv. 68/A. §) labdarúgó mérkőzés pedig eklatáns példája annak, hogy mennyire összetett, többszereplős feladat a biztonság megteremtése.

A magánbiztonság küldetésének hatékony teljesítéséhez ugyanakkor nem elégséges csupán a tevékenység törvényes működésének legelemibb keretfeltételeit meghatározó jogszabályt¹ megalkotni, hanem össze is kell hangolni a biztonsági szektor szereplőinek tevékenységét, és ezzel párhuzamosan nélkülözhetetlen az ágazatban foglalkoztatottak képzési háttérének megteremtése. Annak köszönhetően, hogy e feltételrendszer hazánkban csupán részlegesen áll rendelkezésre, a sportrendezvények biztonsága területén a feladatellátás szakmai minősége csorbát szenvedhet.

1 A személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól szóló 2005. évi CXXXIII. törvény.

A sportrendezvények biztosításában résztvevő szervek és személyek

A sportrendezvények biztonságos lebonyolításának alapvetően két garanciális eleme van: a létesítménybiztonság, valamint a lebonyolítás, a rendezés biztonsága, a biztosítás. Annak ellenére, hogy a két terület számos pontos összefügg egymással, a tanulmány itt most kizárólag a sportrendezvény-biztosítás szereplőinek kérdéskörét tárgyalja.

1. Tekintettel a biztonság megteremtésével kapcsolatos állami feladatokra, az államnak garanciális szabályokat kell alkotnia a sportrendezvények biztonsága érdekében a sport diszfunkcionális jelenségeivel szemben. A terület jogszabályi alapját hazánkban a sportról szóló 2004. évi I. törvény jelenti, melynek végrehajtására vonatkozó részletes szabályokat a sportrendezvények biztosításáról szóló 54/2004. (III. 31.) kormányrendelet határozza meg. Az egyes sportágak tekintetében a fenti szabályozást – az Stv. 67. § (1) bekezdése alapján – hazai és a nemzetközi belső rendelkezések is tovább színezhetik, így például a labdarúgás esetében a Magyar Labdarúgó Szövetség Biztonsági Szabályzata, a Nemzetközi Labdarúgó Szövetség (a továbbiakban: FIFA) Stadionbiztonsági és Rendezési Szabályzata (Stadium Safety and Security Regulations), valamint az Európai Labdarúgó Szövetség (a továbbiakban: UEFA) Biztonsági és Rendezési Szabályzata (Safety and Security Regulations), amelyek a sportág rendezvényeinek sajátosságai szerint foglalják össze a tárgykörbe eső tevékenységeket, valamint a feladatellátásért felelősök körét.

A sportrendezvények általános felelőse a magyar hatályos szabályozás alapján a szervező, akinek helytállási kötelezettsége kiterjed a rendezvény lebonyolítására, valamint – normál és fokozott biztonsági kockázatú sportrendezvényeken – a sportlétesítményen belüli biztonságra [Stv. 66. § (1), 68/A. § (3)]. A gyakorlatban a szervezők általában azok a sportegyesületek, amelyek a nemzeti bajnokság keretében vállalják hazai pályán a mérkőzés megszervezését, nemzetközi sportesemények alkalmával pedig a sportági szakszövetségek, amelyek fogadják a külföldi ország csapatát.

A szervező felelőssége a résztvevők helyszínen történő megjelenésétől addig tart, amíg azok a sportesemény helyszínét elhagyják [Stv. 66. § (3)]. 2019-től a nézők biztonságos elvonulásának biztosítása is fokozott hangsúlyt kap a rendezvények lebonyolítása során, ezért a rendőrség – vagy ha nincs jelen, akkor a szervező biztosítási feladatokat ellátó megbízottja –, amennyiben úgy ítéli meg, hogy az ellenérdekű szurkolói csoportok közterületi összecsapásának megelőzése érdekében szükséges, jogosult a nézőket a szükséges

ideig visszatartani, őket mozgásukban korlátozni. Labdarúgás sportágban – az előbbieken túl – a kiemelt kockázatú mérkőzésre utazó vendégsturkolók számára a vendégcsapat sportegyesülete köteles az utazást is megszervezni, és az utazás során utazó rendezőt, a mérkőzés során pedig a vendégszektorban vendég rendezőt biztosítani.

Amennyiben a szervező – a sportrendezvény biztonságos lebonyolítása érdekében, valamint a helyszínen a rend fenntartására és a szervezési feltételek biztosítására – rendezőt alkalmaz, úgy egyetemleges felelősség terheli a szervezőt és a rendezőt a sportrendezvények lebonyolításáért [Stv. 66. § (1)]. A gyakorlatban a sportrendezvényeken történő rendbontás esetén az elsődleges felelősséget a szervező viseli, így a sportszövetségek fegyelmi bizottságainak elmarasztaló döntései is őt terhelik, melynek egy részét – különösen a rendezői hiányosságok tekintetében fennálló helytállási kötelezettséget – átháríthatja a rendező szervezetre.

Labdarúgás sportág sporteseményei során a szakszövetség, a sportági szövetség, valamint a versenyrendszerben részt vevő sportszervezet szakirányú képesítéssel rendelkező biztonsági felelőst köteles alkalmazni a labdarúgó-mérkőzések biztonságos lebonyolítása érdekében [Stv. 65. § (3)]. Tekintve, hogy a Magyar Labdarúgó Szövetség (a továbbiakban: MLSZ) szabályzatában határozza meg azokat a szakirányú képesítéseket és követelményeket, amellyel a biztonsági felelősnek rendelkeznie kell, labdarúgó-mérkőzések esetében a szervező részben mentesül a rendezvény biztonságos lebonyolításának felelőssége alól, helytállási kötelezettsége elsősorban a biztonsági felelős rendelkezéseknek megfelelő kiválasztására terjed ki. A biztonsági felelős teljes körű felelőssége pedig kizárólag kiemelt kockázatú labdarúgó-mérkőzésen hárítható át részben vagy teljes egészében, amennyiben a vendégszektorban történő rendbontás a vendég rendezőknek felróható okból következik be.

2. A jogalkotó a sportrendezvények biztonságos előkészítését és lebonyolítását – a szervező és a biztonsági felelős mellett – az állam és a sportági szakszövetségek együttműködéseként határozza meg [Stv. 68. § (2)].

Az állam, amikor az Stv. 49. § k) pontja alapján „...gondoskodik a sportrendezvényeken a közbiztonságról, hozzájárul a sportrendezvények biztonságos lebonyolításához...”, többek között az alábbi feladatokat látja el a rendőrség útján.

Felügyeleti és ellenőrzési jogosítványok:

- Az Stv.-ben meghatározott feltétel [Stv. 68. § (3) a–c; 68. § (7) és (11)] bekövetkezése esetén megtiltja a sportrendezvény nézők részvételével történő megtartását vagy korlátozza azon a nézők számát.

- Amennyiben a sportrendezvényen részt vevők, valamint a nézők testi épségének, életének vagy a sportlétesítmény megóvásának érdekében szükséges, javasolja a játékvezetőnél a mérkőzés befejezetté nyilvánítását, ezzel együtt pedig a sportrendezvény megszakítását. A játékvezető a rendőrség kezdeményezésének köteles eleget tenni és a mérkőzést befejezetté nyilvánítani [Stv. 68. § (7)].
- Jelentős eszköz a biztonsági előírások betartása, valamint a hatósági döntések kikényszeríthetősége érdekében alkalmazható közigazgatási bírság kiszabásának lehetősége. Alkalmazására általában legvégső esetben, a jogszabályban meghatározott biztonsági előírások megsértése esetén a jogsértés súlyától, az okozott kár mértékétől, a közbiztonságra való veszélyesség fokától, valamint a jogsértés ismétlődésétől függően kétszázezettől kétmillió forintig terjedő összegben kerülhet sor [Stv. 68. § (11)].
- A sportrendezvények biztonsági kockázat szerinti minősítését, valamint fokozott biztonsági kockázatú sportrendezvény esetén beléptető rendszer alkalmazásának kötelezettségét a Sportrendezvényeket Biztonsági Szempontból Minősítő Bizottság javaslata alapján határozza meg, melyben a rendőrségen, a sportszervezeteken kívül az igazságszolgáltatás képviselői is részt vesznek [Stv. 68/A. § (1)].
- Előzetes bejelentés alapján bármikor ellenőrizheti a Rendeletben meghatározott szervezési feltételek meglétét a sportrendezvény helyszínén [Rendelet, 14. § (2)].
- Az erre vonatkozó igény és felkérés esetén részt vesz a sportrendezvényen való rendfenntartásra alkalmazott rendező felkészítésében [Stv. 70. § (4)].

Intézkedési jogosítványok:

- Kiemelt biztonsági kockázatú sportrendezvény esetében a rendőrség a sportrendezvény sportlétesítményen belüli biztosítását közfeladatként végzi [Stv. 68/A. § (4)].
- Felkérés esetén közreműködik a sportlétesítményen belüli rend fenntartásában [Stv. 68/A. § (3)].
- A nézők biztonságos távozása érdekében az ellenérdekű szurkolói csoportok sportlétesítményből, a rendőri biztosítás működési körzetéből, illetve a szurkolók kíséresi útvonalából történő eltávozásáig a sportlétesítményben a nézőket visszatarthatja [Stv. 68. § (9)].
- Az ellenérdekű szurkolói csoportok közterületi összecsapásának megakadályozása érdekében az érkező szurkolói csoportokat a közterület egy bizonyos részének elkerülésével vagy meghatározott útvonalon a sportlétesítménybe kísérheti [Stv. 68. § (10)].

A felsorolásból látható, hogy az állam saját vonatkozásában elsősorban felügyeleti és ellenőrzési jogosítványait bővítette, míg egyre több rendészeti intézkedési jogosítványt és kötelezettséget határoz meg a szervező, illetve a rendező részére. Korábban például elképzelhetetlen volt, hogy a rendező közterületen is intézkedjen vagy tömegeket érintő visszatartást alkalmazzon, amely a személyi szabadság jelentős korlátozását jelenti a biztonság érdekében.

A sportági szakszövetségek:

- A sportrendezvények biztonságos lebonyolítása érdekében egyetértési jogot gyakorolnak az olyan sportrendezvények megrendezése vonatkozásában, amelynek résztvevői a versenyzés során fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytatnak [Stv. 65. § (4)]. A gyakorlatban különösen autó- és motorsport versenyek lebonyolítását megelőzően szükséges egyeztetni a sportági szakszövetségekkel a pályaépítés – különösen a kanyarok és ívek – kialakítása miatt, a nézők biztonsága érdekében.
- A sportrendezvény megtartását vagy a sportrendezvény nézők részvételével történő megtartását megtiltják vagy a nézők részvételét a sportlétesítmény meghatározott részére korlátozzák az Stv.-ben meghatározott feltételek bekvetkezése esetén [Stv. 68. § (4a.)]. Megjegyezzük, hogy a nézők távoltartása egy sportrendezvényről kollektív büntetésnek minősül, ennél fogva alkalmazására viszonylag ritkán kerül sor. A gyakorlatban inkább a rendbontást generáló szektorok bezárásáról döntenek, mellyel – a közönség megtartása mellett – elkerülhető a pirotechnikai eszközök alkalmazásának lehetősége, illetőleg visszaszoríthatók a rasszista megnyilvánulások.
- A szervezővel szemben a szervezői feladatok elvégzésének elmulasztása miatt – fegyelmi eljárás lefolytatását követően – a Rendeletben meghatározott intézkedéseket, végső soron a szövetségből történő kizárást vagy pénzbüntetés kiszabását alkalmazhatják [Rendelet 18. §]. Labdarúgás sportágban például az MLSZ több alkalommal kiemelten magas összegű pénzbüntetést szabott ki sportegyesületekre, illetve a szervezésért felelős vezetőkre. Ilyen esetekben a döntések meghozatala során ugyanakkor tekintettel kell lenni arra is, hogy – a pénzüsszeg nagysága miatt – ezek az intézkedések az érintettek gazdasági stabilitását is megingathatják.

3. A sportrendezvények törvényes és biztonságos lebonyolítását, valamint a helyszínen a rend fenntartását és a szervezési feltételek biztosítását a szervező rendező szerv vagy rendező igénybevételel is biztosíthatja. Labdarúgás, kézilabda, kosárlabda, vízilabda és jégkorong sportágak rendezvényei esetében, valamint, ha a közterületen megtartott sportrendezvényen a részt vevők és

a nézők száma várhatóan eléri az ötezret, vagy a közterületi sportrendezvény jelentős forgalmi változással jár, a szervező a biztosítási feladatok ellátására rendező szervet vagy rendezőt köteles megbízni [Rendelet 1. §; 6. § (1)]. Rendező szervnek csak a személy-, vagyonvédelmi és magánnyomozói tevékenységről szóló törvény hatálya alá tartozó egyéni vagy társas vállalkozás, rendezőnek csak a hatóság által kiállított személy-, vagyonvédelmi igazolvánnyal rendelkező – a képezésekkel kapcsolatos jogszabályban és a sportági szakszövetség belső szabályzatában meghatározott képesítési, képzési követelményeknek megfelelő, a sportrendezvényen való rendfenntartásra felkészített – személy bízható meg [Stv. 70. § (1), (2)]. Mindezek alapján a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól szóló 2005. évi CXXXIII. törvény, továbbá a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól rendelkező 2005. évi CXXXIII. törvény végrehajtásáról szóló 22/2006. (IV. 25.) kormányrendelet előírásait is be kell tartani a rendelkezéssel összefüggő feladatok ellátása során.

Labdarúgó mérkőzések esetében – az Stv. rendelkezéseit tekintve – a sportrendezvény szervezőjének általános feladatköre és az őt terhelő felelősség megoszlik: megkülönböztethetők a sportrendezvények szervezéséhez kapcsolódó feladatok, melyek teljesítéséért a biztonsági felelős áll helyt, valamint a rendezéséhez kötődő feladatok, amelyek ellátása a rendező szerv vagy a rendező kötelessége. A rendezői tevékenységet ellátó személyek tevékenysége a gyakorlatban jelentősen differenciálódott, és kialakult a főrendező (biztonsági igazgató, biztonsági felelős), a középvezető (szektorparancsnok, csoportvezető), a rendező, és legújabban a steward vagy közreműködő feladatköre is (Vezetői, 2016, 5.). A közreműködő sportrendezvényeken történő alkalmazása döntően azon alapul, hogy újabban hazai és nemzetközi szinten is fokozott igény mutatkozik a nézők magasabb színvonalú tájékoztatására és komfortosabb kiszolgálására a mérkőzéseken. Így ahelyett, hogy a szurkolókat felfegyverzett, erőt demonstráló rendezők fogadnák, aminek következtében a néző már a belépéskor kriminalizálva érzi magát, napjainkban a vendégek a sportlétesítménybe történő érkezéskor közreműködőkkel találkoznak először, és a hagyományos értelemben vett személy- és vagyonőri jogosítvánnyal felruházott rendező csak akkor és ott intézkedik, ahol az feltétlenül indokolt.

Az MLSZ megrendelésére készült munkakörelemzés-adataiból kiderül, hogy a biztonsági felelős és a főrendező esetében egyértelműen vezetői feladatok teljesítéséről van szó. A biztonsági felelős a sportrendezvények előkészítésével, lebonyolításával és értékelésével összefüggő szervezési tevékenységek átfogó menedzselését, a főrendező pedig a mérkőzések biztonságos megtartásához elengedhetetlen rendezői feladatok vezetését hivatott ellátni (Vezetői, 2016, 11–12.).

Az elemzés eredményei azt is mutatják, hogy a biztonsági felelős tevékenységi köre nem korlátozódik, nem korlátozódhat kizárólag a biztonsággal összefüggő kérdések megoldására, hanem el kell látnia sportszervezési, sportmenedzseri feladatokat is. Annak ellenére, hogy a biztonsági felelőst és a főrendezőt – a Stv. előírásának megfelelően – egyetemleges felelősség terheli a sportrendezvény lebonyolításával, így annak biztonságával összefüggő feladatok végrehajtásáért, a gyakorlatban biztonsági felelősnek a főrendezőhöz képest összetettebb feladatkört kell ellátnia. Ebből következően pedig többlet, illetve a főrendezőtől részben eltérő, magasabb kompetenciakészlettel kell rendelkeznie, melyet a kiválasztás során sem lehet figyelmen kívül hagyni (Vezetői, 2016, 11–12.).

A fentiekből következően a labdarúgó-mérkőzések során nem érvényesül töretlenül a törvényi szinten rögzített feladatmegosztás és az egyetemleges helytállási kötelezettség. Ennek oka az, hogy szinte minden esetben sportrendezvényt lebonyolító biztonsági felelősé a vezető szerep, ő irányítja a mérkőzések biztosításával és a sportrendezvény menedzselésével összefüggő egyéb feladatokat is (Vezetői, 2016, 11–12.). Márpedig, ha a főrendező a biztonsági felelős utasításait hajtja végre, akkor már nem bír olyan egyetemleges felelősséggel, mint amiről a jogalkotó az Stv.-ben rendelkezett.

Tekintettel arra, hogy a Stv.-ben lefektetett feladatmegosztásra vonatkozó rendelkezések tartalma és azok gyakorlati megvalósulása között meglehetősen nagy a diszkrepancia, a sportrendezvények idején bekövetkezett károkozás tekintetében sem alkalmazhatók a törvény felelősségi szabályai. Ugyanis felelősség csak ott létezhet, ahol ennek alapjául szolgáló döntési jogkör is megtalálható. Amennyiben pedig abból az axiómából indulunk ki, hogy minden jogszabály annyit ér amennyit betartanak belőle, akkor az Stv. sportrendezvények szervezésére vonatkozó szabályai egyértelműen revízióra szorulnak.

A sportrendezvények biztosításában résztvevők képzése

A magyar sportélet új alapokra helyezése számos területen kihívásokat jelent a gyakorlatban, így például a kormány és sportszövetségek sportlétesítmény-fejlesztési programjai által generált komplex rendezvényszervezési feladatok ellátása vonatkozásában. Az elmúlt időszak tapasztalatai ugyanakkor azt támasztják alá, hogy jelenleg hiányoznak a fenti feladat ellátására hivatott, a sportlétesítményekben megfelelő szervezési és biztonsági ismeretekkel rendelkező szakemberek. Tekintettel arra, hogy mindezidáig a téma szerinti intézményes szakmai képzések Magyarországon nem jöttek létre, a területen dolgozók képzettsége meglehetősen heterogén, amely a feladatellátás biztonságára is kedvezőtlen hatást gyakorol.

Mind a sportrendezvény-szervező, mind a biztonsági felelős, mind pedig a főrendező Stv.-ben meghatározott feladatköreit tekintve azt tapasztalhatjuk, hogy ma Magyarországon nem létezik olyan graduális vagy posztgraduális képzés, amely teljes mértékben, differenciált formában kiszolgálja az egyre nagyobb számban felmerülő igényeket, elvárásokat, követelményeket. A felsőoktatási palettán találunk ugyan olyan intézményeket, képzési formákat (így például a Nemzeti Közszolgálati Egyetem bünyügyi-, rendészeti szak, a Testnevelési Egyetem sportmenedzser szak, valamint a jogtudományi karok osztatlan jogász képzései), amelyek megfelelő alapot biztosítanak a vizsgált területen folyó tevékenység részbeni ellátásához, de a speciálisan szükséges elméleti és gyakorlati tudásátadás, az egyéni és a szociális kompetenciák, valamint a vezetéssel, irányítással kapcsolatos ismeretek és készségek fejlesztése sehol sem valósul meg a szükséges mértékben.

Az Stv. rendelkezik ugyan arról [Stv. 70. § (4)], hogy a rendőrségnek részt kell vállalnia a biztonsági feladatokat teljesítő felkészítésében, mindez a gyakorlatban általában nehezen vagy jelentős kompromisszumok árán tud megvalósulni. A rendezői feladatokat teljesítő vállalkozások pedig általában nincsenek olyan helyzetben, hogy a sportrendezvények vezetőinek vagy alsóbb szintű munkatársainak felkészítését, gyakorlati továbbképzését elvégezzék (Vezetői, 2016, 28.).

A felismert hiányok pótlására az MLSZ számos kezdeményezést indított az elmúlt években, azonban e programok csupán részleges megoldást kínáltak a problémákra. Mindez pedig elsősorban azért van így, mert az MLSZ nem rendelkezik teljeskörűen a szervezői kapacitással, valamint azokkal az emberi és anyagi erőforrásokkal, amelyek igénybevétele a fluktuáció és egyéb okok miatt jelentkező nagy létszámú képzési, továbbképzési, kompetenciafejlesztési szükségleteket önmaga ki tudná elégíteni. A végeredményt tekintve lényegében hasonló helyzettel állunk szemben a sportrendezvények szervezéséért felelős – MLSZ-en kívüli – egyesületi, szakági, szakszövetségi kört illetően is (Vezetői, 2016, 28.).

Nemzetközi szinten talán az European Sports Charter (ESC) volt az első dokumentum, amely a sportlétesítmények, a sportrendezvények biztonságát megemlítette. Rögzítette a sportlétesítmények biztonságos használatának követelményét – ide értve a létesítmények megfelelő szintű irányításának biztosítását –, de utalt már a sport területén vezetői feladatokat ellátó személyek megfelelő képzésének fontosságára is (1992, 4. cikk 3.; 9. cikk 2.). Napjainkban pedig az Európa Tanács 2016-ban elfogadott „*Integrated Safety, Security and Service Approach at Football Matches and Other Sports Events*” egyezménye rendelkezik a sportrendezvények biztonsági szakembereinek megfelelő szintű szakmai felkészítésének fontosságáról (CEC, 2016, Article 5. 6.).

Az Európa Tanács Nézőtéri Erőszak Elleni Állandó Bizottságának 2011/1. számú ajánlásában foglalt rendelkezések érvényesülése, valamint a labdarúgó pályák biztonságának fejlesztése érdekében az UEFA a sportrendezvényeken biztosítási feladatokat ellátó szakemberek munkáját képzési programok indításával kívánja elősegíteni. Az UEFA és az MLSZ között lefolytatott egyeztetések alapján Magyarország számára több képzési programban² történő részvétel is lehetővé vált. Ezek közül különösen sikeresek voltak azok a 2019. évi képzések, amelyek a pirotechnikai eszközök sportrendezvényeken történő felismerésének, kiszűrésének és hatástalanításának modern módszereit voltak hivatva megismertetni, továbbá az a sportrendészeti képzés, amely a kizárás, és a közbiztonságra veszélyt jelentő szurkolók mérközéstől való távoltartásának jogi eszközeit, és a stadionok biztonsági szempontból történő hitelesítését elemezte. Sajnálatos módon a Covid19 vírus miatti intézkedések következtében a 2020-ra tervezett kurzusok egyelőre nem tudtak megvalósulni, melyek szintén olyan aktuális témákat tárgyaltak volna, mint a terrorveszély sporteseményeken történő felimerésére és elkerülésére vonatkozó szűrési technikák alkalmazása, valamint a drónok speciálisan sportbiztonsági területen történő alkalmazhatósága.

Fontos megjegyezni, hogy a FIFA is kiemelt feladatként kezeli a labdarúgó-mérkőzések biztonságos lebonyolításában közreműködő szakemberek megfelelő felkészítésének és rendszeres továbbképzésének kérdését (FIFA, 36, 88–90.). Hivatalos álláspontja szerint a vizsgált feladatkörök professzionális ellátásához szükséges felkészültséget biztosító képzéseket, továbbképzéseket az egyes országokban jogszabályi szinten előírt követelményeknek megfelelően kell lebonyolítani. Ennek alapján hazánkban is megfontolandó a jogalkotó számára a sportrendezvény-biztonsági szakemberek felkészítési körének, formájának és tartalmának magyar jogrendben történő rögzítése (Vezetői, 2016, 29.).

A fent megfogalmazott hiátus megoldásában komoly előrelépést jelent a Testnevelési Egyetem és a Nemzeti Közsolgálati Egyetem koprodukciójában megvalósuló „Rendezvényszervezés – Sportbiztonság” elnevezésű, két féléves, levelező rendszerű szakirányú továbbképzési szak, mely 2020-tól segíti a terület professzionalizálódását. Ez a speciális szakmai igények kielégítésére hivatott képzés komplexen kezeli a sportmenedzsmenttel és a sportbiztonsággal összefüggő kérdéseket. Ennek megfelelően fókuszába helyezi

- a sportlétesítmények üzemeltetésére vonatkozó legfontosabb műszaki ismereteket, hazai és uniós joganyagokat;
- a sportrendezvények tervezésével, szervezésével, lebonyolításával kapcsolatos hazai és nemzetközi szakismereteket, menedzsmenttudást;

2 UEFA Stadium and Security Expert Programme (SSEP), vagy a UEFA Stewards Training Package.

- a sportrendezvények sportbiztonsági kérdéseivel összefüggő hazai és nemzetközi szakmai ismereteket és gyakorlatokat;
- a sport- és biztonságmenedzsmenthez kapcsolódó vezetési, szervezési ismereteket, alkalmazott gyakorlatokat;
- a biztonságtechnikai és egyéb sporttechnikai ismereteket és ezek gyakorlati alkalmazását;
- az intézkedéstaktikai ismeretek gyakorlati átadásának fogásait;
- a sportmarketing és a kommunikáció gyakorlati kérdéseit.

A fenti program megvalósításával olyan szakemberek képzése a cél, akik a sportlétesítményekben eredményesen, hatékonyan és biztonságosan tudják megszervezni a rájuk bízott rendezvényeket. Megalapozott elméleti és gyakorlati ismeretek, valamint készségek birtokában képesek sportlétesítményekben a rendezvényszervezéshez kapcsolódó munkakörök ellátására, alkalmasak a rendelkezésre álló erőforrások tervezésére, koordinálására, irányítására. Rendezvényszervezési, speciális sportlétesítményekkel kapcsolatos szakterületi jártasságuk segítségével pedig hozzájárulnak a sport, a rekreációs és a mentálhigiénés intézmények korszerű működtetéséhez.

Összegzés

Az elmúlt évtizedek hazai és nemzetközi tapasztalatai azt támasztják alá, hogy a sportrendezvények biztonsága, valamint biztosítása a sportélet egyik kiemelt problémája. A feladatot „... *nem lehet csupán egy kézlegyintéssel elintézni, mondván: nem lesz gond, mi aztán értünk hozzá. Komoly a felelőssége e területen mindenkinek, hiszen egy szakszerűtlen intézkedés, a könnyelműség vagy a szakma és az azt szabályozó jogszabályok nem ismerete akár emberek életébe is kerülhet. Magyarország az EU tagállamaként sem teheti meg, hogy elhanyagolja ezt a területet. Mindemellet, mint általánosan elismert sportnagyhatalmat is kötelezi erre hazánkat a múltja, de leginkább a jövője! Európai példák sora igazolja, hogy a sportesemények biztosítását kellő hatékonysággal csakis speciálisan erre a célra kiképzett szakemberek tudják ellátni. Ehhez pedig elengedhetetlenül szükséges a megfelelő szintű és minőségű oktatás...*” – írta ezt köszöntőjében Elbert Gábor, az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium sportért felelős szakállamtitkára 2006-ban (Elbert, 2006, 3.). Az apropó pedig az volt, hogy ekkor jelent meg a „*Sportrendezvények biztonsága és biztosítása*” című tanulmánygyűjtemény, amely a Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara megbízásából, a Nemzeti Sporthivatal

támogatásával készült. A hét tanulmányt magában foglaló, 158 oldal terjedelmű – már akkor hiánypótlónak minősített – kiadvány oktatási segédanyagként készült, ám a nemes gondolatok megjelenését sajnálatos módon nem követte hatékony intézményesített oktatás, szakemberképzés. Ennélfogva azt mondhatjuk, hogy a probléma felismerésétől számított másfél évtized alatt – a gondok és bajok rendszeres deklarálásán túl – a hazai sportrendezvény-biztonsági szakemberképzés sajnálatos módon egy lépést sem haladt előre.

A sportrendezvények biztonsága területén – a magyarországi, illetve a kelet-közép európai régióra jellemző állapotokat figyelembe véve – a Nyugat-Európában bevált módszerek átgondolt adaptációja szolgál talán a legkézenfekvőbb lehetőségként az előrelépéshez. A labdarúgásban az MLSZ által kezdeményezett intézkedések fokozatos sikerre viteléhez például tudatos változásmenedzselésre, valamint alapvető szemlélet- és gondolkodásmód-váltásra van szükség valamennyi érintett fél részéről. A sportrendezvények lebonyolítói közötti együttműködés kereteinek rögzítése, az utasítási-, intézkedési jogosultságok meghatározása vagy a személyi állomány képzése csak néhány azon megoldásra váró feladatok közül, melyekben sürgős és hatékony cselekvés szükséges. A sportlétesítményeken belüli tiszta, átlátható viszonyok megteremtéséhez, az agresszió megakadályozásához és kiszűréséhez, a célirányos zavarkeltés megelőzéséhez és felszámolásához, végső soron pedig a nézők és a résztvevők zöme által igényelt nyugodt, biztonságos körülmények biztosításához – többek között – a mérkőzések biztonságos lebonyolításában közreműködők feladatkörének egyértelmű tisztázására van szükség (Vezetői, 2016, 5–6.).

Ahogy a magyar sport hosszú távú reformelképzelései nem valósíthatók meg e kiemelten fontos szektor tudatos, megalapozott fejlesztése nélkül, úgy – álláspontunk szerint – a hazánkban egyre sokasodó nemzetközi sportrendezvények megrendezésének sem szabad félig felkészített vagy megfelelő felkészültség nélküli szervezői és rendezői gárdával, valamint a rájuk vonatkozó feladat- és hatásköri szabályozás korrekt rendezése nélkül nekiindulni.

Végül, de nem utolsó sorban szükséges rögzíteni azt a – témánk szempontjából nem elhanyagolható – tényt, hogy bár tanulmányunk kifejezetten a sportrendezvények biztonsága kérdéskörét helyezte fókuszába, a sportlétesítményekben (stadionokban, sportszarnokokban) nem kizárólag sportcélú rendezvények lebonyolítására kerül sor. A jelentős számú – sporton kívüli – kulturális, egyházi, politikai vagy üzleti célú rendezvény esetében ugyanolyan vagy hasonló lebonyolítási és biztonsági szabályok érvényesülnek, és ugyanazok a szervező és biztonsági szakemberek látják el a rájuk bízott feladatokat. Ennélfogva a dolgozatban rögzített gondolatok és fejlesztési javaslatok elsősorban, de nem kizárólagosan a sportrendezvények biztonságának fokozásához szolgálnak kiindulópontként.

Felhasznált irodalom

- Bárd K. (1992): Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és a magyar jog. *Acta Humana*, (3)6–7, 40.
- Boda J. (2019): *Rendészettudományi szaklexikon*. Dialóg Campus
- Christián L. (2018): Rendészeti szervek. In: Jakab A., Fekete B. (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. <http://ijoten.hu/szocikk/rendeszeti-szervek>
- Elbert G. (2006): Köszöntő. In: Sas F. (szerk.): *Sportrendezvények biztonsága és biztosítása. Tanulmánygyűjtemény*. Személy-, vagyónvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara
- Finszter G. (2008): *A rendészeti szervek működésének jogi alapjai*. Rendőrtiszti Főiskola
- Finszter G. (2012): *A rendőrség joga*. Duna Mix Kft.
- Finszter G. (2013): *A rendészet elmélete és a rendészeti eszközrendszer*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem
- Finszter G. (2018): *Rendészettan*. Dialóg Campus
- Gáva K., Smuk P., Téglási A. (2017): *Az Alaptörvény értékei*. Dialóg Campus
- Kerezsi K., Nagy V. (2017): A rendészettudomány kritikai megközelítése. In: Boda J., Felkai L., Patyi A. (szerk.): *Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére*. Dialóg Campus, 275.
- Kerezsi K., Pap A. L. (2017): A bűnözés és a bűnözéskontroll jövője. In: Finszter G., Sabjanics I. (szerk.): *Biztonsági kihívások a 21. században*. Dialóg Campus, 573.
- Koósné M. B. (2018): A személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog. 1.1. A „szabadság” és „biztonság” fogalma. In: Jakab A., Fekete B. (szerk.): *Internetes jogtudományi enciklopédia*. <https://ijoten.hu/szocikk/a-szemelyi-szabadsaghoz-es-biztonsaghoz-valo-jog>
- Murdoch, J. (1999): A személyi szabadság és biztonság védelme. In: Szabó Gy., Nagy G. (szerk.): *Tanulmányok az Emberi Jogok Európai Egyezménye legfontosabb rendelkezéseire vonatkozó strasbourg-i esetjegről*. HVG-ORAC, 40.
- Sári J., Somody B. (2008): *Alapjogok. Alkotmánytan II*. Osiris Kiadó
- Takács A. (2019): „Valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet, a biztonság, a rend, az igazság, a szabadság kiteljesítése.” In: Patyi A. (szerk.): *Rendhagyó kommentár egy rendhagyó preambulumról*. Dialóg Campus, 339.
- Vezetői összefoglaló a Magyar Labdarúgó Szövetség által megrendelt kompetencia alapú munkakörelemzés eredményeiről*. Összeállította: Human Horizont Minőségi Fejlesztő és Szolgáltató Kft. 2016. február 5.

Jogsabályi hivatkozások

2012. évi C törvény a büntető törvénykönyvről (Btk.)
2004. évi I. törvény a sportról (Stv.)
- 54/2004. (III. 31.) kormányrendelet a sportrendezvények biztosításáról (Rendelet)

Egyéb hivatkozások

Az 1992. évi Európai Sport Charta (ESC) 4. cikk 3., 9. cikk 2.

Council of Europe Convention on an Integrated Safety, Security and Service Approach at Football Matches and Other Sports Events 2016, (CEC) Article 5. – Safety, security and service in sports stadiums 6.

Bozano v. France, no. 9990/82, Judgment of 2 December 1987; *Kamma v. The Netherlands*, no. 4771/71, Judgment of 20 July 1972.

FIFA Stadium Safety and Security Regulations (FIFA) 36., 88-90.

Erdeiné Késmárki-Gally Szilvia – Erdei Attila – Grotte Judit

A biztonság szerepe a kötöttpályás közösségi közlekedésben Budapest agglomerációjában

The role of safety and security in the suburban railway traffic in the urban agglomerations of Budapest

Absztrakt

Az 1867-es kiegyezés egy békés, gyarapodó korszak kezdetét jelentette Magyarország számára. A polgárosodás és az ipari termelés növekedésének hatására az ország egyre több városa vált regionális központtá. Különösen Budapest fejlődése volt erős, a századfordulóra igazi metropolisszá vált a Kárpát-medence szívében. Hatalmas gyárai egyre távolabbi környékről vonzották a dolgozókat, míg újonnan felépült vásárcsarnokai és forgalmas piacai a környező települések gazdáinak, kofáinak nyújtottak megbízható jövedelemforrást. Ebben az időszakban az ország és a települések gazdasági fellendülésének egyik alapfeltétele volt a megfelelő vasúthálózat és vasúti kapcsolatok kiépítése. Ennek megfelelően az emberek vándorlásához igazodva a közösségi közlekedési rendszerek is fejlődésnek indultak, amelynek fő funkciója a mobilitás. Ezzel lehet biztosítani a versenyképességet, a megfelelő életminőséget és a kohéziót a társadalom számára. A fejlődésnek ugyanakkor sajnos megvoltak az árnyoldalai is, az egyre növekvő utazó tömeget követve megjelentek az utasokat megkárosító, a személyzetet, a vasúti közlekedés biztonságát fenyegető egyének is. Napjainkban a MÁV-csoport Magyarország legnagyobb, legfontosabb kötöttpályás közlekedési szolgáltatója. A MÁV-START Zrt. a cégcsoport személyszállító leányvállalata. Ma országosan a MÁV-START mintegy 148 millió fő utasforgalmat bonyolít le évente. Ugyanakkor a kezelésében működő vasutakon sajnos az elmúlt években jelentős számban történtek jegyvizsgálók elleni bántalmazások és támadások, amelyek rendőri intézkedéseket is vontak maguk után. Tanulmányunk három fő részből áll: egyrészt a hazai vasút és a MÁV-START Zrt. rövid bemutatása, másrészt a MÁV-HÉV és a kezelésében működő helyiérdekű vasutak ismertetése, harmadrészt a vasúton megjelenő bűncselekmények,

különös tekintettel az utazó személyzet, a jegyvizsgálók bántalmazására vonatkozó helyzetvizsgálat, valamint hatásai a kötöttpályás közlekedési rendszerek biztonságára a budapesti agglomerációban.

Kulcsszavak: bántalmazások, biztonság, HÉV, kötöttpályás közlekedés, vonat

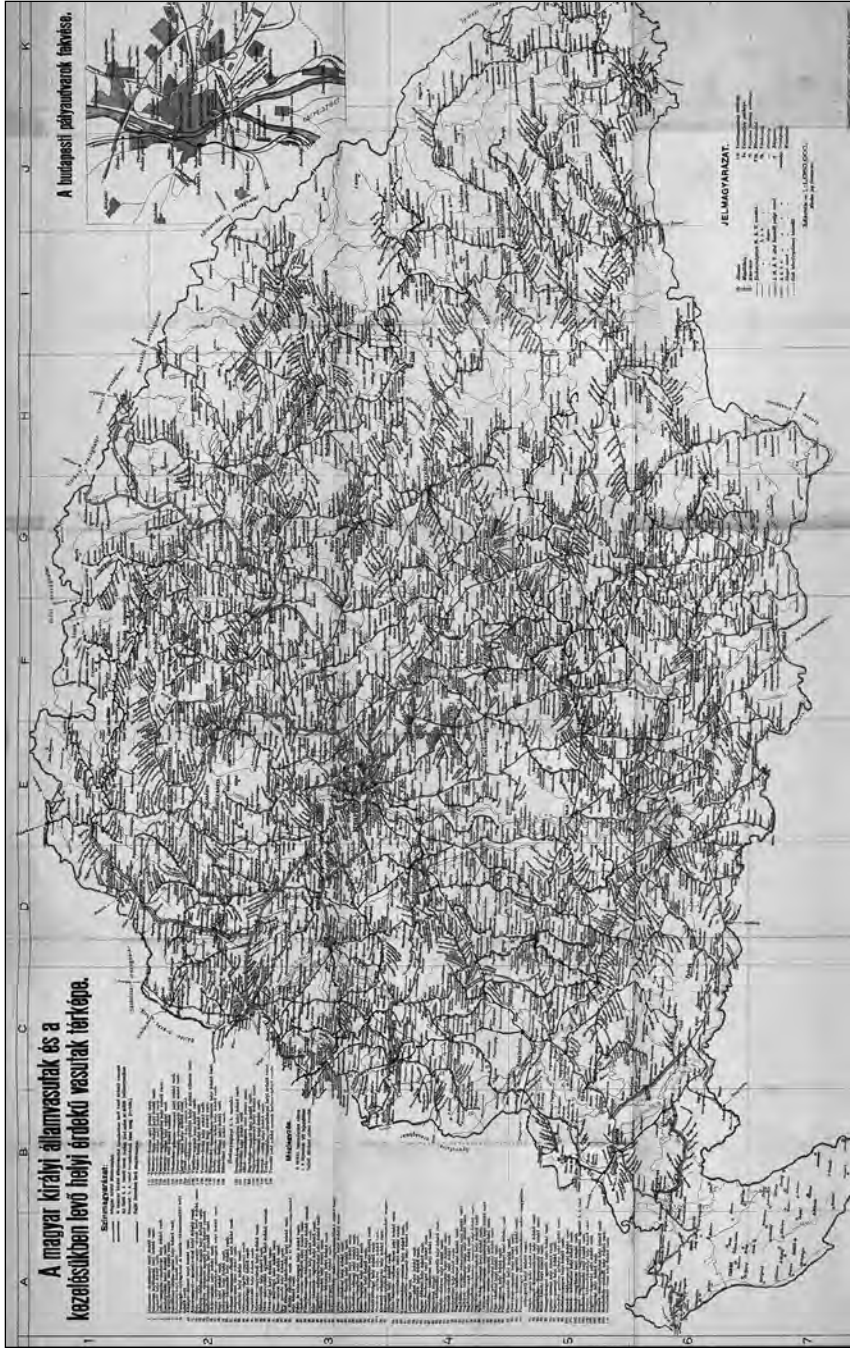
Abstract

The Compromise of 1867 marked the beginning of a peaceful, prosperous era for Hungary. Due to the increased industrial production and the embourgeoisement, more and more cities in the country became regional centres. Especially the development of Budapest was impressive, which made the capital to a real metropolis in the heart of the Carpathian-Basin by the turn of the century. Its huge factories attracted workers even from long distances, while the newly built market halls and well-known markets provided a reliable source of income for farmers and hawkers of the surrounding settlements. That time, the establishment of a proper railway network and railway connections, gave the basis for the economic prosperity of the country. Thus, in response to “migration” of people, the public transport systems also evolved, having as main function mobility. This could ensure an appropriate level of competitiveness for the economy, a good quality of life and a strong cohesion for the society. Development had not just positive, but also negative sides, such as the appearance of the criminals who harmed the passengers and threatened the safety of rail transport. Nowadays the MAV-Group Zrt is the biggest and most important railway public transport service provider in Hungary. The MAV-START Zrt, a subsidiary exclusively owned by MÁV ZRt, is responsible for the passenger transportation. Today, the MAV-START Zrt handles around 148 million passengers on a yearly basis. However, in the past years increased the number of attacks against the conductors of the trains needing police actions. Our study consists of three main parts. The first part includes a short introduction of the national railway system and the MAV-START Zrt, the second part focuses on the suburban railways, and the third part describes the offences against conductors and their impacts on safety and security regulations of the suburban railways in the urban agglomerations of Budapest.

Keywords: offences, safety and security, suburban railway, railways, train

A hazai vasút és a MÁV-START Zrt. rövid bemutatása

Az első magyarországi vasútvonal 1846-os átadása óta eltelt több mint 150 év alatt a folyamatosan bővülő magyar vasúthálózat képes volt követni az iparosodó társadalom igényeit, közben mintegy motorját képezte a korabeli fejlődésnek. A Magyar Államvasutak (MÁV) Magyarország egyik legpatinásabb közlekedési vállalata. Az 1867-es kiegyezést követően az állam mind jelentősebb szerepet vállalt a vasúthálózat fejlesztésében, ehhez pedig felhatalmazást kért és kapott jelentős mértékű, a vasút fejlesztésére fordítható államkölsön felvételére. Ez a jelentős pénzügyi keret tette lehetővé az állam számára, hogy felvásárolja a csődbe ment Cs. Kir. szabadalmazott Magyar Éjszaki Vasúttársaságot és az általa épített Pest-Hatvan-Losonc-Selmezbánya vasútvonalat. A Közmunka- és Közlekedési Minisztérium 1869-ben úgy döntött, hogy az állami tulajdonba vett vasútvonal és a hamarosan átadandó Zákány-Zágráb vonal neve Magyar Királyi Államvasutak legyen. Ezt az évet tekintjük a MÁV alapítási évének, és a megvásárolt vonal lett a MÁV első vasútvonala. A magyar vasút I. világháborúig terjedő korszaka szerencsésen egybeesett az ország európai gazdasági rendszerbe való intenzív beintegrálódásával és a vasúti szállításnak, mint fejlődésben lévő szállítási ágazatnak nemzetközi viszonylatban is meghatározó, fellendülésben lévő ütemével. Ebben az időszakban az ország, az egyes régiók és települések gazdasági fellendülésének egyik alapfeltétele volt a megfelelő vasúthálózat kiépítése, illetve a vasúti kapcsolat létesítése. Ennek az igénynek megfelelően néhány évtized leforgása alatt jött létre a korabeli Európa egyik legdinamikusabban fejlődő vasúthálózata (Köller, 2003). A magyar vasúthálózat legnagyobb kiterjedését az I. világháború kezdetére érte el, amikor a történelmi Magyarország területén 21 200 km hosszúságú normál nyomtávú és kb. 1 600 km hosszúságú keskeny nyomtávú vasútvonal épült meg (1. számú ábra). Ekkorra már a vasútvonalak jelentős része, mintegy 19 000 km a MÁV tulajdonában vagy kezelésében működött, csak töredékük volt magántársaságok kezelésében (például Duna-Száva-Adria Vasúttársaság, amelynek vonalait csak 1932-ben államosították). E vasúti hálózat fontos részét képezte a helyi érdekű vasutak hálózata. A helyi érdekű vasutak építéséhez kapcsolódó engedélyezési eljárás alapja volt az 1880. évi XXXI. törvénycikk, majd később az ezt kiegészítő 1895. évi XXI. törvénycikk, amely a szabályozást egységes keretbe foglalta. A törvénycikk lehetővé tette, hogy a hagyományos vasútnál egyszerűbb, ezáltal olcsóbban üzemeltethető, a városi környezetbe jobban illeszkedő, regionális célú vasútvonalakat hozzanak létre. A kivitelezés fő szempontja a takarékoság, a helyi anyagok, az eszközök, a tőke és a munkaerő bevonása, valamint a működtetés kis forgalomhoz illeszkedő alacsony költségszintje volt (Tisza, 1996).

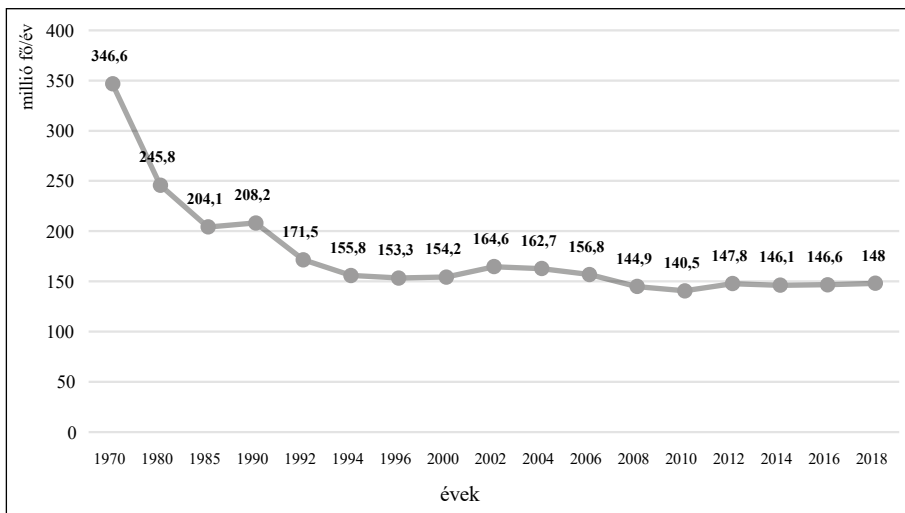

1. számú ábra: A magyar királyi államvasutak és a kezelésükben lévő helyi érdekű vasutak térképe 1914-ben. Forrás: URL1

A törvénycikk, valamint az állam által biztosított adó- és egyéb kedvezmények hatására egyre-másra alakultak meg országszerte a vasútépítési társaságok. Azonban ezek a társaságok sok esetben csak a pálya építésére szerveződtek, az üzemeltetést rögtön a MÁV látta el. Ilyen volt például a Budapestről Esztergomba, illetve a Budapestről Lajosmizsén át Kecskemétre vezető helyi érdekű vasutak, amelyek ma a MÁV-vonalhálózatának részeit képezik. Az 1. számú ábrán látható a magyar királyi államvasutak és a kezelésében levő helyi érdekű vasutak térképe 1914-ből. A térképen 138 helyi érdekű vasutat tüntettek fel, amelyből 129 normál nyomtávú vasútvonal, 9 pedig úgynevezett keskeny nyomtávú vonal volt. E vonalak nagyrészből alakult ki később a MÁV mellékvonali hálózata. Az 1918. évi 23 ezer kilométeres magyar vasúthálózat 57%-a (kb. 13 000 km) volt a HÉV társaságok kezében (Wettstein–Szabó, 2005).

Az I. világháborút követő területi változások jelentős átalakulást jelentettek a társaság életében, mivel a vonalhálózat jókora része más országok területéhez került. A magyar vasúthálózat az európai fejlődéssel szinkronban jött létre és a II. világháború időszakáig folyamatosan lépést tudott tartani a műszaki fejlődéssel (hálózatsűrűség, kétvágányú vonalak aránya, villamosított vonalak aránya, pályára engedélyezett sebesség, hézagnélküli felépítmény aránya, nagytömegű sínek aránya, állomások száma, szintbéli útátjárók, műtárgyak, biztosítóberendezés, járművek stb.). Napjainkban a MÁV-csoport Magyarország legnagyobb, legfontosabb kötöttpályás közlekedési szolgáltatója. A cégcsoport 30 tagvállalatának feladatai közé tartozik többek között a pályahálózat üzemeltetése, a személyszállítás, a vontatás, a karbantartás, illetve a járműgyártás. 2007. július 1-jén alakult meg a személyszállító leányvállalat, a MÁV-START Zrt., amely a hazai 7273 km-es vasúthálózaton, összesen 1344 ponton (pályaudvar, vasútállomás, megállóhely) szolgálja ki minden nap az utasokat, napi több ezer járattal. A vállalat szolgáltatási tevékenységét jelenleg 1863 személykocsi, 467 motorkocsi, valamint 976 (dízels/villamos) mozdony segítségével látja el. Az elmúlt évtizedekben végbement változások (például motorizáció, közlekedés fejlődése, utazási szokások és igények változása, digitalizáció, környezetvédelem stb.) éreztetik környezeti hatásukat, a vasút számára is kihívást jelentenek, amelyekre reagálnia szükséges. Megvizsgálva a személyszállítási adatokat látható (2. számú ábra), hogy az adatokban folyamatos csökkenés tapasztalható az 1970-es évektől, és a motorizáció fejlődésével a vasút fokozatosan kiszorult a hagyományos közlekedési piacról. Az 1990-es évektől, a piacgazdaság megjelenésével a korábban mesterségesen fenntartott gazdasági környezetben lévő vasút összeomlott, mivel a vasúti közlekedést érintő kedvezőtlen hatások egyszerre, egyidejűleg, sokszerűen érvényesültek. Mindezek a vasúti személy- és

áruszállítási teljesítmények visszaeséséhez vezettek. A 2010-es év mélypontja után a fejlesztések és vasútfelújítások hatására a visszaesés megállt, sőt az elmúlt 10 évben mintegy 10 millió fővel növekedett az utasok száma.

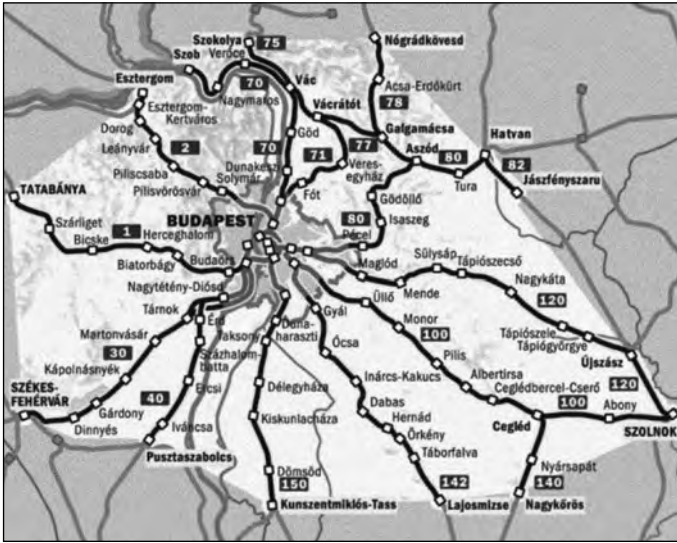

2. számú ábra: A vasúti személyszállítás statisztikai adatai (1970–2018; millió fő/év).
Forrás: Köller, 2002, 3.; KSH, 2019.

Elővárosi vasutak Budapest agglomerációjában

A főváros 1873-as egyesítését követően rohamosan nőtt azok száma, akik Budapesten dolgoztak ugyan, de a környező települések olcsóbb területein építkeztek és laktak. A mai értelemben vett ingázók részéről egyre nagyobb igény jelent meg arra, hogy növekvő létszámban és főleg egyre nagyobb távolságra juthassanak el a lakó- és a munkahelyük között. Az is világossá vált, hogy a közúti vasutak (villamosok) ezt az igényt nem képesek kielégíteni, valamint, hogy a fővárosban terebélyesedő közúti vasúthálózat mellett egyre inkább igényként jelentkezett a Budapesttől nem túl távoli községek bekapcsolása a helyi forgalomba. Napjainkban a hazai vasútvonal-hálózat jellemzője a többször dicsért és még többször elátkozott centrális elrendezés, amely követi az ország történelmi és gazdasági adottságokból fakadó Budapest központúságát. A főváros érintésével történik a vasúti személy- és áruszállítás tranzit- és távolsági szegmenseinek jelentős hányada. Az országos hálózati struktúra az agglomerációs és távolsági viszonylatok közvetlen kiszolgálása Budapest számára kedvező

hatású. A távolsági, a nemzetközi és a teherforgalom is a főváros érintésére kényszerül a gyűrűirányú hálózati kapcsolatok hiánya miatt, így jelentős átmenő forgalom halad át a budapesti belső vonalszakaszokon. A főváros központi szerepe a munkavállalók, tanulók körében megjelenő ingázásban csúcsonyul ki. A hazai vasúti személyforgalom volumenének több mint 50%-a Budapest és környékének vasúthálózatán jelenik meg. A 3. számú ábrán jól látható Budapest környékének vasúthálózati térképe.

3. számú ábra: Budapest elővárosi vasúti hálózata. Forrás: URL2

A budapesti elővárosi forgalomban a legnagyobb vasúti forgalmat a 100a (Budapest–Cegléd–Szolnok), a 70-es (Budapest–Vác–Szob) és a 30a (Budapest–Székesfehérvár) vonalak bonyolítják le. Alacsonyabb forgalom a 142-es (Budapest–Lajosmizse), a 150-es (Budapest–Kunszentmiklós–Tass) és a 71-es (Budapest–Veresegyház–Vác) vonalakon mérhető (1. számú táblázat). Ezeknél a vonaloknál jelentős befolyásoló tényezőként jelenik meg a vasúti infrastruktúra rossz állapotára visszavezethető alacsonyabb szolgáltatási színvonal. Budapest legforgalmasabb pályaudvarai a felmérések szerint a fejpályaudvarok (Budapest Nyugati, Budapest Keleti, és Budapest Déli pályaudvar), illetve Budapest-Kelenföld, valamint Kőbánya-Kispest állomások.

Vonal	Napi utasszám (fő)	Százalékos megoszlás (%)	Szolgáltató
H5 (Battyány tér – Szentedre)	95 030	26	MÁV-HÉV
H7 (Boráros tér – Csepel)	48 341	13	MÁV-HÉV
H8-H9 (Őrs vezér tere – Gödöllő/Csömör)	35 597	10	MÁV-HÉV
70 (Budapest – Vác – Szob)	34 488	9	MÁV-START
100a (Budapest – Cegléd – Szolnok)	34 374	9	MÁV-START
30a (Budapest – Székesfehérvár)	25 809	7	MÁV-START
120a (Budapest – Újszász – Szolnok)	22 878	6	MÁV-START
H6 (Közvágóhíd – Ráckeve)	21 934	6	MÁV-HÉV
1 (Budapest – Tatabánya)	13 031	3	MÁV-START
2 (Budapest – Esztergom)	10 607	3	MÁV-START
80a (Budapest – Hatvan)	10 571	3	MÁV-START
40a (Budapest – Pusztaszabolcs)	6398	2	MÁV-START
150 (Budapest – Kunszentmiklós – Tass)	4944	1	MÁV-START
71 (Budapest – Veresegyház – Vác)	4388	1	MÁV-START
142 (Budapest – Lajosmizse)	4104	1	MÁV-START
Összesen	372 494		

1. számú táblázat: Napi utasszám a Budapest agglomerációjában működő kötőtpályás vonalakon. Forrás: URL3

Az elővárosi vonalak menetrendi struktúrájára jellemző az ütemes menetrend. Az elővárosi vonalak alapüteme normál esetben jellemzően 30 perc (vagyis 30 percnél közeledek egymás után egy vagy két vonat). Az ütemes menetrendek bevezetésével jelentek meg Budapest elővárosi vonalain az úgynevezett zónázó vonatok, amelyek az agglomeráció távolabbi régióit nyitják meg az utasok számára a vasút szempontjából, gyorsabb eljutást biztosítva ezzel a főváros irányába.

Helyiérdekű vasútvonalak (HÉV) Budapest agglomerációjában

Ahogy az 1. számú táblázatban is látható Budapest és az agglomeráció közlekedésének szempontjából fontos pillér a MÁV-HÉV Zrt. és a kezelésében működő helyiérdekű vasutak. A helyiérdekű vasutak építési láza az ország középpontjának és szívének számító Budapestet sem kerülte el. Első fecskéként a Budapest–Szent-Lőrinci Helyiérdekű Vasút Rt. (BLVV) már 1887 áprilisában átadta az Üllői út és a Lőrinci Téglagyár között megépített keskeny nyomtá-

vú vágányait. A vonal azonban nem lett része a későbbi törzshálózatnak, HÉV jellege rövid idő alatt megszűnt, és a villamoshálózat részévé vált, ezért nem tekintik igazi, klasszikus HÉV-vonalnak. Az első tíz kilométeres HÉV-vonalat 1887. augusztus 7-én adták át Budapest Közvágóhíd és Soroksár között, ezt még abban az évben Harasziig, majd 1892-ben Ráckeveig hosszabbították meg. A gödöllői vonal első (a Keleti pályaudvartól Cinkotáig) megépített szakaszát 1888. július 20-án, míg a Filatorigát–Szentendre vonalat 1888. augusztus 17-én adták át a forgalomnak. 1912-ben nyitották meg a ráckevei HÉV szárnyvonalaként az első csepeli HÉV-et, majd 1951-ben megépült a Boráros térre vezető csepeli gyorsvasút. Ezek a HÉV-vonalak ma is működnek, igaz némelyik kissé megváltoztatott nyomvonalon. Az egykori Budafok–Tétény, Budaörs–Törökbalint, Rákosszentmihály–Rákospalota–Taksony HÉV-vonalak szerepét villamosok, illetve autóbuszok vették át. A Vác–Budapest–Gödöllő – nem kifejezetten fővárosi – HÉV-vonal volt, de mindenképpen említést érdemel. A vonal 1911. októberi átadásakor ilyen tekintetben Magyarország első villamosított nagyvasúti vonala volt. A pálya mindhárom végpontján kapcsolódott a MÁV vágányhálózatához. Rákospalotán és Vácott a MÁV szobi fővonalához, Gödöllőn a Budapest–Hatvan–Miskolc MÁV fővonalhoz, illetve a Budapest–Gödöllő BHÉV vonalhoz rendelkezett közvetlen kapcsolattal. A villamosított vonal két része a Rákospalota–Veresegyház–Vác közti 41 kilométeres fővonal és az abból Veresegyháznál kiágazó, Gödöllőig tartó 11 kilométeres szárnyvonal volt (Lovas, 1999). A vonalon a MÁV végezte az üzemeltetést. A II. világháborút követő újjáépítés után gőzvontatással indult meg a forgalom mind a fő-, mind a mellékvonalon. 1970-ben a MÁV bezárta a Veresegyház–Gödöllő vonalat. Jelenleg a Vác–Veresegyház–Budapest Nyugati pályaudvar vonal ismét villamosított, a MÁV 71-es vonalaként üzemel. Budapest agglomerációját ma és a múltban is sűrűn behálózzák a kötöttpályás közlekedés (vasút, HÉV) vonalai. Napjainkban a HÉV öt vonalán, alig 100 kilométeres hálózaton, 174 kilométer fővonalis vágányhosszon, tanítási munkanapokon kiemelkedő menetrendszerűséggel 892 vonat közlekedik. A napi utasszám kb. 200 ezer fő (1. számú táblázat). A MÁV-HÉV által üzemeltetett vonalak utasszámának több mint 80%-a Budapest közigazgatási határán belül jelentkezik. Békásmegyér, Kaszásdűlő, Csepel közlekedése megoldhatatlan lenne az itt működő HÉV vonalak nélkül. Ugyanakkor a HÉV legnagyobb problémáját az jelenti, hogy megépítésük óta a megállóhelyek, nyomvonalak szinte változatlanok, nem követték az utazási szokások megváltozását, a város fejlődését, illetve Budapesten a múlt század első harmadában nem alakult ki olyan S-Bahn jellegű hálózat, mint például Berlinben vagy Bécsben, és a metróépítés sem folytatódott a keletkező igényeknek megfelelően, jellemzően a források és megfontolt stratégia hiánya miatt.

A helyzet kezelésére, a 11 elővárosi MÁV és az öt MÁV-HÉV vonal fejlesztése megalapozásának tekinthetjük az 1563/2018., 1564/2018. és 1565/2018. (XI. 10.) kormányhatározatokat, amelyek egy átgondolt, egységes kötőtpályás hálózatok létrehozásának szándékát fogalmazzák meg, hogy megfelelő alternatívát biztosítsanak az egyéni közlekedéssel szemben.

Budapest agglomerációjában a MÁV-START kezelésében működő vasutakon történt bűncselekmények és támadások

A vasúti forgalomban nap mint nap utasok tízezrei vesznek részt, sajnos köztük – mint ahogy az élet más területein is – megjelennek olyan utasok, akik nincsenek tekintettel sem utastársaikra, sem a MÁV-START Zrt. alkalmazásában álló jegyvizsgálók, vonatkísérő személyzetre. Rendszeresek a jegy nélküli, esetleg bódult állapotban levő utasok által elkövetett inzultusok mind az utasok, mind az utazó személyzettel szemben. A vasúttársaság minden lehetséges intézkedést megtesz a jegyvizsgálók, fedélzeti jegyellenőrök biztonságának garantálása érdekében. Ennek érdekében az elmúlt években a MÁV számos rendőrségi és polgárőrségi megállapodást kötött, biztonsági személyzetet, vasútőri kíséretet rendelt meg, biztonságtechnikai beruházásokat valósított meg. A vasúttársaság kiemelt figyelmet fordít a dolgozók sérelmére elkövetett bűncselekmények miatt indított büntetőeljárások segítésére.

A Büntető Törvénykönyvről szóló (Btk.) 2012. évi C. törvény szerint a jegyvizsgálók közfeladatot ellátó személyek, ezért az őket ért támadások bűncselekménynek minősülnek és szigorúan büntetendők. A Btk. 310. §-a szerint:

„Hivatalos személy elleni erőszak

(1) Aki hivatalos vagy külföldi hivatalos személyt

a) jogszerű eljárásában erőszakkal vagy fenyegetéssel akadályoz,

b) jogszerű eljárásában erőszakkal vagy fenyegetéssel intézkedésre kényszerít, vagy

c) eljárása alatt, illetve emiatt bántalmaz, büntett miatt 1 évtől 5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés 2 évtől 8 évig terjedő szabadságvesztés, ha a hivatalos személy elleni erőszakot csoportosan, fegyveresen vagy felfegyverkezve követik el.

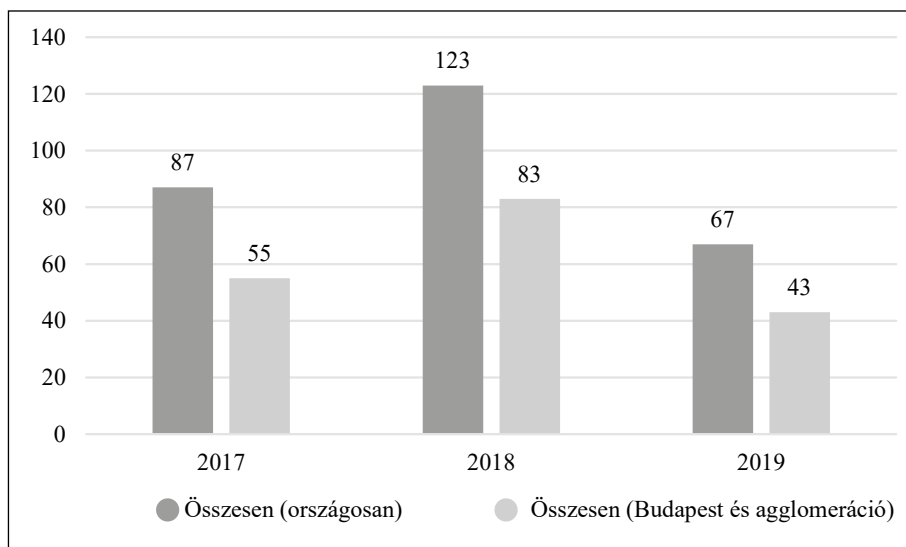
(3) A (2) bekezdésben meghatározott csoport szervezője vagy vezetője 5 évtől 10 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Aki hivatalos személy elleni erőszak elkövetésére irányuló csoportban részt vesz, vétség miatt 2 évig, a csoport szervezője és vezetője büntett miatt 3 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Aki hivatalos személyt vagy külföldi hivatalos személyt az eljárása miatt bántalmaz, az (1)-(4) bekezdés szerint büntetendő akkor is, ha a bántalmazott a bűncselekmény elkövetésekor már nem hivatalos személy vagy nem külföldi hivatalos személy.

(6) Aki hivatalos személy elleni erőszakra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt 1 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”

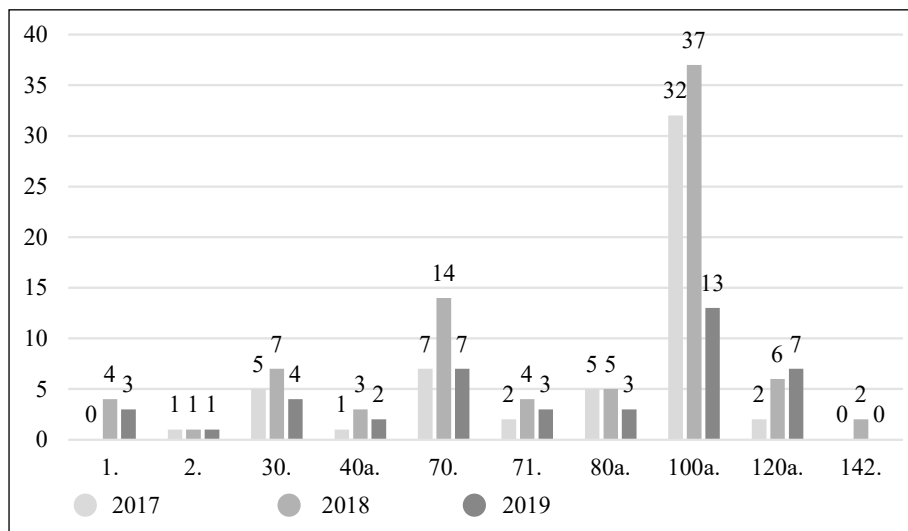
A MÁV-START Zrt. Biztonsági Igazgatóságának segítségével kutatást végeztünk annak megállapítására, milyen számban és jellemzően hol történnek ilyen jellegű bűncselekmények (4. számú ábra).

4. számú ábra: A vonatkísérő személyzet elleni bántalmazások száma a MÁV-START Zrt. vonalain (2017–2019). Forrás: MÁV-START (2019) adatai alapján a szerzők saját szerkesztése

2017-ben 87 alkalommal ért valamilyen támadás jegyvizsgálókat. Jellemzően arcon ütötték, leköpték őket vagy verbális agressziót kellett elszenvedniük. Előfordult az is, hogy késsel fenyegették, megrúgták, megütötték, szabad mozgásukban akadályozták őket. Az elkövetők nagy többsége (több mint 3/4-e) menetjegy nélkül, érvénytelen vagy átruházott jeggyel akart utazni. 2017-ben összesen 75 feljelentést tettek és egy bírósági ítélet született (a többi eljárás folyamatban van). A következő évben, 2018-ban már 123 esetben ért inzultus jegyvizsgálókat. 2019-ben 67 esetben történt jegyvizsgálót érintő támadás, amiből 32 tettelegesséig fajult (ütés, lökés, karmolás, rúgás), egy eset pedig nyolc

napon túli sérüléssel járt. A vasúttársaság adatai alapján a vizsgált három évben a bántalmazások csaknem 70%-a a legnagyobb forgalmú budapesti elővárosi vasútvonalakon történt (5. számú ábra).

5. számú ábra: A vonatkísérő személyzet elleni bántalmazások száma a MÁV-START Zrt. budapesti elővárosi vonalain (2017–2019). Forrás: MÁV-START (2019) adatai alapján a szerzők saját szerkesztése

Az 5. számú ábrában látható, hogy a budapesti elővárosi forgalomban a leginkább problémás vonal biztonsági szempontból a 100a (Budapest–Cegléd–Szolnok) vonal, ahol mindhárom vizsgált évben kiugróan magas volt a jegyvizsgálók elleni bántalmazások száma a többi elővárosi vonalhoz képest.

A tarthatatlanná váló helyzet kezelésére a vasúttársaság intézkedéscsomagot vezetett be:

- Az intézkedéscsomag részeként figyelemfelhívó kampányt is indítottak.
 - Hangos utastájékoztató berendezéseken keresztül hívják fel az utasok figyelmét arra, hogy a közfeladatot ellátó emberek elleni erőszak minden esetben rendőri intézkedést von maga után és büntetőjogi következményekkel jár.
 - Figyelemfelhívó matricákat helyeztek ki az állomások jegypénztárainak ablakaiba, illetve a járművek belső utasterébe.
- Egyes vonalokon bizonyos időszakokban a jegyvizsgálók párosan ellenőrzik a jegyeket, valamint az este hat és reggel hat óra között egyedül dolgozók mellé vasútórt vagy készenléti rendőrt állítanak.

- A támadások megelőzése érdekében évente csaknem 80 ezer vonatot biztonsági személyzet, 8000–8500 vonatot pedig a rendőrség munkatársai kísérnek.
- A vasútvállalat 2017-től új kamerarendszer gyakorlati tesztelését végezte el. A rendszer 2018-ban kiterjesztésre került a budapesti agglomeráció egyes részeiben is. Országos lefedettségű mobil kamerás rögzítőrendszer kiépítését kezdték meg.
- 2019 szeptemberétől a korábbiak mellé további 103 tesztkamerát kaptak (6. számú ábra) a vállalat jegyellenőrei, valamint 12 telephelyre telepítettek dokkolókat.
- Mivel gyakran megfelelő konfliktuskezelő módszerekkel elejét lehet venni a komolyabb inzultusnak, ezért a készségek fejlesztése érdekében speciális konfliktuskezelő tréningeken vesznek részt az érintett munkavállalók.

6. számú ábra: DAHUA MPT210-4X típusú tesztkamera. Forrás: URL4

A MPT210-4X tesztkamera egy bűnüldözésben is használatos, akár nyolcórás üzemre is képes, a fokozott igénybevételt is jól tűri. Ezalatt folyamatos felvételt tud készíteni, akár éjszakai körülmények között is. A készülék full HD minőségű felvételt készít, a felvételt a felhasználó bármikor elindíthatja és leállíthatja a készülék egyetlen gombjának megnyomásával. A kamera a gombnyomást megelőző 20 másodperc videóanyagát is rögzíti, és 5 megapixeles fotó készítésére is alkalmas. A mobil kamera az adatokat kódolt formában, jelszóval védetten tárolja, így nincs lehetőség hozzáférni azokhoz az eszközön. A vasúttársaság minden területi igazgatóságán telepítenek legalább egy gyűjtőállomást, amelyek

a munkavállaló azonosítására, a rögzített adatok letöltésére, a kamerák ellenőrzésére és az akkumulátorok feltöltésére szolgálnak. A dokkolóra mentett felvételeket csak és kizárólag a rendőrség tekintheti meg. A dokkolón tárolt adatok pedig – a személyszállítási törvénynek megfelelően – a 16. napon automatikusan törölődnek. A legtöbb készülék a ceglédi, a váci és az esztergomi vonalakon került bevetésre, mert mint a vizsgált adatokból látható, ezeken a vonalakon éri a legtöbb támadás, atrocitás a jegyvizsgálókat. A budapesti elővárosi forgalomban elsődleges irányelv, hogy a jegyvizsgálók ne egyedül dolgozzanak a fedélzeten. Mindezekon túl az új beszerzésű, felújítás alatt lévő járművek, illetve a saját gyártású járművek esetében már követelmény, hogy azokat pedig belső kamerarendszerrel szereljék fel.

Következtetések

A közlekedés biztonsága az egyre fokozódó mobilitási igény mellett mind nagyobb kihívást jelent nemzetközi és hazai viszonylatban egyaránt. A kötöttpályás vasúti közlekedés és a biztonság egymástól elválaszthatatlan fogalmak: szigorú, a biztonság magas szintjét biztosító szabályok nélkül a kötöttpályás közlekedés nem tudott volna fejlődni, hiszen az utasok és a személyzet sem utaztak volna vonattal. A vasútbiztonság két, egymással szorosan összefüggő területre bontható: az üzembiztonság vagy baleseti kockázat mérséklésére, illetve a vagyonbiztonság növelésére. A MÁV-csoport által a vagyonvédelmi ráfordítások pozitív hatása érezhető. A vagyonbiztonság területén a vasúttársaság számára a pálya, építmény, távközlő, biztosító és erősáramú berendezésekkel kapcsolatos rongálások és lopások, az anyaglopások, valamint az egyéb vagyon elleni cselekmények előfordulása, illetve megakadályozása jelenti a legnagyobb kihívást. A vasúttársaság által bevezetett intézkedések már a 2019-es évben kézzel fogható eredményt mutattak. Az elmúlt évben jelentősen mérséklődött a bűncselekmények száma, például az előző évhez képest közel felére csökkent a jegyvizsgálók elleni bántalmazások száma, amelyben a hatóságok fokozott ellenőrzésének meghatározó szerepe is érezhető.

Felhasznált irodalom

Köller L. (2003): *A különböző vasúti hálózatok vonali és hálózati hatékonysága, illetve a versenyképesség értelmezése a vasútnál hazai tapasztalatok és nemzetközi példák alapján.* <http://www.vki.hu/~tflfleisch/~haver/szakirodalom/haver-KOLLER-vasut.pdf>

- KSH (2019): *Helyközi személyszállítás közlekedési módok szerint*. https://www.ksh.hu/docs/hun/xstatadat/xstatadat_eves/i_odme003.html
- Lovas Gy. (1999): A Budapest-Gödöllő-Vác helyiérdekű vasút. In: Villányi Gy., Varga K., Keller L., Horváth F., Molnár E., Kubinszky M. (szerk.): *Vasúthistoria Évkönyv*. Magyar Állam Vasutak, 240–288.
- MÁV-START (2019): *MÁV-START Zrt. belső adatai*
- Tisza I. (1996): A magyar állami, magán- és helyiérdekű vasúttársaságok fejlődése 1876-1900 között. In: Kovács L. (szerk.): *Magyar Vasúttörténet 2. kötet*. Közlekedési Dokumentációs Kft., 83–84.
- Wettstein D., Szabó A. (2005): Helyiérdekű vasutak építészet. *Architectura Hungariae*, 7, 3. http://www.arch.et.bme.hu/arch_old/korabbi_folyam/27/27szabow.html

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *A magyar királyi államvasutak és a kezelésében levő helyiérdekű vasutak térképe*. <http://vasutallomasok.hu/terk/MAVterkep.jpg>
- URL2: *A Budapesti Elővárosi Vasúthálózat Fejlesztése Projekt összefoglaló jelentés*. https://kozlekedes.org/wp-content/uploads/2014/04/Elovarosi_vasut_BP.pdf
- URL3: *Bemutakoznak Budapest elővárosi vasútvonalai*. <https://mav-hev.hu/hireink/bemutakoznak-budapest-elovarosi-vasutvonalai-0>
- URL4: *Szeptembertől még több testkamera segíti a jegyvizsgálók munkáját*. <https://www.mav-csoport.hu/mav-csoport/szeptembertol-meg-tobb-testkamera-segiti-jegyvizsgalok-munkajat>

Hivatkozott jogszabályok

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1563/2018. (XI. 10.) Korm. határozat az egyes kiemelt projekteknek az Integrált Közlekedésfejlesztési Operatív Program éves fejlesztési keretében előkészítési célú projektként történő nevesítéséről, valamint az Integrált Közlekedésfejlesztési Operatív Program éves fejlesztési keretének megállapításáról szóló 1247/2016. (V. 18.) Korm. határozat módosításáról

1564/2018. (XI. 10.) Korm. határozat a budapesti vasúti pályaudvari rendszer fejlesztésének irányairól

1565/2018. (XI. 10.) Korm. határozat a budapesti elővárosi gyorsvasúti vonalak (HÉV) egységes rendszerben történő fejlesztéséről

Erdős Ákos

Az árnövelő adójogi intézkedések eredményessége a 13–15 éves fiatalok dohányzási szokásainak változása tükrében Magyarországon

Efficiency of price increasing taxation in the light of changes smoking behaviour of 13-15-year-old juveniles in Hungary

Absztrakt

Egyes vélekedések szerint a dohányzás visszaszorítását szolgáló jogi eszközök egyik leghatásosabb és legköltséghatékonyabb módjának a dohánytermékek árát növelő adószabályokat tekinthetjük. A tanulmány célja megvizsgálni, hogy Magyarországon az elmúlt években a dohánytermékek árát folyamatos növelő adójogi intézkedések milyen hatást gyakoroltak a 13–15 éves fiatalok dohányzási szokásaira. A vizsgálat során a Nemzetközi Ifjúsági Dohányzás Felmérés (GYTS), valamint az Iskoláskorú gyerekek egészségmagatartása (HBSC) című kutatásozrnatokban szereplő 29 535 fiatal dohányzási szokásait leíró adatokat használtam a 2002 és 2016 közötti időszak vonatkozásában. A kutatásban összevettem a dohánytermékek árát növelő jövedéki adó mértékében, és a fiatalok dohányzási szokásaiban beállt változásokat a 2002 és 2016 közötti időszakban, továbbá következtetéseket vontam le ezek egymásra gyakorolt lehetséges hatásaival kapcsolatosan. Egyrészt elképzelhetőnek tűnik, hogy a cigaretta ára fontos szerepet játszhat a dohányzást kipróbálók arányában bekövetkezett kedvező változásokban, mindazonáltal a dohánytermékek áremelkedése és a dohányzást kipróbálók arányának alakulása közötti ok-okozati összefüggést jelen tanulmányban nem sikerült egyértelműen igazolni. Másrészt viszont megállapíthatónak tűnik, hogy a cigaretta árának növelése és a rendszeresen dohányzó fiatalok arányának alakulása között nincs szükségszerű összefüggés. Vagyis a jövedéki adó, illetve a cigaretta árának emelése önmagában nem képes csökkenteni a naponta, illetve a rendszeresen (például hetente) dohányzó fiatalok arányát Magyarországon.

Kulcsszavak: GYTS, HBSC, dohányzás, fiatalok, jövedéki adó, áremelkedés

Abstract

In some opinions, taxation is one of the most effective and cost-efficient interventions to reduce tobacco consumption. Objective: This study empirically tests the effects of price increasing taxation on the changes in smoking behaviour of 13-15-year-old juveniles in Hungary. Data: The Global Youth Tobacco Survey (GYTS) and Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) were used to obtain data on the smoking behaviour of 29535 juveniles between 2002 and 2016. Design: From 2002 to 2016, the changes in price of tobacco products and smoking behaviour of 13-15-year-old juveniles were compared to each other. I have drawn conclusions about the possible effects of price increasing on the changes in smoking behaviour. Results: In one hand, it seems conceivable that cigarette price is an important determination of smoking initiation. However, it could not be clearly verified in this study. On the other hand, it seems to be proven that only the increase of taxes and cigarette prices are not able to reduce the proportion of daily and regularly (e.g. weekly) smoking juveniles in Hungary.

Keywords: GYTS, HBSC, smoking, youth, juveniles, excise tax, price increase

Bevezetés

Az elmúlt öt évben – 2016 kivételével – a hazai lakosság körében az elhalálozások száma rendre meghaladta a százharmincezet (KSH, 2019, 117.). Magyarországon az elmúlások jelentős hányada (62,6%) köthető olyan egészségügyi problémákhoz, mint a rosszindulatú daganatok, a szívet érintő ártalmak (heveny szívizom elhalás, egyéb ischaemiás szívbetegség), a krónikus obstruktív tüdőbetegségek (tüdőtágulat, idült hörghurut, hörgőtágulat, asztma), valamint az érlemeszesedés és annak következménybetegségei (például agyérbetegség) (URL1). Az itt felsorolt vezető halálokokban közös – a hozzájuk köthető nagyszámú életvesztés mellett –, hogy azok jelentős része mögött egy mindenki által jól ismert kockázati magatartás húzódik meg, a dohányzás (Józan, 2002, 432–433.). Az ezredforduló után Magyarországon, éves szinten hozzávetőlegesen minden ötödik elhunyt személy halálózása köthető a dohányzáshoz (Wéber, 2016, 590.). Habár az élet elvesztésénél nincs súlyosabb következmény, szigorú közgazdaságtani értelemben véve, a fogyasztó életét veszélyeztető megbetegedések kialakulásának kockázata mellett a dohányzással összefüggésben további társadalmi károk és költségek is felmerülnek. Ebbe a körbe tartoznak az olyan közgazdaságtani negatív externáliák, mint a passzív dohányosok ál-

tal elszenvedett károk, a dohányosok által okozott balesetek, tüzesetek, vagy a környezetszennyezés (például eldobott csikkek, cigarettás dobozok). De ide sorolandók még a szerhasználatból összefüggésben kialakuló és a társadalmat terhelő közvetlen költségek (például a gyógyszer és egészségügyi kiadások, a kifizetett táppénz, rokkantnyugdíj), valamint a közvetett költségek (mint a korai elhalálozás, betegség miatt kiesett munkanapok okozta termelés- és bevételvesztés, az elmaradt adók, a tűzkárok, a hulladékfeldolgozással kapcsolatos költségek) is (Fenyvesi–Kajári, 2016, 54.).

Az egyén életét, egészségét fenyegető veszélyek karakterisztikája lehet exogén (például bűnözés – Kovács, 2017; 2019), és endogén (például önártó viselkedés) jellegű egyaránt. Miután azonban minden közösség lényegét az egészséges és produktív emberi létezés adja, érthető, hogy az államhatalom igyekszik saját eszközeivel fellépni ezen alapvető értéket fenyegető mindennemű veszélyforrással szemben. Különösen igaz ez a társadalom fiatal tagjait veszélyeztető események, magatartásformák kapcsán. A felnövekvő nemzedék ugyanis az adott közösség fejlődésének és fennmaradásának záloga. A fiatalok természetes lényéből fakad azonban, hogy meglehetősen kíváncsiak, kísérletezők és saját identitásuk kialakítása során sokszor helyezkednek felnőtt szerepekbe. Teszik mindezt úgy, hogy azzal sokszor saját egészségüket, biztonságukat kockáztatják. Számos hazai és nemzetközi kutatás azt jelzi, hogy e fenti tulajdonságok azok, amelyek legtöbb esetben a fiatalok droghasználatához, a pszichoaktív szerek kipróbálásához is vezetnek (Greza–Surányi, 2014, 9.; Rác, 2008; Sussman et al., 1995; Webb et al., 1996). Ilyetén módon a legtöbb állam törekszik arra, hogy az olyan egészséget veszélyeztető magatartásformáktól, mint amilyen a dohányzás is, jogi eszközökkel próbálja meg távol tartani fiatal polgárait. Egyes vélekedések szerint a dohányzás visszaszorítását szolgáló jogi eszközök egyik leghatásosabb és legköltséghatékonyabb módjának a dohánytermékek árát növelő adószabályokat tekinthetjük (Gilbert–Cornuz, 2003, 12.). E megközelítések szerint a dohánytermékek árának növelése elsősorban a fiatal és az alacsonyabb keresetű személyek körében csökkenti a dohányzás mértékét. A tanulmány célja azt megvizsgálni, hogy az elmúlt években tapasztalható folyamatos és jelentős árnövekedés – amely a cigarettát és egyéb dohánytermékeket egyaránt érintette –, milyen változásokat idézett elő a 13–15 éves magyar fiatalok dohányzási szokásaiban.

Hipotézisek

A korábbi nemzetközi vizsgálatok eredményei arról árulkodnak, hogy a cigaretta árának növekedése alapvetően a fiatalok dohányzásának rendszeressé válásakor

és nem pedig a kipróbálás alkalmával jut kiemelt jelentőséghez (Emery et al., 2001; Nonnemaker–Farrelly, 2011). A kísérletező és a rendszeresen dohányzó fiatalok érzékenysége közötti különbség elsősorban abból származik, hogy a dohányzás kipróbálásának szakaszában a fiatal sokkal inkább ismerőseitől, barátaitól jut hozzá a cigarettához és nem pedig maga vásárolja azokat (Liang–Chaloupka, 2002). A hivatkozott kutatási eredmények alapján előzetesen két dolgot feltételezünk: 1) a dohánytermékek árának folyamatos növekedésével párhuzamosan – az árnövekedés mértékétől függően – csökken a rendszeresen dohányzó fiatalok aránya; 2) a dohánytermékek árának változásával a dohányzást kipróbáló fiatalok arányában nem várható konzisztens csökkenés.

Módszer és a vizsgált populáció

Jelen tanulmány a 13–15 év közötti magyar kamaszokra (iskolásokra) fókuszál. Az életkori keretek meghatározásának egyik oka, hogy a szekunder elemzésre használt adatbázisok célpopulációja is ebbe az élettartományba esik. Másrészt pedig, a legutolsó kutatási eredmények arra engednek következtetni, hogy a dohányzás kipróbálásának ideje a magyar fiatalok körében jellemzően a 14–15 éves korra esik (Arnold, 2016, 51.). A 13–15 éves korára a hazai fiatalok jelentős része már túl van élete első dohányzás élményén (Demjén et al., 2016). A 13–15 éves fiatalok dohányzási szokásaiban beállt változások feltárásához az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization, WHO) és az amerikai Betegségmegelőzési és Járványvédelmi Központ (Center for Diseases Control and Prevention, CDC) által kidolgozott, 2003 és 2016 között elvégzett Nemzetközi Ifjúsági Dohányzás Felmérés (Global Youth Tobacco Survey, GYTS), valamint a WHO együttműködésével zajló Iskoláskorú gyerekek egészségmagatartása című kutatássorozat (Health Behaviour in School-aged Children, HBSC) eredményein végzünk szekunder adatelemzést. A GYTS keretében 2003 és 2016 között összesen öt évben (2003, 2008, 2012, 2013, 2016) került sor adatfelvételre Magyarországon (Németh, 2003; Demjén et al., 2009; Demjén, 2012; Balku et al., 2013; Demjén et al., 2016). A kutatássorozat többek között a következő tényezőkről szolgáltat adatokat: dohánytermékek fogyasztásának prevalenciája, a termékhez való hozzáférés, a passzív dohányzás, a leszokás, valamint a reklámok hatása. A HBSC-kutatássorozatban az 1985/86-os tanév óta vesz részt Magyarország. A GYTS-vizsgálatokhoz képest, a HBSC-kutatások szélesebb populációt vizsgálnak, továbbá a dohányzáson kívül a serdülők egészségmagatartásának számos területére kiterjednek. Jelen tanulmányban ugyanakkor kizárólag a 13 és 15 éves korosztály dohányz-

zási szokásaival kapcsolatos adatokat és csak a 2002-2014 közötti időszakban elvégzett vizsgálatok eredményeit vonjuk másodlagos elemzés alá (Currie et al., 2004; Currie et al., 2008; Currie et al., 2012; Inchley et al., 2016). Az általunk vizsgált időszak tehát 2002 és 2016 közé esik. Ebben az időszakban a két kutatássorozat vizsgálatainak mintáiban összesen 29 535 13–15 éves magyar tanuló szerepelt (1. számú táblázat).

GYTS 2003–2016 (13–15 évesek)				
2003	2008	2012	2013	2016
3205	3139	2325	4018	3798
HBSC 2002–2014 (13–15 évesek)				
2002	2006	2010	2014	
2925	2820	4155	3150	

1. számú táblázat: A kutatásban használt vizsgálati minták nagysága.
Forrás: A szerző saját szerkesztése

A kutatások módszertani kidolgozottsága, valamint a minták nagysága lehetővé teszi, hogy az eredményekből a teljes magyarországi 13–15 éves korú lakosságra helytálló következtetéseket vonhassunk le. Fontos kiemelni, hogy a GYTS és a HBSC-kutatások eltérő módszertannal és különböző kérdésfeltevésekkel vizsgálják a fiatalok dohányzási szokásait, így ezek eredményeinek összehasonlítása csak kellő óvatosság mellett javasolt. Jelen esetben ugyanakkor a két kutatássorozat adatai mindössze arra szolgálnak, hogy a fiatalok dohányzási trendjeiben bekövetkező változásokról minél biztosabb képet kapjunk, s ezeket külön-külön vessük össze a dohánytermékeket érintő árnövekedéssel.

A dohányzás visszaszorítását szolgáló árnövelő adójogi szabályok változásai

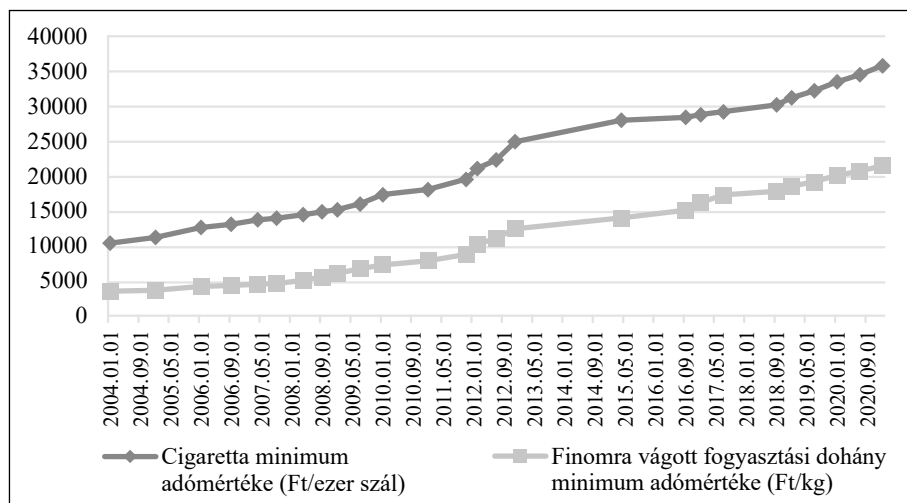
Az ezredfordulót követően Magyarországon több olyan jogszabály létrehozására, illetve módosítására is sor került, amelyektől a jogalkotó a dohányzás mértékének jelentős visszaszorulását várta, különös tekintettel a fiatalokat érintő dohányzás prevalenciára. A 2010-es években a dohányzás visszaszorítását, illetve a dohányzás ártalmainak csökkentését célzó legjelentősebb intézkedések a következők voltak (2. számú táblázat).

Tartalom	Jogszabály célja	Vonatkozó jogszabályok
Az Európai Unió Tanácsának 2011/64/EU irányelvét követve, folyamatosan növekedik a dohánygyártmányokra kiszabott jövedéki adó mértéke.	A jövedéki adó emelésével jelentősen növekszik a dohánytermékek ára, amely által csökken a termékek iránti kereslet.	2003. évi CXXVII. törvény, a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól; 2016. évi LXXVIII. törvény, a jövedéki adóról
Zárt légtérű közhelyeken (közterületen/közintézményben) tiltott a dohányzás.	A dohányfüstből származó ártalmak csökkentése.	1999. évi XLII. törvény, a nemdohányzók védelméről
Kizárólag kombinált figyelemzetetésekkel ellátott dohánytermékek forgalmazhatók az országban.	Fokozódik a dobozokon lévő figyelemzetetések hatékonysága és csökken a vásárlókat érintő marketing hatás.	291/2011. (XII. 22.) kormányrendelet, a dohánytermékek jelöléséről, valamint az egészségvédelmi bírság alkalmazásának részletes szabályairól Jelenleg hatályos: 39/2013. (II. 14.) kormányrendelet
Dohánytermékek értékesítése kizárólag külön engedéllyel rendelkező üzletekben (trafikokban) történhet.	Az értékesítőhelyek számának korlátozásával csökken a dohánytermékek hozzáférhetősége.	2012. évi CXXXIV. törvény, a fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről

2. számú táblázat: Az elmúlt években hatályba lépő, a dohányzás visszaszorítását szolgáló jogszabályok tartalma, célja. Forrás: A szerző saját szerkesztése

A fentiek közül – azok dohányzást mérséklő eredményeit illetően – a jövedéki adó folyamatos emelésével járó intézkedésekhez komoly reményeket fűzött a jogalkotó. Az elmúlt évek parlamenti vitái során – pártállástól függetlenül – többen is amellett érveltek, hogy a dohánytermékekre kivetett jövedéki adó mértékének emelése a dohányzás visszaszorításának egyik leghatékonyabb eszköze (Országgyűlési Napló, 2014a, 2014b, 2016). A különféle dohánygyártmányok, köztük a cigaretta – más európai nemzetekhez hasonlóan – ugyanis hazánkban is klasszikus jövedéki terméknek számítanak, s kereskedelmük már több száz éve szigorú állami felügyelet alatt áll (Potoczki, 2016, 185–186.). Az állami monopólium szerepe a dohánytermékek kereskedelmében nemcsak korábban, hanem napjainkban is meghatározó. A cigaretta kereskedelmi árának legnagyobb részét ugyanis a kimagasló adótartalom (áfa és jövedéki adó) adja. A dohányosok által vásárolt termékek értékének nagyjából 70–80%-a kerül adók formájában a központi költségvetésbe (Gilbert–Cornuz, 2003; Sugár, 2011). A dohánygyártmányok esetében az adó nem pusztán bevételi forrásként, hanem piacszabályzó eszközként is funkcionál. Több nemzetközi kutatás eredménye is arra enged következtetni, hogy a termékek árát terhelő jövedéki adó emelése a dohányzás általános mértékének csökkenéséhez vezet (Chaloupka et al., 2010;

Jiménez-Ruiz et al., 2008). A WHO eredményei szerint, a dohánytermékek árát 10%-kal növelő adóemelés eredményeként a fejlett országok esetében 4%-kal, az alacsony és közepes jövedelmű országok esetében pedig 5%-kal csökken a dohányzás mértéke a lakosság körében (WHO, 2014, 6.). Részben e fenti indokok miatt, részben pedig a belső piaci működés zavartalanságának elősegítése érdekében az Európai Unió Tanácsa 2011-ben új irányelvet fogalmazott meg a dohánygyártmányokra alkalmazott jövedéki adó szerkezetével és adókulcsával kapcsolatban (a Tanács 2011/64/EU irányelve). Miként azt a törvényhozók megfogalmazták: „Az árak és a jövedékiadó-szintek tekintetében különösen a cigaretta – a messze legjelentősebb dohánytermék-kategória –, valamint a cigarettasodrásra szánt, finomra vágott dohány tekintetében a tagállamok között még mindig jelentős eltérések léteznek, ami zavarhatja a belső piac működését. Az adószinteknek a tagállamok közötti bizonyos mértékű közelítése elősegítené a csalás és a csempészet Unión belüli visszaszorítását. A közelítés elősegítené az emberi egészség magas szintű védelmének biztosítását is. Az adószint lényeges tényező a dohánytermékek árában, amely pedig befolyásolja a fogyasztók dohányzási szokásait.”¹ Az alábbi grafika (1. számú ábra) kiválóan szemlélteti, hogy hazánk Európai Unióhoz történő csatlakozása óta folyamatosan növekszik a cigarettát és a fogyasztási dohányt terhelő jövedéki adó mértéke.

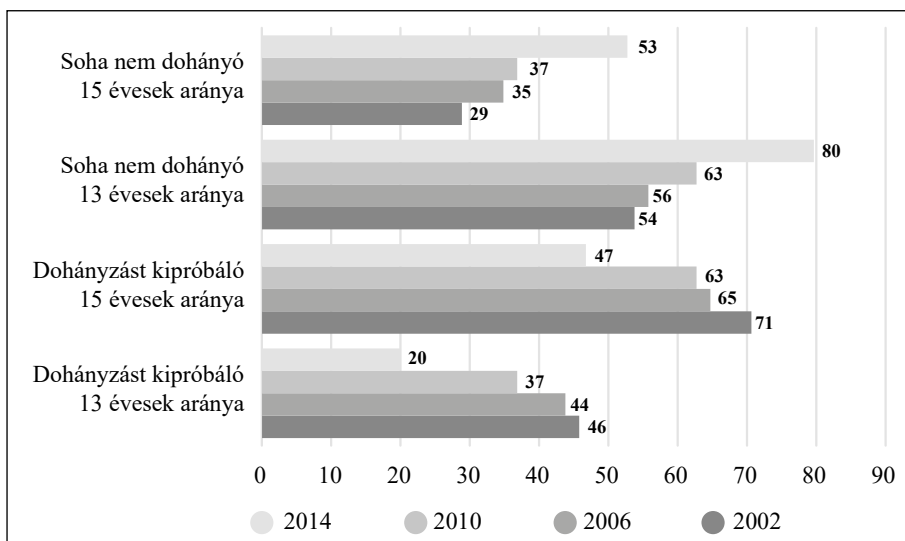
1. számú ábra: A cigarettát és a finomra vágott fogyasztási dohányt terhelő jövedéki adó mértékének alakulása Magyarországon 2004. 01. 01. – 2020. 12. 01. Forrás: A szerző saját szerkesztése

1 A Tanács 2011/64/EU irányelve (2011. június 21.) a dohánygyártmányokra alkalmazott jövedéki adó szerkezetéről és adókulcsáról, preambulum (15)-(16).

Az Európai Unió Tanácsának irányelvében szereplő célkitűzések elérése érdekében 2011-től ez a növekedés dinamikusabbá vált. A 2004-es adómértékhez viszonyítva 2021. január 1-jére a cigaretta után fizetendő adómérték 29%-kal, a finomra vágott fogyasztási dohányé pedig 16%-kal növekszik majd.

Megbeszélés

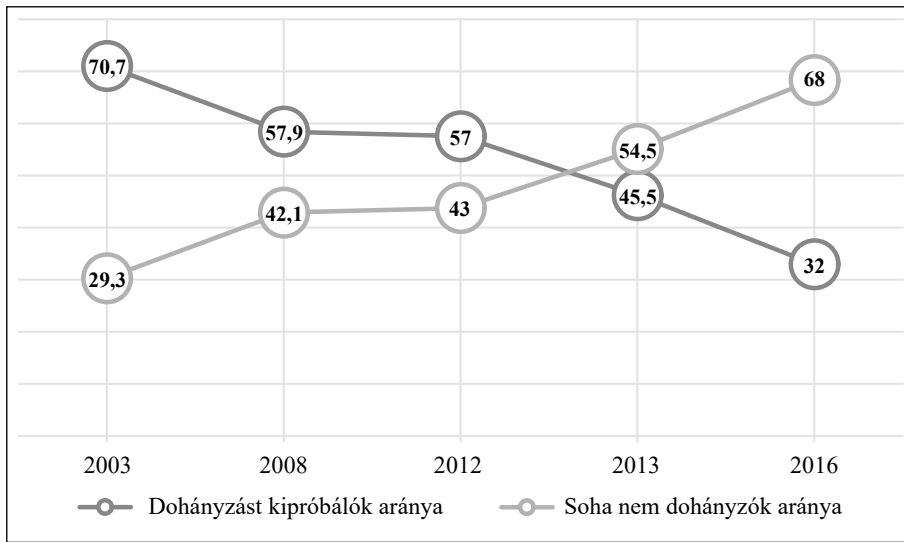
A közelmúlt politikai diskurzusaiban többször említést nyert, hogy Magyarországon a felnőttek és a fiatalok dohányzási szokásaiban is – különös tekintettel az élet- és havi prevalencia értékekre – jelentős javulás figyelhető meg (Holle, 2017; Országgyűlési Napló, 2019a, 2019b, 2019c). Az általunk vizsgált nemzetközi kutatássorozatok 2002–2016 év közötti adatai részben meg is erősítik a fenti megállapításokat. A HBSC-vizsgálatok eredményei szerint mind a 13 éves, mind pedig a 15 éves populációban folyamatosan csökken a dohányzást kipróbáló fiatalok aránya. Ezzel együtt pedig folyamatosan nő azoknak a száma, akik még egyszer sem gyújtottak rá (2. számú ábra).

2. számú ábra: Dohányzást kipróbálók és a soha nem dohányzó 13 és 15 évesek arányának alakulása a HBSC vizsgálatokban, 2002–2014. Forrás: A szerző saját szerkesztése

A 2002-es adatfelvételkor a megkérdezett 13 évesek 46%-a, a 15 éveseknek pedig 71%-a állította azt, hogy élete során legalább egyszer kipróbálta a dohányzást. A 2016-os felmérés idején ez az arány 20, illetve 47 százalékra csökkent. A HB-

SC-vizsgálatok során tapasztalható kedvező tendencia létezését a GYTS-kutatások eredményei is megerősítik (3. számú ábra). A 2003-as adatfelvétel idején a 13–15 éves magyar lakosságnak közel háromnegyede (70,7%) túl volt élete első dohányzás élményén. 2016-ban viszont a dohányzást kipróbálók aránya a tizenhárom évvel korábbi eredményekhez képest mintegy felére csökkent (32%).

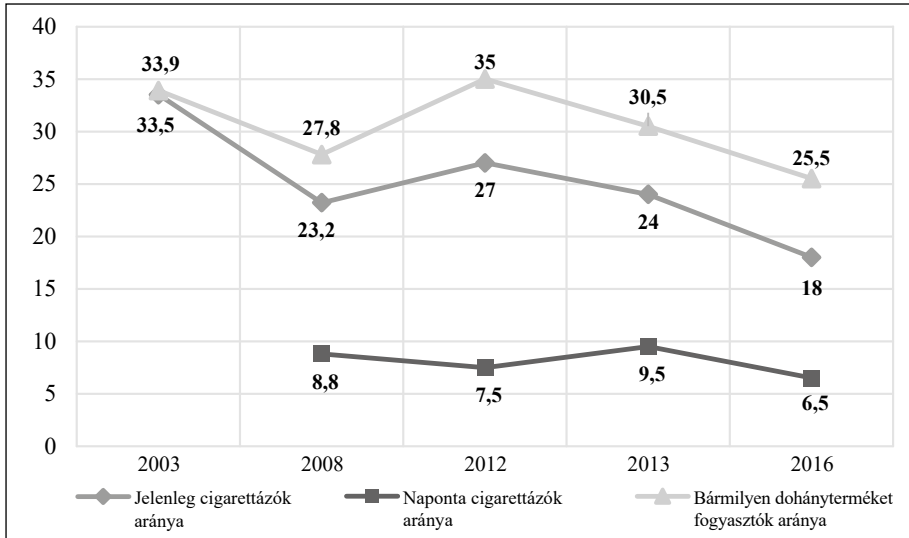

3. számú ábra: Dohányzást kipróbálók és a soha nem dohányzók arányának alakulása a GYTS vizsgálatokban, 2003–2016. Forrás: A szerző saját szerkesztése

Fontos azonban kiemelni, hogy a 13–15 éves magyar fiatalok dohányzási szokásaiban beállt kedvező trendek nem teljesen konzisztensek, továbbá nem is terjednek ki a dohányzással kapcsolatos magatartások minden formájára. A GYTS-kutatások eredményei szerint ugyanis a 2008 és 2012 között aktuálisan (jelenleg) cigarettázó² és egyéb dohányterméket³ fogyasztó fiatalok arányában is növekedés figyelhető meg. A 2012-ben és 2013-ban elvégzett adatfelvételek eredményeinek összehasonlításából pedig azt derül ki, hogy a napi rendszerességgel dohányzó kamaszok arányában történt pozitív (növekvő) elmozdulás. A vizsgálat két időpontjának eredményei között két százalékpontos eltérés figyelhető meg (4. számú ábra).

2 A GYTS adatfelvétel értelmezésében: dohányzott az elmúlt 30 napban.

3 Szivar, mini szivar, szivarka, pipa, rágódohány, tubák.

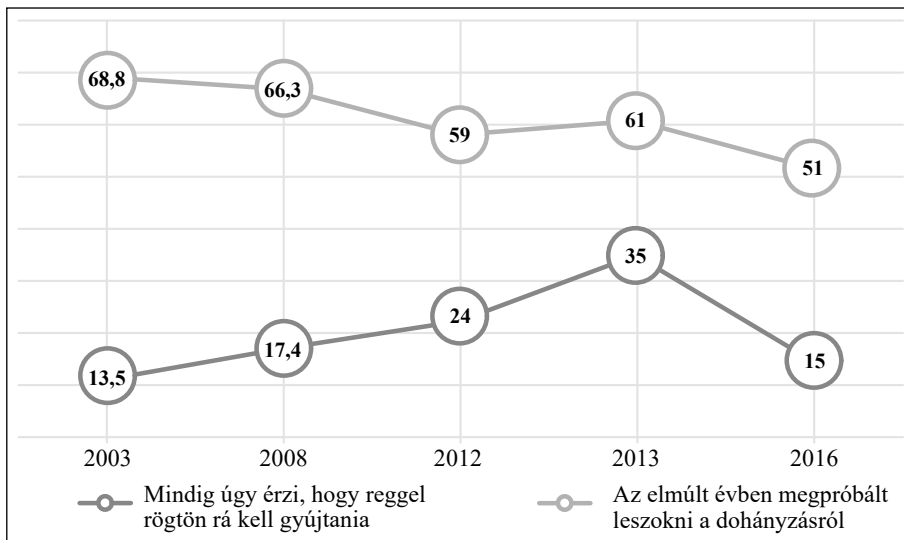

4. számú ábra: A jelenleg cigarettázók, a naponta cigarettázók és az egyéb dohányterméket fogyasztók arányának alakulása a GYTS-vizsgálatokban, 2003–2016.

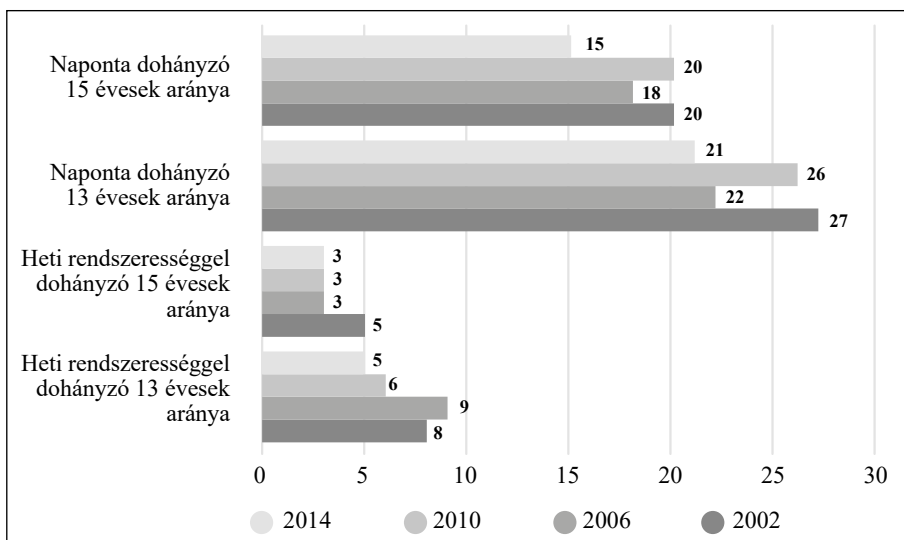
Forrás: A szerző saját szerkesztése

Az eddigieken túl jelentős problémaként kell értékelnünk azt is, hogy a vizsgált időszakban mindvégig meglehetősen magas volt azon fiatalok aránya is, akik az adatfelvételt megelőző évben legalább egyszer megpróbálták leszokni a dohányzásról. Egészen 2013-ig pedig folyamatosan növekedett azoknak az aránya, akik úgy érezték, hogy reggel rögtön rá kell gyújtaniuk (5. számú ábra). A dohányzás abbahagyására tett sikertelen próbálkozások, valamint a nikotin iránt érzett reggeli sóvárgás jelenléte ugyanis részben a szerhasználat zavarát jelezhetik (APA, 2013, 571.).

A HBSC-vizsgálatok eredményei szintén arról árulkodnak, hogy bár a dohányzást kipróbálók aránya folyamatosan csökkent, a rendszeresen dohányzó kamaszok arányában nem volt ilyen konzisztens a javulás. Az alábbi grafikon jól szemlélteti, hogy 2002 és 2006 között a heti rendszerességgel dohányzó 13 évesek arányában semmiféle javulás nem történt (6. számú ábra). A szerhasználat gyakoriságát tekintve azonosnak minősülő 15 évesek körében pedig 2002 óta egyáltalán nem történt fejlődés. A tizenkét éves vizsgálati periódus során a 15 éves fiatalok legalább 3%-a mindvégig heti rendszerességgel dohányzott. 2002 és 2014 között a naponta dohányzó kamaszok arányában is történtek szerencsésnek semmiképp sem említhető változások, mivel 2006 és 2010 között mind

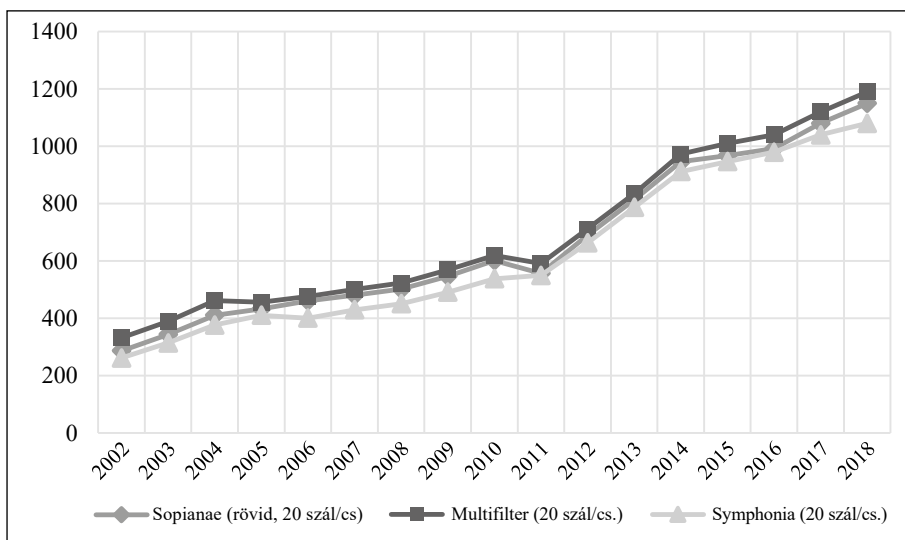
5. számú ábra: A GYTS-vizsgálatokban szereplő fiatalok aránya két kiemelt szempont szerint, 2003–2016. Forrás: A szerző saját szerkesztése

6. számú ábra: Naponta és heti rendszerességgel dohányzó 13 és 15 évesek arányának alakulása a HBSC-vizsgálatokban, 2002–2014. Forrás: A szerző saját szerkesztése

a 13 éves (22% vs. 26%), mind pedig a 15 éves (18% vs. 20%) populációban növekedett a naponta dohányzók aránya.

A tisztázandó kérdés azonban az, hogy a 13–15 éves magyar fiatalok dohányzási szokásait illető kedvező vagy éppen kedvezőtlen változásokban milyen szerepet játszhatnak a dohánytermékek vásárlói árát növelő adójogi intézkedések? A jövedéki adó mértékét érintő jogszabályi változások – egyebek mellett (például a forint gyengülés, üzleti árrés) – minden kétséget kizáróan hozzájárultak ahhoz, hogy a cigaretta átlagára jelentősen növekedjék az elmúlt közel két évtizedben. 2002 és 2018 között egyes cigarettagyártmányok kiskereskedelmi ára 358–412%-kal növekedett (7. számú ábra).

7. számú ábra: Dohánytermékek (Sopianae, Multifilter, Symphonia) kiskereskedelmi árának alakulása, 2002–2018. Forrás: A szerző saját szerkesztése a KSH adatai alapján

A dohánytermékek átlagárának növekedése témánk szempontjából azért tekinthető meghatározó tényezőnek, mert a nemzetközi kutatások eredményei szerint az árfekvés a hagyományos és az elektromos cigaretták esetében egyaránt jelentős mértékben képes befolyásolni a fiatalok dohányzási szokásait (Ding, 2003; Grossman–Chaloupke, 1997; Pesko et al., 2018; Peretti-Watel et al., 2012; Ross–Chaloupke, 2003). Különböző nemzetközi vizsgálatok arra jutottak, hogy a cigaretta árának növekedése kedvezően hat a dohányzást kipróbáló (Douglas–Hariharan, 1994; Foster–Jones, 2011) és a rendszeresen dohányzó

fiatalok arányának alakulására egyaránt (Carpenter–Cook, 2008; Gilleskie–Strumpf, 2005). A szakirodalomban gyakran hivatkozott korábbi vizsgálatokban úgy találták, hogy a dohánytermékek árának 10%-kal történő növelése rövid távon 3–5%-kal, hosszabb távon pedig akár 10%-kal képes csökkenteni a dohányzást az átlag populációban (Chaloupka, 1999; Gilbert–Conuz, 2003, 4.; WHO, 2014, 6.). A fiatalok (12–17 évesek) körében pedig egy ekkora mértékű árnövekedés hatására akár 11,9–21,1%-kal is mérséklődhet a dohányosok aránya (Burrows, 1982; Kostova et al., 2011). A fentiekben részletezett GYTS és a HBSC-kutatássorozatok hazai adatai szerint 2002 és 2016 között a dohánytermékek áremelkedésével összhangban Magyarországon is csökkent a dohányzást kipróbáló 13–15 évesek aránya. Ezzel együtt ugyanakkor fontos azt kihangsúlyozni, hogy a dohánytermékek árának emelése és a dohányzást kipróbáló fiatalok számarányának csökkenése között, a rendelkezésre álló adatokból, legfeljebb sztochasztikus kapcsolat meglétét feltételezhetjük. Vagyis ez előbbi jelenség nem ad kizárólagos magyarázatot az utóbbi változásaira. A korábban hivatkozott tanulmányok esetében ugyanis, amelyek szerint az áremelés csökkenti a dohányzást kipróbáló fiatalok arányát (Douglas–Hariharan, 1994; Foster–Jones, 2011), a kutatók kifejezetten e két jelenség ok-okozati összefüggéseit vizsgálták. Az általunk vizsgált adatok alapján ugyanakkor más magyarázó tényezők jelenlétét sem zárhatjuk ki. Egyes vizsgálatokban például a dohányzás abbahagyása, a dohányzástól való távolmaradás okaként többek között olyan negatív fizikai tulajdonságokat jelöltek meg a fiatalok, mint a kellemetlen testszag, a sárgára színeződött ujjak, vagy a ráncok megjelenése (Berg et al., 2010). Az Egyesült Királyságban 1994 és 2008 között végzett felmérések szerint a 11–15 éves kamaszok 96–98%-a vélte úgy, hogy a dohányzás eredményeként büdösek lesznek az emberek (Fuller, 2009, 55.). Paradox módon részben ugyanezen okok vezetnek a dohánytermékeket utánzó elektronikus termékek (rövidítve: DUET; például e-cigaretta, e-szivar) kedvezőbb megítéléséhez a fiatalok körében (Bold et al., 2016). A GYTS-kutatássorozat keretein belül 2012 óta vizsgálják az e-cigaretta használatát a 13–15 éves populációban. A felmérések szerint 2012-ben a megkérdezettek 13%-a, 2013-ban 9%-a, 2016-ban pedig 10,5%-a használt elektromos cigarettát az adatfelvételt megelőző harminc napban. A 2012-es felméréshez képest jelentősen nőtt azoknak az aránya, akik e-cigaretta használtak, hagyományos dohánytermékeket azonban nem (16% vs. 28% vs. 20%). A 2012-es (1%) eredményekhez képest 2013-ban (3%) pedig az e-cigaretta kipróbáló nemdohányzók arányában is történt némi elmozdulás (Demjén et al., 2016). A hazai és a nemzetközi vizsgálatok továbbá azt is kimutatták, hogy az e-cigaretta használatában a fiatalokat leginkább a kedvezőbb árfekvés motiválja (Bold et al., 2016; Demjén et al., 2016). Habár

a dohányzást kipróbáló kamaszok arányának jelentős csökkenése teljes egészében az elektromoscigaretta-használat terjedésével nem magyarázható, így a fentiek alapján feltételezhetjük, hogy a hagyományos dohánytermékek kiskereskedelmi árát növelő jogi intézkedések 2012 és 2016 között⁴ a 13–15 éves fiatalok egy kisebb hányadát új típusú szerhasználati forma irányába tereli. A dohányzást kipróbálók arányának kedvező alakulásához további tényezők is hozzájárulhattak. O’Loughlin és munkatársai longitudinális vizsgálattal igazolták, hogy a fiatalok (átlagéletkor 12,7 év) esetében a dohányzás első kipróbálása és használata mögött számos szociodemográfiai (például csonka családban nevelkedés, fiatal életkor), környezeti (például szülők, barátok, testvérek, tanárok dohányzása), pszichológiai (például stressz, impulzivitás) indikátor húzódik meg (O’Loughlin et al., 2009). Egy másik utánkövetéses vizsgálat eredményei szintén arra utalnak, hogy a dohányzás kipróbálásának esélyét többféle prediktor (például rassz, dohányzás kipróbálásával kapcsolatos attitűd) képes növelni (Choi et al., 2003). Hipotézisünk, miszerint a dohánytermékek árának változásával a dohányzást kipróbáló fiatalok arányában nem várható konzisztens csökkenés, nem igazolható. A vizsgált időszakban a dohánytermékek árának növekedésével egyidejűleg folyamatosan csökkent ugyanis a dohányzást kipróbálók száma. A fentiek alapján azonban feltételezhetjük, hogy a kedvező változások okául nem vagy nem kizárólag az árnövelő adójogi intézkedések szolgáltak. Mint az korábban említettük, a fiatalok dohányzási szokásaiban nem csak kedvező változások történtek 2002 és 2016 között. A GYTS-kutatássorozat adataiból az is jól kivehető, hogy a jövedéki adó, illetve a cigaretta árának folyamatos növekedése ellenére 2012-ben mind a cigarettázó, mind pedig az egyéb dohányterméket is fogyasztó fiatalok aránya nőtt az előző időszakhoz (2008) képest. A HBSC-vizsgálatok pedig arról árulkodnak, hogy 2002 és 2006 között a heti rendszerességgel dohányzó 13 évesek arányában egyáltalán nem történt csökkenés. A 15 évesek körében pedig a 2002-es évet követő mérséklődést követően a fiatalok 3%-a mindvégig heti rendszerességgel dohányzott. Az idősebb – 15–16 éves – populáció körében végzett ESPAD-kutatássorozat hasonló időszakának hazai eredményei közel azonos értékeket mutatnak. 2007-ben a 15–16 éves magyar fiatalok 33%-a (Hibbel et al., 2009, 274.), 2011-ben viszont már 37%-a volt dohányos (Hibbel et al., 2012, 261.). Pedig a 2007-es árakhoz viszonyítva 2012-re 43–54 %-kal emelkedett az egyes cigaretták átlagos fogyasztói ára Magyarországon (3. számú táblázat).

4 Az ezt megelőző időszakban az e-cigaretta használatával kapcsolatosan nem történtek mérések sem a GYTS sem pedig a HBSC-kutatások keretében, így ezen időszakra vonatkozólag nem vonhatunk le következtetéseket.

	2007 (Ft)	2012 (Ft)	Árkülönbség (Ft)	Árkülönbség mértéke (%)
Sopianae	481	690	209	43,4
Multifilter	501	712	211	42,1
Symphonia	430	663	233	54,1

3. számú táblázat: Dohánytermékek (Sopianae, Multifilter, Symphonia) kiskereskedelmi árának különbsége és az árnövekedés százalékos mértéke (%), 2007–2012.
 Forrás: A szerző saját szerkesztése a KSH adatai alapján

A magyar fiatalok dohányzási szokásaival kapcsolatos eredmények tehát alapvetően megegyeznek azon kutatások eredményeivel, amelyek szerint a dohánytermékek árának növelése önmagában nem képes szignifikáns hatást gyakorolni a dohányzás visszaszorulására (Wardan–Khan, 2005; Matheson, 2010), s a cigaretta árának emelése a már dohányzó fiatalok szerfogyasztó magatartását nem befolyásolja jelentősen (Biener et al., 1998). Wilson és munkatársai 84 kutatás eredményeit megvizsgálva arra az eredményre jutottak, hogy a dohánytermékek árának adók révén történő növelése, és a rendszeres dohányzás abbahagyása közötti összefüggés bizonyítottsága nem tekinthető kétséget kizárónak (Wilson et al., 2012). Bader és munkatársai, a kifejezetten fiatalokkal foglalkozó vizsgálatok összegzésekor, szintén úgy találták, hogy az eddigi kutatási eredmények alapján nem igazolható egyértelműen a dohánytermékek árának növekedése, valamint a dohányzás abbahagyása közötti összefüggés (Bader et al., 2011). A fenti jelenség okai feltehetően összetettek. A fiatalok dohányzással kapcsolatos érzékenységét jelentősen befolyásolhatja például azoknak vásárlói potenciálja. Számos hazai és nemzetközi kutatás rámutatott arra, hogy a zsebpénz és a fiatalkori dohányzás prevalenciája között egyértelmű összefüggés húzódik (Brassai–Pikó, 2005; Ma et al., 2013; McCrystal et al., 2007; Péntes–Balázs, 2013). Péntes és munkatársainak longitudinális vizsgálata igazolta, hogy a heti zsebpénz és a dohányzói életutak között szignifikáns összefüggés van. A vizsgált időszak alatt mindvégig dohányzó fiatalok a kiinduláskor jelentősen több zsebpénzzel gazdálkodhattak hetente (≥ 1001 forint) mint a nemdohányzó társaik (Péntes et al., 2017). Természetesen mindezek csak akkor bírhatnak magyarzó erővel a rendszeresen dohányzók számának alakulásában, ha a hazai fiatalok számára biztosított a zsebpénz lehetősége. Az elmúlt évek nemzetközi tapasztalatai ezzel kapcsolatban azt mutatják, hogy az idősebb korosztályhoz viszonyítva a fiatalabb generáció tagjai körében jelentősen nagyobb arányban jelenik meg a zsebpénz, mint bevételi forrás (Webley–Nyhus, 2013). Hazánkban az ezredfordulót követően elvégzett különböző vizsgálatok eredményei szintén azt támasztják alá, hogy a tizenévesek jelentős része rendszeresen kap otthonról

zsebpénzt (Darvas–Tausz, 2003, 13., Kovács et al., 2011; Bernschütz–Pethes, 2015). Hazánkban még ma is az a jellemző, hogy a fiatalok túlnyomó többsége készpénzben kapja zsebpénzét (Palotás–Zsótér, 2015; Végső et al., 2018). A kamaszok pénzügyi kereteit persze jelentősen korlátozhatja a család rossz anyagi helyzete, ami csökkentheti a dohányzás szempontjából is meghatározó vásárlói potenciáljukat. Az Állami Számvevőszék elemzése szerint azonban a 2008-as világválságot követően a magyar háztartások rendelkezésére álló jövedelem mértéke folyamatosan növekszik (Paulay, 2019, 20.). A Magyar Bankszövetség (MBSZ) 2019-es javaslatából továbbá az is kiolvasható, hogy a 2008 óta intenzíven növekvő készpénzállomány jelentős része is a háztartások birtokában van (MBSZ, 2019, 6–7.). Mindezek arra engednek következtetni, hogy a dohánytermékek árát növelő intézkedések önmagukban nem képesek jelentős befolyást gyakorolni a rendszeresen dohányzó fiatalok számának alakulására, amennyiben az árváltozással együtt arányosan növekszik a fiatalok vásárlói potenciálja is. A zsebpénz jelentőségét az árnövekedést eredményező jogi intézkedések hatékonyságában egyébként azok a kutatási eredmények is megerősítik, amelyek szerint a magasabb összegű készpénzzel rendelkező fiatalok a dohányzás visszaszorítása kapcsán szignifikánsan kisebb arányban találják hatékonynak a különféle piackorlátozó szabályokat, mint a kisebb büdzsével gazdálkodó társaik (Pénzes–Balázs, 2013). A rendszeresen dohányzó fiatalok arányának csökkenése és a dohánytermékek árának növekedése közötti összefüggés hiányát látszanak alátámasztani a naponta dohányzó fiatalok körében mért változások is. Annak ellenére ugyanis, hogy 2012 és 2013 között a KSH adatai alapján 17–18%-kal nőtt az egyes cigaretták átlagára (URL2), a GYTS-vizsgálatok szerint ugyanebben az időszakban egyaránt növekedett azon magyar fiatalok aránya, akik naponta dohányoztak (7,5% vs. 9,5%), és azoké is, akik minden reggel azt érezték, hogy azonnal rá kell gyújtaniuk (24% vs. 35%). A HBSC-kutatások pedig 2006 és 2010 között mutatták ki a napi rendszerességgel dohányzó 13 évesek (22% vs. 26%) és 15 évesek (18% vs. 20%) arányának növekedését. Holott ez idő alatt az egyes cigaretták átlagára 30–34%-kal emelkedett (URL2). A változások mögött most is összetett oksági tényezők jelenlétét kell feltételeznünk. A 2013-as GYTS-vizsgálat kutatói szerint, a naponta dohányzó fiatalok arányának növekedésében valószínűleg fontos szerepet játszott a dohányzás és a passzív dohányzás kevésbé negatív megítélése (Balku et al., 2013). Rendszeresen dohányzó felnőttek körében végzett hazai vizsgálat eredménye szerint a napi dohányosokat leginkább betegségmegelőzési szempontok (45,8%), illetve a dohányzásnak tulajdonított panaszok (37,6%) motiválják a leszokásra. A cigaretta ára a megkérdezettek egyharmadánál (33,1%) volt mérvadó (Vadász et al., 2007). A naponta dohányzó 13–15 éves kamaszok

szerhasználói életútja természetesen az utóbbi vizsgálatban szereplő populációtól jelentősen eltér. Ugyanakkor feltehető, hogy a napi rendszerességgel dohányzó fiatalok körében a dohánytermékek ára szintén nem képes jelentősen befolyásolni az abbahagyásra irányuló motiváció kialakulását. Előzetesen azt feltételeztük, hogy a dohánytermékek árának folyamatos növekedésével párhuzamosan – az árnövekedés mértékétől függően – csökken a rendszeresen dohányzó fiatalok aránya. E hipotézis nem nyert megerősítést. A jövedéki adó mértékének és a dohánytermékek kiskereskedelmi árának folyamatos növekedése ellenére a rendszeresen (havi, heti vagy napi rendszerességgel) dohányzó 13–15 évesek arányában nem volt konzisztens a csökkenés. Egyes esetekben (például a heti rendszerességgel dohányzó 15 évesek) pedig egyáltalán nem történt érdemleges változás.

Következtetések

Az Országgyűlés 2019. július 2-án tartott rendkívüli ülésnapján Lázár János a fiatalkorúak dohányzásának visszaszorítása kapcsán a következőket jegyezte meg: „... *fölmerül még számos intézkedés, amelyek egyik, a társadalom és a politikai közvélemény ellenállását és nagy vitát kiváltó javaslata volt az, hogy a 2020 után születettek esetében vonjuk meg azt a jogot, hogy őket kiszolgálják 18 éves korukban a trafikban, tehát 2038-ban, az akkor 18 évesek egyszerűen ne vásárolhassanak már cigarettát. Úgy gondolom, hogy előbb-utóbb a gazdasági és demográfiai szempontok miatt nem marad más lehetősége a kormánzatnak, mint hogy ehhez a dologhoz hozzájáruljon, ezt a lépést támogassa.*” (Országgyűlési Napló, 2019a, 10942.). A WHO által kimunkált prognózis szerint azonban – öt éves időintervallumokat vizsgálva – 2000 és 2025 között a magyar felnőtt lakosság (≥ 15 év) körében a dohányzás prevalencia értékei átlagosan mindössze 3,06%-kal csökkennek majd (WHO, 2018, 57.). Amennyiben a hazai dohányosok jövőbeni számának alakulásakor ezzel az egyszerű számtani átlaggal kalkulálunk, akkor 2040-ben a 15 évesnél idősebb populációnak legalább 14,22%-a még mindig dohányozni fog. Ilyen társadalmi környezetben tehát nem szerencsés, ha kizárólag tilalmazó jogi intézkedésekkel próbálunk meg fellépni a fiatalok dohányzásával szemben. Nagy mintás, több éven keresztül végzett nemzetközi vizsgálatok eredményeire alapozva a kutatók korábban is felhívták már a figyelmet arra, hogy nem hatékonyak azok a prevenciós beavatkozások, amelyek kizárólag a fogyasztás egy-egy prediktorára fókuszálnak (O’Loughlin et al., 2009). Jelen kutatás eredményei szintén arra világítanak rá, hogy a dohánytermékek árát növelő jogi intézkedések önmagukban

nem lesznek képesek megoldani a fiatalok dohányzásával kapcsolatos problémákat. A dohányzást kipróbálók arányában bekövetkezett kedvező változások, valamint a jövedéki adó és a dohánytermékek áremelkedése közötti ok-okozati összefüggést jelen tanulmányban nem sikerült igazolni. A GYTS és HBSC-kutatások 2002–2016 közötti adatai alapján ugyanakkor megállapíthatónak tűnik, hogy a cigaretta árának – jövedéki adó és egyéb tényezők által történő – növelése, és a rendszeresen dohányzó fiatalok arányának alakulása között nincs szükségszerű összefüggés. Vagyis a jövedéki adó, illetve a cigaretta árának emelése önmagában nem képes csökkenteni a rendszeresen dohányzó fiatalok arányát Magyarországon.

Felhasznált irodalom

- APA (2013): *Diagnostic and statistical manual of mental disorders. Fifth edition, DSM-5*. American Psychiatric Association
- Arnold P. (2016): Dohányzási szokások. In: Németh Á., Költő A. (szerk.): *Egészség és egészségmagatartás iskoláskorban 2014*. Nemzeti Egészségfejlesztési Intézet, 47–57.
- Bader, P., Boisclair, D., Ferrence, R. (2011): Effects of Tobacco Taxation and Pricing on Smoking Behavior in High Risk Populations: A Knowledge Synthesis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 8(11), 4118–4139. <https://doi.org/10.3390/ijerph8114118>
- Balku E., Demjén T., Kimmel Zs., Vitrai J. (2013): *Global Youth Tobacco Survey, World Health Organization (WHO GYTS 2013)*. Nemzetközi Ifjúsági Dohányzás Felmérés, Egészségügyi Világszervezet. Összefoglaló tanulmány 2013. Országos Egészségfejlesztési Intézet
- Berg, C. J., Parelkar, P. P., Lessard, L., Escoffery, C., Kegler, M. C., Sterling, K. L., Ahluwalia, J. S. (2010): Defining „smoker”: College student attitudes and related smoking characteristics. *Nicotine & Tobacco Research*, 12(9), 963–969. <https://doi.org/10.1093/ntr/ntq123>
- Bernschütz M., Pethes B. (2015): A digitális birkatudat nyomában – Z generációs kommunikációs viselkedési minta. *Marketing & Management*, 49(3), 68–79.
- Biener, L., Aseltine, R. H., Cohen, B., Anderka, M. (1998): Reactions of adult and teenaged smokers to the Massachusetts tobacco tax. *American Journal of Public Health*, 88(9), 1389–1391. <https://doi.org/10.2105/AJPH.88.9.1389>
- Bold, K. W., Kong, G., Cavallo, D. A., Camenga, D. R., Krishnan-Sarin, S. (2016): Reasons for trying e-cigarettes and risk of continued use. *Pediatrics*, 138(3), 1–8. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-0895>
- Brassai L., Pikó B. (2005): Szociodemográfiai, egyéni és viselkedési változók hatása a serdülőkori szerfogyasztásra. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 6(2), 77–93. <https://doi.org/10.1556/Mental.6.2005.2.1>
- Burrows, D. S. (1982): *Estimated change in industry trend following federal excise tax increase*. Formal letter, Manuscript, RJ Reynold Records, Minnesota Litigation Documents, UCSF Medical Center

- Carpenter, C., Cook, P. J. (2008): Cigarette taxes and youth smoking: New evidence from national, state, and local youth risk behavior surveys. *Journal of Health Economics*, 27(2), 287–299. <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2007.05.008>
- Chaloupka, F. J. (1999): Macro-social influences: the effects of price and tobacco-control policies on the demand for tobacco products. *Nicotine & Tobacco Research*, 1(1), 105–109. <https://doi.org/10.1080/14622299050011681>
- Choi, W. S., Harris, K. J., Okuyemi, K., Ahluwalia, J. S. (2003): Predictors of smoking initiation among college-bound high school students. *Annals of Behavioral Medicine*, 26(1), 69–74. https://doi.org/10.1207/S15324796ABM2601_09
- Currie, C., Robert, C., Morgan, A., Smith, R., Settertobulte, W., Samdal, O., Rasmussen, V. B., (eds.) (2004): *Young people's health in context. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) Study: International report from the 2001/2002 survey*. World Health Organization Regional Office for Europe
- Currie, C., Gabhainn, S. N., Godeau, E., Robert, C., Smith, R., Currie, D., Pickett, W., Richter, M., Morgan, A., Barnekow, V., (eds.) (2008): *Inequalities in young peoples's health. HBSC International report from the 2005/2006 survey*. Copenhagen: World Health Organization Regional Office for Europe
- Currie, C. – Zanotti, C. – Morgan, A. – Currie, D. – de Looze, M. – Robert, C. – Samdal, O. – Smith, O. F. R. – Barnekow, V., eds. (2012): *Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) Study: International report from the 2009/2010 survey*. Copenhagen: World Health Organization Regional Office for Europe
- Darvas Á., Tausz K. (2003): *Gyermekszegénység és társadalmi kirekesztődés*. TÁRKI
- Demjén T. (2012): Global Youth Tobacco Survey (GYTS). *Nemzetközi Ifjúsági Dohányzás Felmérés 2012. Magyarország. (ténylap)*. Országos Egészségfejlesztési Intézet.
- Demjén T., Kiss J., Böti E., Lőrík E., Papp N., Kovács D. (2009): *Global Youth Tobacco Survey (GYTS) Nemzetközi Ifjúsági Dohányzásfelmérés, 2008, Magyarország. Zárótanulmány*. Országos Egészségfejlesztési Intézet
- Demjén T., Kiss J., Formanek-Balku E. (2016): *Az Egészségügyi Világszervezet Nemzetközi Ifjúsági Dohányzás Felmérésének 2016. évi hazai megvalósításáról szóló záró tanulmány*. Dohányzás Fókuszpont
- Ding, A. (2003): Youth are more sensitive to price changes in cigarettes than adults. *Yale Journal of Biology and Medicine*, 76(3), 115–124.
- Douglas, S., Hariharan, G. (1994): The hazard of starting smoking: Estimates from a split population duration model. *Journal of Health Economics*, 13(2), 213–230. [https://doi.org/10.1016/0167-6296\(94\)90024-8](https://doi.org/10.1016/0167-6296(94)90024-8)
- Emery, S., White, M. M., Pierce, J. P. (2001): Does cigarette price influence adolescent experimentation? *Journal of Health Economics*, 20(2), 261–270. [https://doi.org/10.1016/S0167-6296\(00\)00081-3](https://doi.org/10.1016/S0167-6296(00)00081-3)
- Fenyvesi É., Kajári K. (2016): A dohányzás okozta társadalmi, gazdasági problémák. In: Fenyvesi É., Vágány J. (szerk.): *Korkép, XXI. századi kihívások*. Budapesti Gazdasági Egyetem, 41–67. <https://doi.org/10.29180/KORKEP.2016.3>

- Foster, M., Jones, A. M. (2001): The role of tobacco taxes in starting and quitting smoking: Duration analysis of British data. *Royal Statistical Society*, 164(3), 517–547. <https://doi.org/10.1111/1467-985X.00217>
- Fuller, E. (ed.) (2009): Smoking, drinking and drugs use among young people in England in 2008. The Health and Social Care Information Centre
- Gilbert, A., Cornuz, J. (2003) Which are the most effective and cost-effective interventions for tobacco control? World Health Organization Regional Office for Europe
- Gilleskie, D. B., Strumpf, K. S. (2005): The behavioral dynamics of youth smoking. *The Journal of Human Resources*, 40(4), 822–866. <https://doi.org/10.3368/jhr.XL.4.822>
- Greza F., Surányi Zs. (2014): Fiatalok szerhasználata. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet
- Grossman, M., Chaloupka, F. J. (1997): Cigarette taxes. The straw to break the camel's back. *Public Health Reports*, 112(4), 290–297.
- Holle A. (2017): Rizikómagatartás az iskoláskörűek körében. *Infojegyzet*, 2017(72), 1–4.
- Inchley, J., Currie, D., Young, T., Samdal, O., Torsheim, T., Augustson, L., Mathison, F., Aleman-Diaz, A., Molcho, M., Weber, M., Barnekow, V., (eds.) (2016): Growing up unequal: gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) Study: International report from the 2013/2014 survey. Copenhagen: World Health Organization Regional Office for Europe
- Jiménez-Ruiz, J. A., Sáenz de Miera, B., Reynales-Shigematsu, L. M., Waters, H. R., Hernández-Ávila, M. (2008): The impact of taxation on tobacco consumption in Mexico. *Tobacco Control*, 17(2), 105–110. <https://doi.org/10.1136/tc.2007.021030>
- Józan P. (2002): A halandóság alapirányzata a 20. században, és az ezredforduló halálzási viszonyai Magyarországon. *Magyar Tudomány*, 47(4), 419–439.
- Kostova, D., Ross, H., Blecher, E., Markowitz, S. (2011): Is youth smoking responsive to cigarette prices? Evidence from low- and middle-income countries. *Tobacco Control*, 20(6), 419–424. <https://doi.org/10.1136/tc.2010.038786>
- Kovács I. (2017): Magyarország határain átnyúló szervezett bűnözés és prostitúciós bűncselekmények a schengeni térségben, különös tekintettel a SOCTA és EUROSTAT értékelésére. *Határrendészeti Tanulmányok*, 14(4), 82–161.
- Kovács I. (2019): Egy empirikus kutatás részletei: a prostitúció jelensége, és társadalmi kontrollja napjainkban. *Dialog Campus*
- Kovács P., Kosztópulosz A., Révész B., Kiss G. D., Székelyhidi K., Tukán T., Árva-Tóth A. (2011): Középiskolások pénzügyi kultúrájának felmérése. Összefoglaló tanulmány. *Eventio – Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar*
- KSH (2019): Statisztikai évkönyv, Magyarország 2018. Központi Statisztikai Hivatal
- Liang, L., Chaloupka, F. J. (2002): Differential effects of cigarette price on youth smoking intensity. *Nicotine & Tobacco Research*, 4(1), 109–114. <https://doi.org/10.1080/14622200110103188>
- Ma, J., Zhu, J., Li, N., He, Y., Cai, Y., Qiao, Y., Redmon, P., Wang, Z. (2013): Cigarette smoking in Chinese adolescents: importance of controlling the amount of pocket money. *Public Health*, 127(7), 687–693. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2013.04.016>
- Matheson, J. (2010): Estimating price elasticity for tobacco in Canada's Aboriginal communities. *Job Market Paper, Manuscript*, University of Calgary

- MBSZ (2019): Javaslatok a készpénzállomány csökkentésére. Budapest: Magyar Bankszövetség Digitalizációs Munkacsoport. http://www.bankszovetseg.hu/Public/hirek/Keszpenzmentes_tanulmany_bankszovetseg_final.pdf
- McCrystal, P., Percy, A., Higgins, K. (2007): The cost of drug use in adolescence: Young people, money and substance abuse. *Drugs: education, prevention and policy*, 14(1), 19–28. <https://doi.org/10.1080/09687630600832641>
- Németh Á. (2003): Global Youth Tobacco Survey (GYTS) Nemzetközi Ifjúsági Dohányzásfelmérés, 2003, Magyarország. Kutatási jelentés. Országos Egészségfejlesztési Központ
- Nonnemaker, J. M., Farrelly, M. (2011): Smoking initiation among youth: The role of cigarette excise taxes and prices by race/ethnicity and gender. *Journal of Health Economics*, 30(3), 560–567. <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2011.03.002>
- Országgyűlési Napló (2014a): Gelencsér Attila, A dohányipari vállalkozások 2015. évi egészségügyi hozzájárulásáról szóló törvényjavaslatához benyújtott bizottsági jelentések és az összegző módosító javaslat vitája során elhangzott felszólalása. In: Országgyűlési Napló, 2014–2018. országgyűlési ciklus, 38. szám, 6248-49. hasáb
- Országgyűlési Napló (2014b): Józsa István, A fiatalkorúak dohányzásának visszaszorításával és a dohánytermékek kiskereskedelméről szóló 2012. évi CXXXIV. törvény módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitája során elhangzott felszólalása. In: Országgyűlési Napló, 2014–2018. országgyűlési ciklus, 33. szám, 5174-78. hasáb
- Országgyűlési Napló (2016): Schmuck Erzsébet, A jövedéki adóról szóló törvényjavaslat általános vitája során elhangzott felszólalása. In: Országgyűlési Napló, 2014–2018. országgyűlési ciklus, 152. szám, 25323-24. hasáb
- Országgyűlési Napló (2019a): Lázár János, A fiatalkorúak dohányzásának visszaszorításával és a nemdohányzók védelmével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitájáról szóló napirendi pont előterjesztőjének beszéde. In: Országgyűlési Napló, 2018–2022. országgyűlési ciklus, 81. szám, 10932-42. hasáb
- Országgyűlési Napló (2019b): Nyitrai Zsolt (Fidesz), A fiatalkorúak dohányzásának visszaszorításával és a nemdohányzók védelmével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitája során elhangzott felszólalása. In: Országgyűlési Napló, 2018–2022. országgyűlési ciklus, 81. szám, 10957-58. hasáb
- Országgyűlési Napló (2019c): Rétvári Bence, válasza Lukács László György – az emberi erőforrások miniszteréhez – „Sorra minősítik le a nemzetközi szervezetek a magyar egészségügyet?” című interpellációjára. In: Országgyűlési Napló, 2018–2022. országgyűlési ciklus, 57. szám, 7562-63. hasáb
- O’Loughlin, J., Karp, I., Koulis, T., Paradis, G., DiFranza, J. (2009): Determinants of first puff and daily cigarette smoking in adolescents. *American Journal of Epidemiology*, 170(5), 585–597. <https://doi.org/10.1093/aje/kwp179>
- Palotás P., Zsótér B. (2015): A zsebpénz jelentése és jelentősége a 6-15 éves korosztály számára. In: Bíró-Szigeti Sz., Petruska I., Szalkai Zs., Kovács I., Magyar M. (szerk.): Marketing hálózaton innen és túl – Az Egyesület a Marketing Oktatásért és Kutatásért XXI. országos konferenciájának tanulmánykötete. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, 227–236.

- Paulay Gy. Z. (2019): Elemzés a magyar gazdaság kiegyensúlyozott növekedését befolyásoló tényezőkről. *Állami Számvevőszék*
- Pénzes M., Balázs P. (2013): Dohányzásellenes intézkedések hatékonyságának megítélése a serdülők körében. *Egészségtudomány*, 57(1), 57–74. <https://doi.org/10.1556/650.2017.30629>
- Pénzes M., Czeglédi E., Balázs P., Urbán R. (2017): Dohányzói életutak magyar serdülők körében. *Orvosi Hetilap*, 158(2), 67–76.
- Peretti-Watel, P., L'haridon, O., Seror, V. (2012): Responses to increasing cigarette prices in France: How did persistent smokers react? *Health Policy*, 106(2), 169–176. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2012.03.016>
- Pesko, M. F., Huang, J., Johnston, L. D., Chaloupka, F. J. (2018): E-cigarette price sensitivity among middle and high school students: Evidence from monitoring the future. *Addiction*, 113(5), 896–906. <https://doi.org/10.1111/add.14119>
- Potoczki Z. (2016): A dohányjövődék rövid története Magyarországon. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 4(2), 184–195.
- Rácz J. (2008): The role of the curiosity in interviews with drug users. *Qualitative Social Research*, 9(2), 16. <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/viewFile/423/917>
- Ross, H., Chaloupka, F. J. (2003): The effect of cigarette prices on youth smoking. *Health Economics*, 12(3), 217–230. <https://doi.org/10.1002/hec.709>
- Sugár A. (2011): A benzin és a gázolaj magyarországi árszintjének és árázásának empirikus elemzése. *Statisztikai Szemle*, 89(6), 624–643.
- Sussman, S. – Stacy, A. W. – Dent, C. W. – Simon, T. R. – Galaif, E. R. – Moss, M. A., Craig, S., Johnson, C. A. (1995): Continuation high schools: Youth at risk for drug abuse. *Journal of Drug Education*, 25(3), 191–209. <https://doi.org/10.2190/HDQH-XD21-GJT0-9G8V>
- Vadász I., Beke M., Huzián I., Kalmár É., Kási Gy., Magda T., Major K., Schreiner M., Selypes Á., Tót É., Varga A., Naményi M. (2007): Dohányzásról leszokást segítő program: tapasztalatok, eredmények. *Tüdőgyógyászat*, 1(7), 3–9.
- Végső T., Belházné Illés Á., Bódi-Schubert A. (2018): Kézpénz vagy kártya? A magyar lakosság fizetési szokásainak feltáró elemzése. *Pénzügyi Szemle*, 63(4), 455–479.
- Wardan, D. A. E., Khan, N. A. (2005): Registered Indians and Tobacco Taxation: A Culturally-appropriate Strategy? *Canadian Journal of Public Health*, 96(6), 451–453. <https://doi.org/10.1007/BF03405188>
- Webb, E., Ashton, C. H., Kelly, P., Kamil, F. (1996): Alcohol and drug use in UK university students. *The Lancet*, 348(9032), 922–925. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(96\)03410-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(96)03410-1)
- Wéber A. (2016): A dohányzás halandóságra gyakorolt hatása Magyarországon 2000 és 2014 között. *Statisztikai Szemle*, 94(6), 585–610. <https://doi.org/10.20311/stat2016.06.hu0585>
- Webley, P., Nyhus, E. K. (2013): Economic socialization, saving and assets in European young adults. *Economics of Education Review*, 33(4), 19–30. <https://doi.org/10.1016/j.econedu-rev.2012.09.001>
- WHO (2014): Raising tax on tobacco. World Health Organization
- WHO (2018): WHO global report on trend sin prevalence of tobacco smoking 2000–2025. Second edition. World Health Organization

Wilson, L. M., Tang, E. A., Chander, G., Hutton, H. E., Odelola, O. A., Elf, J. L., Heckman-Stoddard, B. M., Bass, E. B., Little, E. A., Haberl, E. B., Apelberg, B. J. (2012): Impact of tobacco control interventions on smoking initiation, cessation, and prevalence: A systematic review. *Journal of Environmental and Public Health*, 2012, 1–36. <https://doi.org/10.1155/2012/961724>

A cikkben található online hivatkozások

URL1: KSH: Halálozások a gyakoribb halálokok szerint (1900-). https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnh001.html

URL2: KSH: Egyes termékek és szolgáltatások éves fogyasztói átlagára (1996-) https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlsf003b.html

K Ö N Y V I S M E R T E T É S

Bárdos Zoltán

Noé galambja – megjavul-e az emberiség a járvány után? (Merre repül a madár?)

**Noah's dove – will humanity get better after the pandemics?
(Where does the bird fly?)**

Absztrakt

„*Megjavul-e az emberiség a járvány után? – Miért, elromlott? Megromlott? Vagy romlásnak indult?*” – vetik fel dilemmáikat a „*Noé galambja*” című tanulmánykötet szerkesztői (Kondorosi Ferenc egyetemi tanár és Sereg András újságíró), akik igazán sokszínű, változatos nézőpontú szerzői gárdát toboroztak aktuális, jószérivel mindenkit izgató kérdéseik megválaszolására.

A könyv megszületését a napjainkban az egész emberiséget megtámadó koronavírus járvány hatása váltotta ki. A szerzők azzal a fontos kérdéssel kívántak foglalkozni, hogy a koronavírus ellen hogyan lehet védekezni, a veszély elhárítása lehetséges-e és a minden kontinensre kiterjedő pandémia hogyan befolyásolja a világ menetét. A kötet szerzői szakterületeiken keresik a választ és adnak erőt, mit is kell tenni a világ, az emberiség, de akár mikrokörnyezetünk érdekében, hogy bizzunk a közös cselekvés erejében.

Kulcsszavak: koronavírus, Covid-19, pandémia, könyvismertetés

Abstract

„*Will humanity get better after the pandemic? – Why has it gone haywire? Was it spoiled? Or was it going to be spoiled?*” – the editors of the essay collection „*Noah's dove*” (Ferenc Kondorosi, university professor and András Sereg, journalist) raise this kind of dilemmas for the recruited multicoloured authors' team of

manifold opinions for answering these questions of highest interest for everybody practically. The birth of this book was encouraged by the effect of the coronavirus pandemic attacking the whole humanity. The authors deal with the important questions how to protect against the coronavirus, is the repression of this danger possible and how the pandemic, prevalent on all continents, influences world's life. The authors of the book are looking for answers and give support what to do for the world, the humanity or just for our micro environment, how to trust in common activities.

Keywords: coronavirus, Covid-19, pandemic, book recension

Bevezetés

Az előszót jegyző Janza Frigyes nyugalmazott rendőr tábornok megítélése szerint a könyv címének megválasztása azt az üzenetet közvetíti felénk, hogy nem kell megvárni a mindent elpusztító özönvizet. Igaz, még nem ülünk a bárkában, de nincs más választásunk, mint röptetni a galambot. A professzor optimista, úgy látja, hinnünk kell a galambban! Igaz, teszi hozzá mutatóujját felemelve, még sok-sok vélemény és írás kell ahhoz, hogy kimerítően áttekintsük a feladatainkat, világlátásunk, együttműködésünk megújítására lesz szükség ahhoz, hogy a galamb sikerrel fejezze be küldetését.

A kötet első tanulmányának szerzője, Beer Miklós nyugalmazott váci megyés püspök azonnal magasra helyezi a lécet. Lendületes, filozofikus írásában személyes élményeit, aggályait osztja meg mindannyiunkkal. Az önkéntes karantén magányában, a kényszerfogságban betekintést ad gondolataiba, szinte kézen fogva vezeti olvasóját Jézus Krisztus tanításán és a világi érveken át a konklúzióig. Beer Miklós szerint nekünk kell alkalmazkodnunk a világ rendjéhez és nem a világnak a mi elképzelésünkhöz. Később eljátszik a gondolattal, hogy a járvány után összeül az ENSZ közgyűlés, ahol határozatot hoznak, és valamennyi tagállam elfogadja, hogy véget vetnek a nagyhatalmak a háborús versenynek, megszavazzák az általános leszerelést, abbahagyják a légkört veszélyeztető technológiákat, új Marschall-tervvel megsegítik a harmadik világ népeit, felszámolják a gyermekkrabszolgaságot, a prostitúciót, megállapodnak a migráció valós megoldásáról, korlátozzák a légi forgalmat. Hát, szép is lenne – szinte halljuk a lelkipásztor sóhajtását.

Haller József egyetemi tanár a félelem vírusáról értekezik. A kriminálpszichológus szerint a hiányos információ, a soha nem látott veszélyességű ismeretlen kórokozó társadalmi tudata hozzájárult a félelem erősödéséhez, amelynek

számtalan negatív következménye van és lesz a későbbiek folyamán. Nem csoda, ha rövid időn belül megjelentek az összeesküvés elméletek. Ezek közül kettőt említ meg a szerző: a vírus véletlenül szabadult ki egy kínai biológiai fegyverlaboratóriumból, illetőleg az amerikai titkosszolgálat szórta szét Kína fölött, hogy gazdaságilag meggyengítse. Haller József szerint a felfokozott stressz következtében megnőhet a szorongásos és depressziós zavarok kockázata, ami visszahat az immunitásra, és megnöveli a fertőzés veszélyét. Ez egyfajta ún. pozitív visszacsatolós kör kialakulásához vezet, amelyben a betegség terjedése fokozza a szorongás és depresszió gyakoriságát, ez utóbbi gyengíti az immunválaszt, ez által fokozva a fertőzés terjedését, ami tovább növeli a szorongás és depresszió gyakoriságát, és így tovább.

A posztcovid világot rajzolja meg Horváth László kultúrakutató. Ha a mostani járványban az emberek fegyelmezett viselkedésének okait keressük, akkor – folytatja a szerző – mindez ott van a vírus megjelenését követő okszerű reakciókban. A Covid-19 előhívta a társadalom tudatalattijából a korábbi járványok idején a helyi társadalomban kialakult, a védekezéshez használható viselkedési sémákat. Horváth László több érdekes kérdést is felvet. Így például: megmaradnak-e a járvány idején elterjedt üdvözlési formák? Visszatérnek-e a háztartásokba a háborúk idején tapasztalt tartalékolási, felhalmozási szokások? Erősödik-e az érdeklődés a vidéki lakhatás, a kertés házak iránt? Elszaporodnak-e a kisebb létszámú szórakozási formák? Megváltozik-e a tömegrendezvények, színházi előadások hangulata és vonzereje a zsúfoltság szándékos elkerülésével?

Kelemen Gábor egyetemi tanár tanulmánya szerint a Covid-19 betegséggel való küzdelem közvetlen tétje az emberiség egy sebezhető, főként idős és meggyengült immunrendszerű rétegének megmentése a járvány formájában támadó vírus (SARS-CoV-2) okozta haláltól. Erre van esély, hiszen a modern közegészségügy legszembeszökőbb eredménye a magas arányú megbetegedéssel és halálos áldozatokkal járó világjárványok (pestis, kolera, feketehimlő, tífusz, malária, polio, AIDS stb.) globális járványügyi rendszabályokkal és védőoltásokkal történő visszaszorítása. Véleménye szerint a Covid-19-re adott kormányzati válaszok Alkmaion tanításának két fontos elemét is aktuálissá teszik. Ezek közül az egyik az a nézet, ami szerint a dolgok inkább esetlegesek és kontingens jellegűek, melyek határozatlansági összefüggését is tekintetbe kell venni, nemcsak a kiszámítható, megjósolható szabályszerűségeket. Nemcsak a Covid-19 kitörése véletlen esemény, de a lefolyás várható sémájáról, lecsengéséről, az immunitás lehetőségéről sem tudunk egyelőre semmi határozottat mondani. Alkmaion másik tézise szerint a halál pusztán visszatérés a természet ciklusába, és az embernek nem szabad elfeledkeznie arról, hogy mind a születésünk, mind pedig a halálunk a természettől, valamint egymástól is elszakíthatatlan kapcsolat.

Kondorosi Ferenc a kockázati társadalom jövőjéről szóló írásában idézi Ferenc pápa „*Laudato si*” kezdetű enciklikáját: „*ha a világgal való kapcsolatunkban többé nem beszélünk a testvériség és a szépség nyelvén, akkor az erőforrások uraként, fogyasztójaként fogunk viselkedni, és képtelenek leszünk határt szabni közvetlen érdekeinknek. Ha ellenben átérezzük, hogy szoros egységben vagyunk mindennel, ami létezik, a mértéktartás és a törődés magától megszületik.*” A jogtudós szerint a koronavírus és kísérelőjelenségei bár számos embert és társadalmi csoportot tettek jobbá (az idézőjel itt nem relativizál, hanem e jelenségcsoport meghatározhatatlanságát hivatott jelezni), az emberiség nem „javul meg” a járvány után. A szerző némi cinizmussal megjegyzi: ahhoz ez a járvány kevés volt. Így aztán – vonja le a következtetést – hiába várjuk a galambot, csőrében az olajággal.

Muhoray Árpád nyugalmazott polgári védelmi tábormok a katasztrófavédelem oldaláról közelíti meg a járványt, aki szerint a koronavírus megjelenése miatt kihirdetett veszélyhelyzetet igazi valós katasztrófaként éltük meg. Katasztrófaként élték meg azok, akik megbetegedtek, akiknek hozzátartozójuk kórházba került vagy meghalt. Katasztrófaként gondolnak legtöbben erre az eseményre azok is, akik jól felfogott érdekből megértették, fegyelmezett állampolgárként tudomásul vették a védelmet szolgáló korlátozó rendszabályokat. Muhoray felteszi a kérdést, hogy tekinthetjük-e az emberiség elleni nagy kihívásnak a katasztrófák közvetlen, vagy közvetett károsító hatását? Véleménye szerint igen, épp ezért az embereket, az élővilágot, a környezetet sújtó kihívásokra meg kell adni a hatásos választ, mely nem lehet más, mint a kormányzat által irányított katasztrófavédelmi tevékenység. A szerző külön is foglalkozik a járvány után is fenyegető katasztrófa típusokkal, a katasztrófaveszély megállapításának és a veszélyhelyzet kihirdetésének körülményeivel, a katasztrófavédelmi szervek prognóziskészítésével, amelynek célja a megelőzés, a reagálási képesség biztosítása, valamint a mentő tevékenység hatékonyságának növelése. És hogy milyen legyen a katasztrófavédelem jövőképe? Kiindulási pontot ad ehhez a nemrég megjelent Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, mely előírja, hogy a katasztrófavédelem komplex megelőzési és katasztrófa kockázatcsökkentési rendszert alkosson, járuljon hozzá a nemzeti ellenálló képesség növekedéséhez.

Petrétei Dávid rendőr őrnagy, egyetemi tanársegéd félig-meddig krimiszerepben ír a SARS-CoV-2 vírus megjelenéséről, különösen a járvány korai, kínai szakaszáról. A ma már hősként tisztelt orvos, Li Wenliang már tavaly december 30-án a Weibo kínai közösségimédia-platfommon figyelmeztette kollégáit, hogy felbukkant újra a SARS-fertőzés Wuhanban. Négy nappal később a rendőrség felkereste, és aláíratott vele egy nyilatkozatot, mi szerint meggondolatlanul rémhíreket terjesztett, amit ha folytat, büntetőjogi következményekkel kell

számolnia. Li doktor, aki maga is megfertőződött, majd február 6-án a betegség következtében elhunyt, többször posztolt a kórházi ágyról, oxigénmaszkban is. Ugyancsak a járvány áldozata lett Chen Qiushi oknyomozó újságíró, aki Wuhanban készített felvételeken mutatta be a túlterhelt, összeomló egészségügyi rendszert, ahogy a kórház folyósóin próbálnak betegeket lélegeztetni. Chen február 6-án nyom nélkül eltűnt, sorsa és holléte azóta is ismeretlen. Petrétei Dávid, aki civilben kriminalisztikát oktat a Nemzeti Közszoigálati Egyetemen, értekezésében Xerxész perzsa király történetére utal, aki végtelen haragjában megkorbácsoltatta a tengert, mert nem tudott mást megkorbácsoltatni – a mai ember gonosz összeesküvést szeretne, fűzi hozzá Petrétei, mert az örült tudóst meg lehet korbácsolni, az őserdőben mutálódó vírust nem.

Sereg Szabolcs politológus tanulmánya túlmutat a járványon, és az Európai Unió bővítésének, Európa jövőjének lehetséges irányait vizsgálja. Bár a kontinentst az elmúlt tíz-tizenöt évben is kemény, közösségformáló krízisek sújtották, a szerző szerint az Unió jövőképe lényegében nem sokat változott, legfeljebb újratervezés zajlik. Az integráció bővítése mellett ismét a közösségi integráció belső kohéziójának megszilárdítása a cél és a válságok fokozta reformkényszer, a szükséges intézményi változtatások, a belső hatalmi egyensúlyok helyrebillentése egyszerre szolgálná a további bővítés, és a meglévő tagországok közötti kapcsolat mélyítésének sikerét. A közösség jövője csak akkor lehet sikeres, ha sikerül tanulni a korábbi időszak fejleményeiből. A brit eset annyiban speciális, hogy a nyugat-európai ország birodalmi múltja okán is, nem pusztán a kontinenshez kötötte identitását, és az elmúlt negyvenhét évben idegen testként mozgott a közösségben, számos per pactionem kiváltsággal. Az elmúlt évek tanulságainak megfelelő levonásával tehát ott van az esély az Európai Unió előtt, hogy a következő évtizedekben inkább bővüljön, és ne újabb Brexitek sújtsák a közösséget. A nyugat-balkáni országok EU-ba való integrálása így nemcsak egyfajta történelmi elégtételt jelentene a nehéz múltú térségnek, hanem Európának is új esélyt adna. Elismerés illeti a Bíbor kiadó gondos munkáját, Gajdács Péter grafikus reményt kifejező hatású borítóját, Kondorosi Ferenc és Sereg András kreatív szerkesztők szöveg gondozását.

Felhasznált irodalom

Kondorosi F., Sereg A. (2020): *Noé galambja – megjavul-e az emberiség a járvány után?* Bíbor Kiadó, 11-120.

INTERJÚ

Vezérőrnagy, tudós, professzor, pilóta

Interjú a Szent-Györgyi Albert-díjas prof. dr. Blaskó Béla nyugállományú rendőr vezérőrnaggyal 70. születésnapja alkalmából

Major general, scholar, professor, pilot

Interview with Prof. Dr. Béla Blaskó, Szent-Györgyi Albert Prize-awardee, retired police major general on the occasion of his 70th birthday

Absztrakt

Prof. dr. Blaskó Béla nyugállományú rendőr vezérőrnagy augusztus hónapban töltötte be 70. életévét. Eme jeles alkalomra ünnepi kötet került kiadásra, amelyben barátai, pályatársai és tisztelői foglalták írásba emlékeiket és gondolataikat. Dr. Pintér Sándor belügyminiszter úr az életút összegzéseként így fogalmaz köszöntőjében: „*Több évtizedes főiskolai és egyetemi, tanári pályáút, a repülés szeretete, a zene iránti vonzódás, sikeres ügyvédi pálya*”. Dr. Koltay András, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem rektora méltatásában kifejti: „*Tábornok úr neve, a jelenlegi és volt hallgatók között is, egyaránt fogalom*”, majd így folytatja „*Küldetésének, hitvallásának tekinti a rendvédelmi tisztek megfelelő szintű felkészítését.*” Dr. Balogh János rendőr altábornagy, országos rendőrfőkapitány laudációjában így fogalmaz: „*Munkássága megmutatja, hogy kitartással, szorgalommal, tanulással és a haza szolgálatával az ember a szakma csúcsát elérheti, olyan képességekre tehet szert, amely kivívja a témában jártas szakemberek elismerését és személyiségét pótolhatatlanná teszi a szakmájában.*” Dr. Dános Valér nyugállományú rendőr vezérőrnagy, egyetemi magántanár köszöntő szavaiban ezt írja: „*A tekintély és tisztelet csak akkor van meg, ha jelen van a tanárnál a szakmai tudás, a felkészültség, a kiváló előadókészség, a következetesség és az igazságosság. E kompetenciák megléte miatt válhattál a legrespektábilisabb személlyé tanítványaid körében.*” A 68 éves Belügyi Szemle eme interjúval köszönti a 70 éves Blaskó Béla professzor urat. Az interjút dr. Szabó Csaba rendőr alezredes készítette.

Kulcsszavak: interjú, rendőrség, életpálya, történetek

Abstract

Prof. Dr. Béla Blaskó, retired police major general, became 70 in August. On this occasion a celebratory book was published in which his friends, colleagues, and admirers recall their memories and thoughts in writing. Dr. Sándor Pintér, Minister of the Interior, formulates, summarizing his life in a welcome speech: *“Decades of college and university, teaching career, love of flying, attraction to music, successful career as a lawyer”*. Dr. János Balogh, lieutenant general, National Chief of Police states in his laudation: *“His work shows that with perseverance, diligence, learning and home service, one can reach the top of the profession, gain skills that earn the recognition of professionals skilled in the subject and make his personality irreplaceable in his profession.”* Dr. Valér Dános, major general, writes in the greeting words about the university private teacher: *“Authority and respect are only present if the teacher is present with professional knowledge, preparedness, excellent performance, consistency and fairness. Because of these competencies, you have become the most responsive person among your students.”* The 68-year-old Belügyi Szemle greets Professor Béla Blaskó at his 70th birthday with this interview. The interview was conducted by Dr. Csaba Szabó pol. Lt. Col.

Keywords: interview, police, career, stories

Bevezetés

Hogyan indult a rendőri pályafutása professzor úr?

A szűkebb családomban nem volt senki korábban rendőr. Repülőgépész-technikusként dolgoztam, amikor az akkori Népszabadságban megjelent egy hirdetés, amelyben a Budapesti Rendőr-főkapitányság érettségizett embereket keresett rendőrnek. Rögtön rendőr őrmesteri rendfokozattal lehetett kezdeni. Ez abban az időben nagy szó volt, hiszen akkor még tisztos rendfokozattal rendelkező rendőrök is láttak el szolgálatot. Nagyon vonzó életpályát ajánlottak számomra, amely az akkori fizetésem dupláját, szolgálati lakást és a Rendőrtiszti Főiskolán való továbbtanulási lehetőséget jelentett. „*Barna derékszíjas*” közrendes rendőrként URH szolgálatot láttam el Budapest területén váltásban, ez a klasszikus 07-es hívószámra érkező bejelentésekre történő kiküldéseket jelentette. Egy rövid ideig tartó IX. kerületi nyomozói munkára vezénylést kö-

vetően, ismételten a közrendvédelmi szakterületen dolgoztam, majd visszatértem a központi URH kötelékébe. Közben beiskoláztak a Rendőrtiszti Főiskolára, mivel vezetői beosztásba terveztek kinevezni. Rövid idő alatt felfigyeltek szakmai elköteleződésemre, mivel szolgálati feladataimat határozottan és feyelmezetten láttam el. A főiskola elvégzését követően neveztek ki első tiszti rendfokozatomba, majd ezzel egyidejűleg tanársegédként kezdtem meg oktatói munkámat a Rendőrtiszti Főiskolán. Bátran mondhatom, hogy rendőri pályafutásomnak ez egy új kezdete volt, mivel a büntetőjog oktatása – mint szakmai pályafutásomat meghatározó szakterület – végig kísérte és egyben meg is határozta rendőri pályámat.

Voltak-e olyan meghatározó személyek, akik az oktatói és a tudományos terület felé orientálták?

Számos kolléga segítette oktatói és tudományos pályámat. Ezen személyek közül kiemelném Szabó András akadémikus urat, valamint Katona Géza rendőr dandártábornok urat, az MTA doktorát, akik a kandidátusi tudományos fokozatom megszerzésében is jelentős szerepet vállaltak. Az ember életében fontosak a példaképek, akik meglátják és egyben támogatják a tehetséget, elismerik a szorgalmat és az elköteleződést. Büszke vagyok arra, hogy olyan nagyszerű magyar jogtudósokkal dolgozhattam, mint Kertész Imre nyugállományú rendőr ezredes, akadémiai doktor, Békés Imre jogtudós, egyetemi tanár vagy Vigh József az állam- és jogtudományok doktora, akikkel együtt tanulmányozhattam, fejleszthettem és taníthattam a magyar jogtudományt a hallgatók számára. Ezek a tudósok értéket közvetítettek és meghatározták a jogtudományról alkotott világlételemet. Hálás vagyok a sorsnak, hogy ismerhettem – és ami a legfontosabb –, együtt dolgozhattam az adott korszak legnagyobb jogtudósaival.

Tábornok úr, melyek azok a szakmai teljesítmények/eredmények, amelyekre kifejezetten büszke?

A kérdés nagyszerűsége abban rejlik, hogy a válasz önmagától értetődően egyértelmű lenne, azonban valóban gondolkodásra készteti az embert. Nem a valóságot tükrözné, ha azt mondanám, hogy minden pillanatban tudatosan építettem a szakmai pályámat. A véletlen, a szerencse és az emberi kapcsolatok is meghatározták döntéseimet. Nagyon szeretem a tudományt és az oktatást, azonban a klasszikus értelemben vett rendőr szakembernek is tartom magam. Nem készültem az oktatói, kutatói pályára, de a nagy példaképek kitartást és tehetséget láttak bennem, ezért lehetőséget kínáltak, hogy kikapaszthalhassam és megmutathassam, mire vagyok képes a rendészeti felsőoktatásban. Úgy érzem ez sikerült. Véletlen sétának indult, azonban az elmúlt évtizedek alatt egyre

határozottabb célokkal párosuló, tudatos sétává vált. Amennyiben valaki a sikeres szakmai pályafutás titkát szeretné megtudni tőlem, annak az lenne a válaszom, hogy ha lenne tökéletes sikerformulám, akkor sem mondanám meg, mivel a siker egy kis sziget a sikertelenség tengerében. Át kell úszni ezen a bizonyos tengeren – néha többször is –, hogy elérhessük és megtapasztalhassuk a siker ízét. Természetesen büszke vagyok az elért eredményeimre, de a legbüszkébb azokra a kollégáimra vagyok, akiket oktathattam, hogy jó szakemberek és jó rendőrök váljanak belőlük. Az ő eredményeik, sikereik, kitartásuk és szakmaiságuk tesz engem igazán büszkévé.

Mi az a téma, esemény, könyv vagy tanulmány, amely szerepel a szakmai értelemben vett „bakancslistáján”?

A kutatási területeimen (rendészet, büntetőjog) még nagyon sokáig szeretnék kutatni és publikálni, mivel nagyon sok megválaszolatlan kérdés van bennem kutatóként. Bízom benne, hogy professzor emeritusként még szüksége van a Nemzeti Közszolgálati Egyetemnek a munkámra, a tudásomra és a tapasztalatomra. Koltay András rektor úr idézte és tette fel azt a kérdést a 70. születésnapomra készült kötetben található köszöntőjében, hogy „*meddig legyen oktató az oktató?*”. Véleményem szerint addig érdemes tanterembe járni, amíg a hallgatók érdeklődnek és kérdeznek, és én tudok releváns szakmai válaszokat adni a feltett kérdésekre. Ötvennegyedik éve vagyok kisrepülőgépes pilóta. Amíg az egészségi állapotom engedi, addig szeretnék egyik nagy szenvedélyemnek, a repülőgép-vezetésnek hódolni. Szeretném megérni, hogy legkisebb fiam is megajándékozzon unokával vagy unokákkal, remélem hamarosan ez a csodálatos élmény is megadatik számomra. Szeretnék minél többet zenélni a zenész barátokkal, mivel a zene nagy szerelem és szenvedély számomra. 1991-ben tettem ügyvédi esküt és jelenleg a Budapesti 73. számú Ügyvédi Iroda vezetőjeként is tevékenykedem. Az ügyvédi munkám néhány évig – rendőrségi vezetői feladataimmal való összeférhetlenség miatt – szüneteltettem. Szeretnék ügyvédként is minél jobban kiteljesedni, ezáltal segíteni a hozzám forduló embereken. Ahogy Pintér Sándor miniszter úr is fogalmazott az emlékkötetben „*sikeres ügyvédi pálya áll mögöttem*”. Bátran mondhatom, hogy ez így is van. Sok embernek volt alkalmam segíteni ügyvédi pályám során és ez a gondolat melegséggel önti el a szívemet. Ezek átlagos dolgoknak tűnhetnek a kedves olvasó számára, azonban számomra fontosak az életem jelen időszakában.

A zene szeretete, bátran mondhatjuk, örökre megmarad professzor úrnak?

A zene számomra olyan, mint az első szerelem érzése. Örökre a szívünkbe véssődik az emléke, ezáltal sosem lehet elfelejteni. Amatőr szinten zenélek, így egy

kicsit tudok improvizálni is. A tudományban és a zenében történő improvizáció egyaránt összekapcsolódást igényel, így nagyon különböző ötletek egymás mellé állításával hozhatunk létre valami újat mind a zenében, mind a tudományban. Mindig arra törekedtem, hogy megtaláljam az egyensúlyt a büntetőjog oktatása, a szakmai és tudományos kutatás, az ügyvédi pálya, a repülés szeretete, valamint a vezetői és a magánéleti kihívások között. A zene szeretete és művelése támogatást nyújt számomra, hogy ezeknek a kihívásoknak megfeleljek. A zenélés igazi hobbinak számít ifjúkorom óta. Sajnos nem fordíthattam annyi időt rá, mint amennyit szerettem volna. Azonban úgy érzem, hogy ez az egyik olyan dolog, aminek feltétel nélkül élvezem minden pillanatát és egyfajta támogatást nyújt számomra a mindennapok során.

Mit üzen a fiatal tudósoknak és diákoknak?

Jómagam még a múlt évezredben lettem tábornok. Időről-időre megkérdeztek a fiatal generációk, hogy hogyan lehet valakiből tábornok. Erre a kérdésre mindig azt válaszoltam, hogy én nem akartam tábornok lenni. Ezt nem lehet elhatározni, ez nem lehet teljesítendő cél egy karrier során. A legfontosabb tanulság, amit a szakmai pályafutásom során megtanultam, hogy amit aktuálisan csinálunk, ami feladatot elvállalunk azt a lehető legjobb tudásunk szerint csináljuk végig. Természetesen fontos eleme egy karriernek, hogy ehhez a tudáshoz és szorgalomhoz szerencse is társuljon. Amennyiben ezek a kompetenciák jó időben és jó helyen koncentrálódnak, akkor mozdulni kell és el kell vállalni a felkínált beosztást, vagy adott esetben bátornak kell lenni és be kell nyújtani a szakmai pályázatunkat a meghirdetett beosztásra. Azt üzenem a mai fiatal tudósoknak és diákoknak, hogy tartsanak ki a céljaik mellett, ne adják fel, és küzdjenek azokért az értékekért, amelyet képviselnek!

Felhasznált irodalom

Madai S., Pallagi A., Polt P. (2020): *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Ludovika Egyetemi Kiadó, 566.

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A Belügyi Szemle az Open Journal System-Folyóirat Szerkesztő Rendszer alkalmazáson keresztül fogadja a szerzőktől a kéziratokat.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről. A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemlében megjelent cikkek nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: szerkesztoseg@belugyiszemle.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

OJS: ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/index

Ára: 530 Ft

